C. F. Z. W. V. R.

T-4

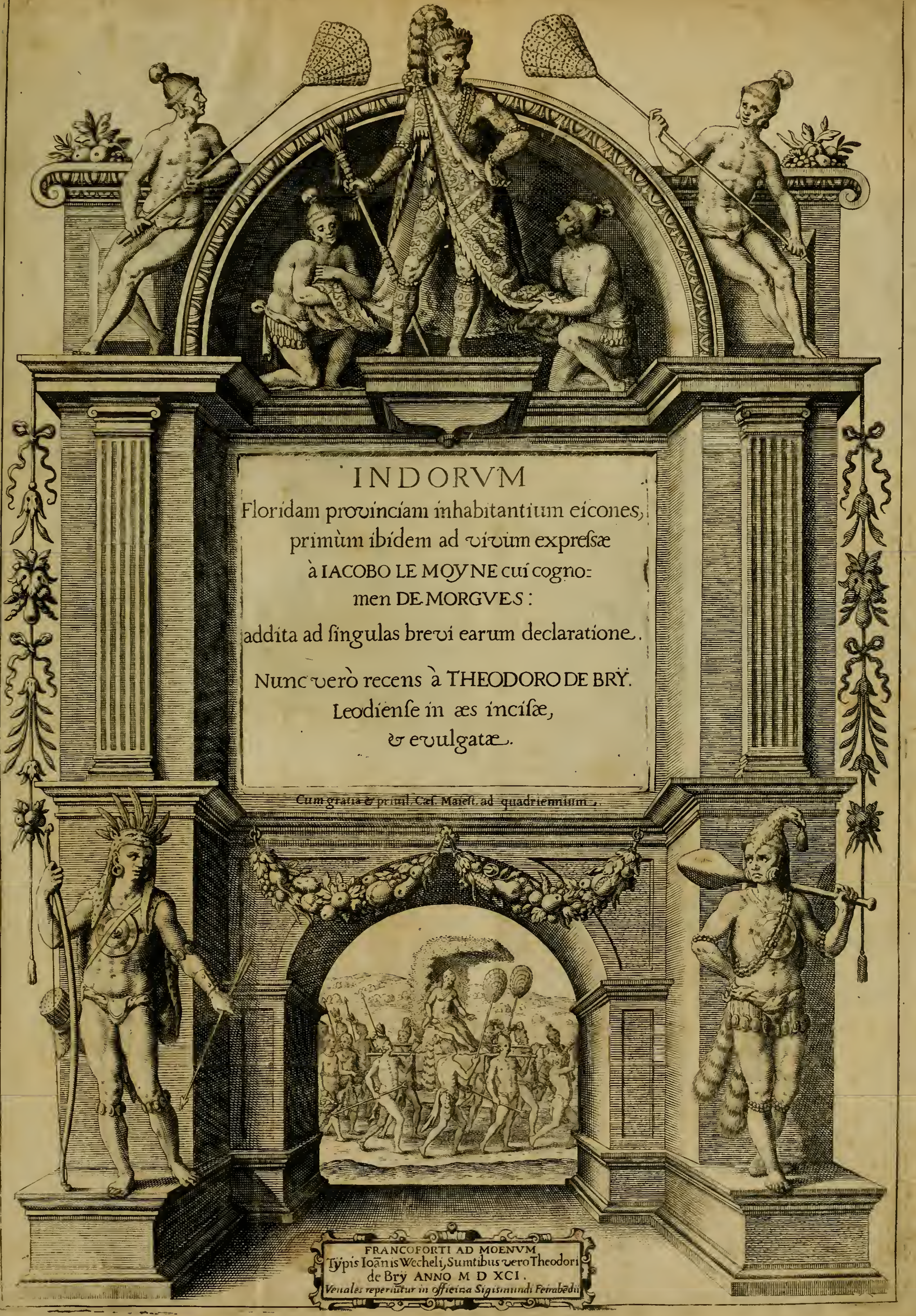
[illegible]

I [illegible]

I [illegible]

Digitized by the Internet Archive
in 2012 with funding from
Research Library, The Getty Research Institute

http://archive.org/details/brevisnarratioeo00lemo

INDORVM

Floridam provinciam inhabitantium eicones, primùm ibidem ad vivum expreſsæ à IACOBO LE MOYNE cui cognomen DE MORGVES: addita ad ſingulas brevi earum declaratione.

Nunc verò recens à THEODORO DE BRY. Leodienſe in æs inciſæ, & evulgatæ.

Cum gratia & privil. Cæſ. Maieſt. ad quadriennium.

FRANCOFORTI AD MOENVUM
Typis Ioānis Wecheli, Sumtibus vero Theodori de Bry ANNO M D XCI.
Venales reperiūtur in officina Sigiſmundi Feirabēdii

Floridæ Promontorium ad quod Galli appellunt, Gallicum ab illis nuncupatum.

GALLI prima in Floridam provinciam navigatione, ad Promontorium appulerunt non in ſublime elatum, (planum enim erat littus) ſed præaltarum arborum ſyluis obſitum, quod in honorem Galliæ, Promontorium Gallicum à Claſsis Præfecto fuit nuncupatum, triginta circiter gradibus ab Æquatore diſcretum. Inde ad Septentrionem littus legentes, latum & amœnum flumen invenerunt; ad cujus oſtia anchoras jecerunt, ut poſtridie diligentius obſervarent: vocavit Laudonnierus in ſecunda navigatione, hoc flumẽ, Delphinorum amnem, quòd iſtuc appellens plurimos Delphinos in eo natantes vidiſſet. Ad fluminis ripas appellentes, multos Indos conſpexerunt, qui eò ſe contulerant, ut ipſos perhumaniter & amicè exciperent: quemadmodum re ipſa experti ſunt, aliquot ibi cum coriys ipſorum Præfecto donatis, polliciti ſunt etiam ſuum Regem demonſtraturos. qui cum illis non adſurrexerat, ſed ramis lauri & palmarum ſubſtratis adhuc inſidebat. Is Præfectum donavit magna pelle undique variorum animalium ſylueſtrium ad vivum expreſſorum genere exornata.

CONSCENSIS denuo ſcaphis aliò navigarũt: & antè quàm appellerent, ab alia Indorum turba ſalutationibus excepti ſunt; qui ad humeros uſque flumen ingreſſi, parvos corbes mayzo, moriſque albis & rubris plenos ipſis obtulerunt: alijs ad eos in continentem deferendos operam ſuam offerentibus: in quem delati, illorum Regem conſpexerunt, quem bini filij cum caterva Indorum arcu & pharetra ſagittis plena armatorum comitabantur. Mutuis ſalutationibus peractis, in ſyluas profecti ſunt, multa ſingularia iſtic ſe reperturos ſperantes: ſed nihil præter arbores rubra & alba mora ferentes obſervarunt, quarum faſtigia multi bombyces occupabant. Jd autem flumen Maii nomine indigetarunt; quoniam ejus menſis primo die conſpectum ab ipſis fuit.

Galli Maio relicto, duos alios amnes obſervant.

P*AVLO poſt in naves regreſſi, ſublatis anchoris, ulterius ſecundum littus navigarunt, donec in amœnum flumen inciderent, quod ipſe Præfectus obſervare voluit cum ejus loci Regulo & indigenis, illique Sequanæ nomen indidit; quia Sequanæ Galliæ fluvio admodum ſimile eſſet: diſtat autem à Maij flumine circiter quatuordecim leucis. Deinde in naves regreſſi, ulterius ad Septentrionem navigarunt. Sed non procul digreſſi, aliud ſatis elegans flumen repererunt, cujus obſeruandi cauſa binas ſcaphas inſtruxerunt. In eo Inſulam invenerunt, cujus Rex ſuperioribus non minus humanus fuit. Flumini Axonæ nomen inditum; diſtat verò à Sequana ſex miliaribus.*

INDE navigantes, & circiter ſex milia emenſi, alium amnem invenerunt, cui Ligeris nomen impoſitum: deinde alios quinque ſubſequenter, quorum primus CHARENTA, alter GARVMNA, tertius GIRVNDA, quartus BELLVS, quintus GRANDIS, appellati. Quibus diligenter obſervatis, & conſpectis minore quam ſexaginta miliarium ſpatio, plurimis ſingularibus rebus ſecundum novem flumina: ijs tamen non contenti, magis adhuc ad Septentrionem progreſſi ſunt, iter ſequentes quod ad IORDANEM flumen, totius fere Septentrionis elegantiſſimum, eos perducere poſſet.

ITER ſolitum perſequentes, amnem invenerunt. quem Conſpectu bellum nuncuparunt: dein tria aut quatuor miliaria ulterius emenſi cum eſſent, ipſis ſignificatum, non procul inde abeſſe latum aliud flumen magnitudine & amœnitate reliqua ſuperans: quò progreſſi, ob ejus amœnitatem & amplitudinem Regalem portum appellarunt. Iſtic ſubductis velis, anchoras ad decem orgyias jecerunt: deſcenſione à Præfecto & militibus in continentem facta, amœniſſimum eſſe locum compererunt: nam quercubus, cedris, & aliJs arborum generibus conſitus erat. Per quas incedentes, Indicos pavones, ſive Galli-pavos prætervolantes, & cervos per ſyluam errantes conſpiciebant. Hujus fluminis oſtium latum eſt tribus Gallicis leucis ſive miliaribus, & in duo cornua dividitur; quorum alterum ad Occidentem vergit, alterum ad Septentrionem, idque (ſecundum quorundam opinionem) interiora regionis penetrans, ad flumen Iordanem tendit: alterum in mare relabitur, ut ab inquilinis obſervatum eſt. Patent hæc bina cornua magnis duobus miliaribus in latitudinem, & in eorum medio inſula eſt; cujus cuſpis fluminis oſtium ſpectat. Paulo poſt navi denuo conſcenſa, cornu ad Occidentem ſe convertens ingeſſi ſunt, ut ejus commoditates obſervarent: & emenſis circiter duodecim miliaribus, Indorum catervam conſpexerunt, qui ſcaphis animadverſis illico, fugæ ſe mandarunt, relicto quem aſſabant lupi cervari catulo: cujus rei cauſa eum locum Lupi promontorium appellarunt. Vlterius navigants, in aliam fluminis diuiſionem inciderunt, ab Oriente labentem, per quam Præfectus, relicto majore alveo, navigare ſtatuit.

Gallorum Præfectus columnam, in qua Regis Galliarum inſignia, ſtatuit.

IN naves tamen regreſſi, & in illis traducta unica nocte, Præfectus limitem columnæ inſtar exciſum, in quo ſculpta erant Regis Galliæ inſignia, in cymbam exonerari jubet, ut eum amœniſſimo aliquo loco collocaret: quo peracto, & tria circiter miliaria in Occidentem verſus emenſi, fluviolum obſervarunt, quem ingreſſi tamdiu navigarunt, ut tandem in majorem fluminis alveum relabi, atque parvam inſulam à continente ſejunctam conſicere, compererint. In hanc deſcendentes, perſpecta ejus ſumma amœnitate, ex Præfecti mandato, columna in nudo quodam tumulo collocata fuit: deinde binas ingentis magnitudinis cervos, præ ijs quos hactenus conſpexerunt, invenerunt, quos facile tormentaria pyxide occidiſſent, niſi Præfectus, ſingulari eorum magnitudine delectatus, vetuiſſet: ante quam verò cymbam conſcenderent, fluviolo parvam inſulam cingenti Liburni nomen indiderunt. Conſcenſa cymba, aliam inſulam non procul à prima diſſitam perluſtrare voluerunt: ſed cùm in ea nihil præter celſiſſimas cedros, quibus pares in ea regione non viderant, repeiſſent, Cedrorum inſulam propterea appellarunt; deinde ad ſua navigia reverſi ſunt. Parva inſula in qua columna erecta fuit, hac nota F. inſignita eſt.

Galli in Caroli propugnaculo relicti, annonæ penuria laborant. VII.

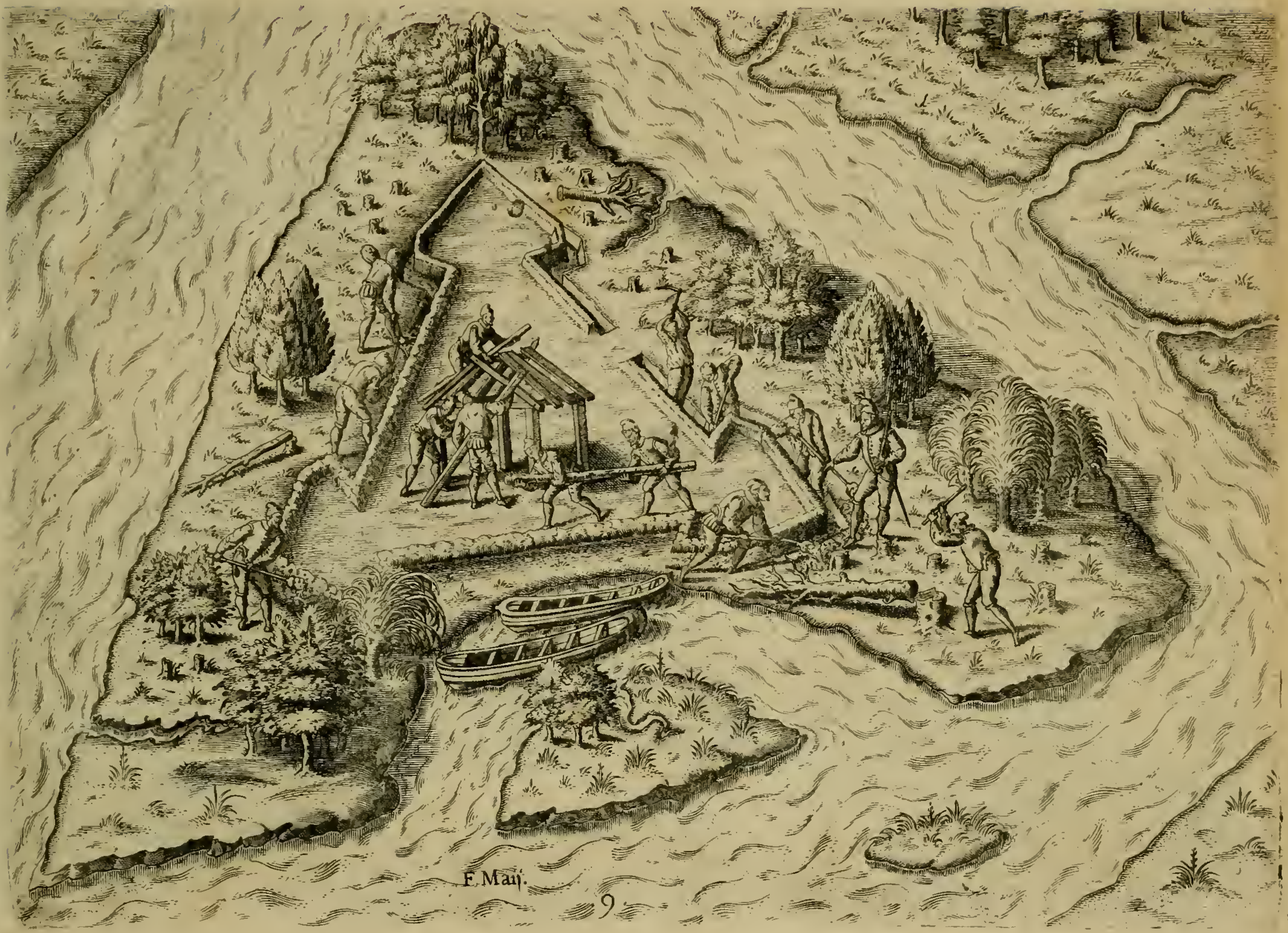
PAVLO poſt Præfecti Ribaldi è Florida abitum, qui in Charles-fort propugnaculo ſupra fluviolum inſulam, quæ in majore Portus Regalis alveo Septentrionem ſpectante ſita eſt, ingredientem, ab ipſo extructo, relicti fuerant, annonæ penuria laborare cœperunt: variis igitur exquiſitis ſententiis, qua ratione his difficultatibus occurri poſſet, nihil conſultius futurum cenſuerunt, quàm ad Regem Ouadé, & Couëxis ipſius fratrem proficiſci: ea de cauſa aliquot è ſuis ad eos ablegarunt, qui indica cymba per regionis interiora circiter decem miliaria progreſsi, elegans & magnum flumen aquæ dulcis invenerunt, in quo plurimos Crocodilos Niliacis longè majores obſervarunt: fluminis ripæ celſis cupreſsis ſunt obſitæ. Paululum eo loco commorati, deinde ulterius progreſsi, ad Regem Ouadé pervenerunt: à quo perhumaniter excepti, ſui adventus cauſam ipſi expoſuerunt, orantes ne in tanta neceſsitate eos deſereret. Hac re intellecta, legatos ad fratrem Couëxis mittit petitum mayzum & fabas. Quod ille ſine mora fecit: nam poſtridie ſummo mane legati cum commeatu reverſi, & jubente Rege annona in cymbam illata, Galli plurimum hac Regis liberalitate gaudentes, valedicere voluerunt: verùm ille non permittens, eo die apud ſe retinuit, & genialiter eos habuit. Poſtridie mane demonſtratis milii ſive mayzi agris, ſignificavit, ne penuria ſe premi ſinerent, quamdiu id milium ſupereſſet: deinde à Rege dimiſsi, eadem via, qua advenerunt, ad ſuos redierant.

Columnam à Præfecto prima navigatione locatam venerantur Floridenſes.

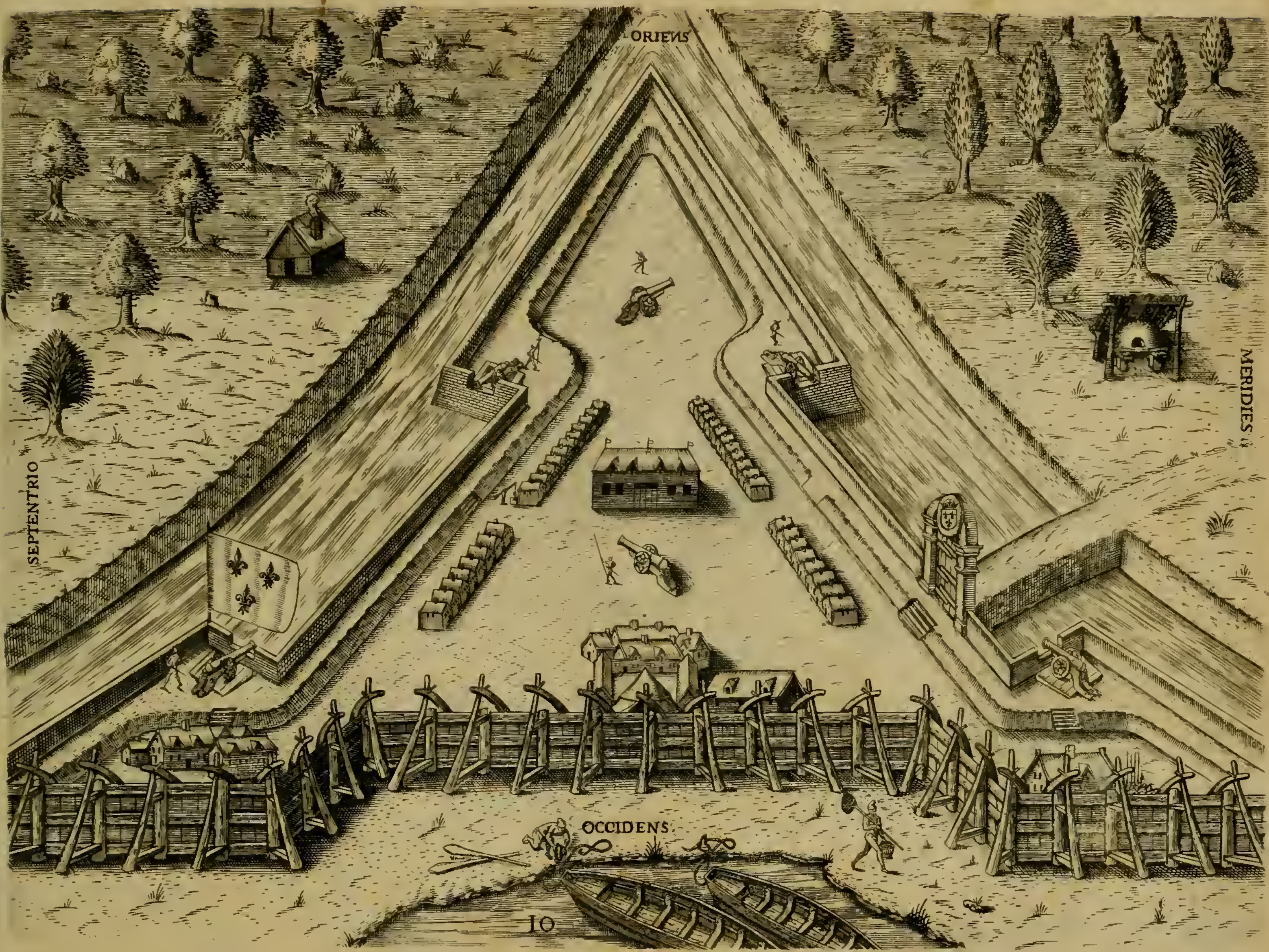

CVm Galli in Floridam provinciam, ſecunda navigatione inſtituta duce Laudonniero, appuliſſent, ipſe comitibus quinque & viginti pyxidarijs in continentem deſcendit, ſalute ab Indis accepta (nam catervatim ad eos conſpiciendos advenerant) Rex Athoré quatuor aut quinq; miliaribus à maris littore habitans etiam venit, & muneribus datis & acceptis, omniq́ue humanitatis genere exhibito, indicavit ſe ſingulare quidpiam ipſis demonſtrare velle, propterea orare ut unà proficiſcerentur: adſentiuntur, quia tamen magno ſubditorum numero cinctum videbant, cautè & circumſpectè cum eo profecti ſunt. Jlle verò eos in inſulam deduxit, in qua Ribaldus ſuper tumulo quodam ſaxeum limitem inſignibus Regis Galliæ inſculptum poſuerat. Proximi facti, animadverterunt Indos hoc ſaxum non ſecus atque idolum colere: nam ipſe Rex eo ſalutato, & exhibito qualem à ſuis ſubditis accipere ſolet honore, oſculũ fixit, quem imitati ſunt ipſius ſubditi, ut idem faceremus adhortati. Ante ſaxum jacebant varia donaria fructibus ejus regionis & radicibus edulibus, vel ad medicum uſum utilibus conſtantia, vaſaq́ue plena odoratis oleis, arcus & ſagittæ: cinctum etiam erat, ab imo ad ſummum, florum omnis generis corollis, & arborum apud ipſos ſelectiſſimarum ramis. Perſpecto miſerorum horum barbarorum ritu, ad ſuos redierunt obſervaturi commodiſſimum ad propugnaculum extruendum locum. Eſt verò hic Rex Athoré formoſus admodum, prudens, honeſtus, robuſtus & proceræ admodum ſtaturæ, noſtrorum hominũ maximos ſeſquipeda ſuperans, modeſta quadam gravitate præditus, ut in eo majeſtas ſpectabilis reluceat. Cum matre matrimonium contraxit, & ex ea plures liberos utriuſq; ſexus ſuſcepit, quos percuſſo fœmore nobis oſtendit: poſtquam verò ipſi deſponſata fuit, parens ejus Saturioua illam amplius non attigit.

Galli locum condendæ arci aptum deligunt.

O*BSERVATIS multis ejus regionis fluminibus, tandem itum eſt in eam ſententiam, potius ad flumen* Maii *deligendas eſſe ſedes, quàm ad aliud ullum flumen: quia jam animadverterant illud præ reliquis milio & farina abundare, præter aurum & argentum quod iſtic in prima navigatione repertum eſt: curſum igitur ad id flumen direxerunt, in quo cùm navigaſſent ad locum quendam monti vicinum, commodior æſtimatus eſt ille locus ad arcem cõdendam, quam ullus alius hactenus ab ipſis conſpectus. Poſtridie ſummo diluculo, fuſis ad Deum precibus, & actis gratijs de felici in eam provinciam adventu, omnes alacres ſunt redditi: deinde plana area in triquetram formam dimenſa, ſinguli manum operi admovere cœperunt; alij terram evertendo, alij faſces ex virgultis cæſis componendo, alij vallum conficiendo: nemo enim adfuit qui palam, ſerram, ſecurim, aliudve inſtrumentum non haberet, cùm ad arbores cædendas, tum ad arcem inſtruendam, eaque diligentia adhibita eſt, ut brevi opus procederet.*

Redvcta igitur in triangulum arce, quæ Carolina *poſtea nuncupata eſt, latus Occidenti objectũ & continentẽ ſpectans, exigua foſſa & vallo ex ceſpitibus conſtante novem pedum altitudine claudebatur; aliud latus flumini objectum tabulis & cratibus ſeptum fuit. Latere Meridiem ſpectante veluti propugnaculum quoddam aſſurgebat, in quo horreum ad annonam recondendam exſtructum. Omnia ex faſciculis & ſabulo conſtabant præter valli ſuperiorem partem, quæ ex ceſpitibus duos aut tres pedes altis erat. In media arce ampla fuit area decem & octo paſſus longa, totidem lata, in cujus meditullio ad partem Meridiei obverſam locus ad militum ſtationem paratus: parte verò ad Septentrionem vergente ædificium, quod, quoniam altius quàm par erat, fuit exſtructum, paulo poſt ventus disjecit: noſque experientia docuit, humilioribus contignationibus fabricanda eſſe ædificia in ea regione magnis ventis obnoxia. Erat præterea alia area ſatis capax, cujus alterum latus ipſam claudens horreo ſupra dicto contiguum erat, & in altero latere amnem ſpectante Laudonnieri domicilium porticu circumquaque cinctum. Hujus anterior janua majorem aream ſeu forum reſpiciebat, poſticum autem, flumen. Satis procul ab arce furnus exſtructus ad vitanda incendia: cùm enim ædes palmarum ramis eſſent tectæ, facilimè ignem concepiſſent.*

Ceremoniæ à Saturioua in expeditionem adverſus hoſtes profecturo, obſervatæ. XI.

IN ſecundæ Nauigationis compendio dictum eſt, Gallos cum Saturioua *Rege potente eorum vicino fœdus & amicitiam contraxiſſe, ut arcem in ejus ditione extruere poſſent, atque ipſius amicis amicos, hoſtibus verò hoſtes futuros; præbituros etiam aliquot pyxidarios offerente ſe occaſione. Tribus igitur circiter menſibus ab inito fœdere mittit ille Legatos ad Laudonnierum pyxidarios ex fœdere poſtulatum: bellum enim adverſus ſuos hoſtes ſe gerere velle. Laudonnierus miſſo ad eum* Caillio *Centurione cum aliquot militibus humaniter oſtendit ſe nullos milites tum temporis mittere poſſe, quòd ſperaret ſe hoſtem ei conciliaturum. Jlle indignatus tali reſponſo (nam expeditionem differre non poterat, cùm annonam neceſſariam comparaſſet, & vicinos Reges jam in ſubſidium convocaſſet) profectionem ſtatim inſtituit. Præſentibus ergo ijs qui à Laudonniero miſſi fuerant, milites pro conſuetudine Indica pennis & aliis rebus ornatos in planiciem accerſit, vicini Regi facti ipſum cingentes in orbem conſederunt, Rege in medio relicto: deinde accenſa ad latus ejus ſiniſtram pyra, & collocatis ad dextram magnis duobus vaſis aqua plenis, Rex veluti ira percitus oculos contorquens, gutture quidpiam ſubmurmurans, varioſque geſtus faciens, ſubinde horrendos clamores edebat, eoſdem clamores iterabant milites, cum armorum ſtrepitu coxas ferientes. Ille deinde accepta lignea lance ad Solem ſe obvertit venerabundus, & victoriam adverſus hoſtes ab eo petens: utque nūc ſparſurus erat eam aquam quam lignea lance hauſerat, ſic hoſtium ſanguinem effundere poſſet. Magno igitur impetu aqua in aërem conjecta, & in ſuos milites recidente, addebat, ut ego de hac aqua feci, idem de veſtrorum hoſtium ſanguine facere poſſitis exopto. Effuſa autem in ignem quæ in altero vaſe erat aqua, inquit, ſic veſtros hoſtes extinguere, & capitis ipſorum cutem referre queatis. Inde ſurrexerunt, & terra flumineque adverſo in expeditionem profecti ſunt.*

Outina adverſus hoſtem exercitum ducens, de eventu Magum conſulit. XII.

L*AVDONNIERVS receptos aliquot Regis* Holata Vtina *ſive* Outina, *circiter quadraginta miliaribus à Gallorum arce verſus Meridiem habitantis, ſubditos, qui ſuperiore expeditione à* Saturioua *ejus hoſte capti fuerant, ad ſuum Regem remiſit; qui ſolenni fœdere cum illo icto, mutuam amicitiam ſe conſervaturos polliciti ſunt. Ictum eſt id fœdus, quia per eius Regis dicionem, & terreſtri itinere, & adverſis fluminibus aditus ſolum patebat ad montes* Apalatcy, *in quibus naſcitur aurum, argentum, & æs: ut illius Regis amicitia (quæ vix annua fuit) freti Galli liberius ad eos montes penetrare poſſent. Cõſtante adhuc amicitia, à Laudonniero petijt aliquot pyxidarios milites, cupere enim bellum hoſti inferre: miſſi viginti quinque duce* Ottignio *Laudonnieri legato. Rex advenientes magna lætitia excepit, eorum opera victoriam adverſus hoſtem ſibi promittens: quia tormentariorum pyxidum fama per vicinas regiones vagata erat, & terrorem incutiebat. Rege igitur ad expeditionem parato, profecti ſunt: primo die expeditũ fuit iter, altero difficile admodum, propter loca paludoſa, ſpiniſque & vepribus obſita; qua adeo cauſa Indi Gallos humeris geſtare coacti ſunt, magno ſane eorum commodo ob immodicos calores, tandem ad hoſtium limites pervenerunt. Tum Rex exercitu ſubſiſtere juſſo, ſenem Magum centum & viginti annos ſuperantem advocavit, & quo in ſtatu res hoſtium ſint, pronũciare jubet. Magus locum in medio exercitus parat, & conſpecto* Ottignij, *quod puer ejus geſtabat, ſcuto, petere illud jubet, impetratum humi collocat, orbe quinque pedum diametri circum illud ducto, additis quibuſdam characteribus & notis: tum in ſcutum genubus flexis pedum calcaneis inſedit, ſic ut nulla parte humum tangeret, & neſcio quid ſubmurmurans, varios geſtus exprimebat, tamquam in vehementem aliquam orationem incumberet; qua ad quadrãtem horæ producta, illico tam horrendus apparuit, ut humanã effigiem amplius non exprimeret: nam ita omnes artus contorquebat, ut oſſa diſſolvi exaudirentur, denique præter naturam multa faciebat. His peractis, momento in priſtinum ſtatum redijt, laſſus tamen admodum, & quaſi attonitus: deinde circulo egreſſus, Regem ſalutavit, ipſique indicavit hoſtium numerum, & quo loco illum expectarent.*

Outina Gallorum auxilio Potanou ſuum hoſtem ſuperat. XIII.

EAres adeò Regem perterruit, ut non de hoſte adoriendo, ſed de ſuo reditu cogitaret: At Ottignius valde indignatus ſe tantum laboris ſumpſiſſe, ut nulla re memorabili geſta reverteretur, dixit, ſe illum vilis & nullius animi Regis loco habiturum, niſi fortunam periclitaretur: tandem jurgijs atque etiam minacibus verbis eum adegit, ut hoſtem adoriretur. Gallos tamen in prima acie, ipſis non abnuentibus collocavit: & niſi totum onus pugnæ illi ſuſtinuiſſent, plurimos hoſtes mactando, & Regis Potanou exercitum in fugam vertendo, haud dubiè Outina ſuperatus fuiſſet: nam verum apparuit quod Magus prædixerat, quem certum eſt à dæmone fuiſſe obſeſſum. Outina porro hoſtium fuga contentus, ſuos revocauit, & domum redire juſsit, multùm fremente Ottignio, qui victoriam proſequi maluiſſet.

Outinæ in bellum proficiſcentis milita-ris diſciplina. XIIII.

R*EGE* Saturioua *ad bellum proficiſcente, ejus milites nullum ordinem ſervant, ſed ſparſi hinc inde diſcurrunt alij alios ſequentes. Contra ejus hoſtis* Holata Outina, *cujus jam memini, quod multorum Regum* Regem *ſignificat, longè eò potentior ſubditorum numero & divitijs, progreditur ſervatis ordinibus veluti inſtructa acie, ſolus in medio agmine conſiſtens, rubro colare pictus: agminis alæ ſive cornua ex adoleſcentibus conſtant, quorum maximè agiles, rubro etiam colore picti curſorum & exploratorum munere funguntur, ad hoſtium copias explorandas: nam horum veſtigia perinde naribus percipiunt, atque canis feræ alicujus, & cognitis hoſtium veſtigijs ſtatim ad exercitum ſignificatum recurrunt. Porro ut tubis & tympanis noſtri homines in exercitu utuntur ad ſignificandum quid facto opus ſit: ſic apud eos præcones ſunt, qui certis clamoribus indicant quando ſubſiſtendum aut progrediendum, hoſti obviam eundum, aut aliquod militare munus obeundum. Poſt Solis occaſum ſubſiſtunt, nec unquam pugnare ſolent. Caſtra autem ponere volentes per decurias diſtribuuntur, maximè ſtrenuos ab alijs ſegregantes: delecto à Rege Caſtrorum loco in agris vel ſylvis ad noctem traducendam, & illo jam cœnato & ſolo ſedente, caſtrorum metatores decem ſtrenuiorum decurias in orbem circum Regem collocant: circiter decem inde paſſus aliæ viginti decuriæ etiam in orbem eos claudunt: viginti verò ab illis paſſus, aliæ quadraginta decuriæ collocantur, & ita deinceps decuriarum & paſſuum numerum augendo pro exercitus copia & magnitudine.*

Outinæ milites ut cæſis hoſtibus utantur. XV.

QVAMDIV Galli cum magno Rege Holata Outina in bello quod adverſus hoſtes geſsit, verſati ſunt, numquam pugna commiſſa eſt, quæ legitimè prælium appellari poſsit: ſed omne eorum bellum aut clandeſtinis occupationibus, aut turmarum velitationibus conſtat, ſubmiſsis ſemper in eorum qui regrediuntur locum recentioribus. Qui primus hoſtem cædit vel etiam viliſsimum, victoriam ſibi adſcribit, licet majorem militum numerum amittat. In iſtis velitationibus, qui occumbunt ſtatim extra caſtra abripiuntur ab ijs quibus commiſſa eſt hæc cura, & arundinis fragmentis, exactioris quàm ullus culter aciei, à fronte in orbem ad occiput, capitis cutim ad cranium uſque ſecant; eamque totam detrahunt, hærentibus adhuc capillis cubito longioribus in nodum ſupra caput collectis; & qui ſupra frontem & occiput ſunt, reſectis in orbem ad duorum digitorum longitudinem, pileorum limbi inſtar; ſtatim (ſi tantum eſt otij) egeſta terra foramine facto ignem excitant, quem muſco exceptum, plicis pellis, quæ illis cinguli loco eſt, involutum ſemper geſtare ſolent, igne accenſo, cutim deſiccant, & membranæ inſtar indurant. Pugna etiam commiſſa ijſdem arundineis cultris cæſorum brachia ſub humeris & crura ſub coxis incidere ſolent, oſſaque nudata palo frangere, deinde eorum confracta & ſanguine fluentes partes eodem igne uſtulando reſiccare: tum ea, capitiſque cutim de ſummis pilis ſuſpenſa domum triumphantium modo deferre. Vnum ſum miratus (nam ex eorum numero, qui à Laudonniero miſsi fuerunt Ottignio duce, fui) numquam eos pugnæ loco excedere, quin cadaveribus hoſtium ſic mutilatis, ſagittam per anum ad ſummum uſque traijciant: quod ſanè non ſine magno periculo interdum fieret, niſi qui ad hoc munus ſunt delegati, perpetuò turmam militum auxiliarem haberent.

Trophæum & ſolennes ritus devictis hoſtibus.

DOMUM è bello regreſſi, certum locum habent in quem convenire ſolent: eò conferunt crura, brachia, capitiſque cutim hoſtibus adempta, & ſolenni cum pompa, ea prælongis palis in terram ſerie quadam defixis imponunt: deinde viris & mulieribus in orbem ante hæc membra ſedentibus, Magus imagunculam manu tenens, conſueto more mille imprecationibus ſubmurmuratis, hoſtes deteſtatur. Ex adverſo ad areæ extremum, tres viri genibus flexis ſedent, quorum unus clavam utraque manu tenens planum lapidem percutit, ad ſingula magi verba reſpondens: ejus latera claudunt alij duo, ſingulis manibus fructum herbæ cujuſdam, cucurbitæ aut peponis inſtar creſcentis, tenentes, quem ſiccatum ſupernè & infernè aperiunt, medullaque & ſeminibus exemptis, lapillis aut granis implent, baculoque transfixo agitantes tintinnabulorum modo crepitant, patrio ritu canentes poſt Magi murmura. Hos dies feſtos celebrare ſolent, quotieſcunque aliquos hoſtes ceperunt.

FREQVENTES iſtic ſunt Hermaphroditi utriuſque naturæ participes, ipſis etiam Indis exoſi; eorum tamen opera, quòd robuſti & validi ſint, ad onera ferenda utuntur iumentorum loco. Proficiſcentibus ergo ad bella Regibus, hermaphroditi annonam ferunt: & defunctis ex vulnere vel morbo Indis, illi ipſi binis longurijs ſatis firmis, baculos tranſverſos imponere, atque his ſtoriam è tenuibus ſcirpis contextam alligare ſolent, cui defunctum ſuperimponunt, pelle capiti ſubſtrata, altera ſupra ventrem alligata, tertia ſupra coxam, poſtrema ſupra crus (quare id faciant non ſum ſciſcitatus, magnificentiæ tamen cauſa fieri arbitror; quandoquidem ſingulos non ita exornant, ſed crus dumtaxat obligare ſolent) deinde coriacea cingula tres aut quatuor digitos lata ſumunt; quorum extremis ad longurios aptatis media capiti, quod illis prædurum eſt, applicant; atque ſic defunctos geſtant ad ſepulturæ locum. Contagioſo aliquo morbo affecti, etiam ab hermaphroditis humeris ad loca deſtinata feruntur, atque ab iiſdem curantur & neceſſaria accipiunt, donec ſanitati plene reſtituantur.

Mulierum, quarum mariti vel in bello cæſi, aut morbo ſublati poſtulata à Rege. XVIII.

EORVM qui in bello occubuerunt, vel morbo extincti ſunt, uxores convenire ſolent eo die, quem magis opportunum ad Regem compellandum cenſent; ad quem accedentes cum magno mœrore & ejulatu, calcaneis inſident, & manibus faciem obtegentes, magnis clamoribus & queſtubus, defunctorum maritorum vindictam petunt à Rege & ſubſidium quo in viduitate vitam tolerare queant, & ut tempore per leges præfixo denuo illis nubere liceat. Rex earum miſertus, poſtulata concedit: illæ domum revertuntur flentes & plangentes, in amoris quo maritos proſequebantur, indicium: conſumptis in eo luctu aliquot diebus, ad maritorum ſepulcra, ipſorum arma & poculum ex quo bibebant deferentes, denuo flent, atque alias muliebres ceremonias peragunt.

D

Mulierum extinctos maritos lugentium ceremoniæ. XIX.

AD maritorum ſepulcra pervenientes, capillos ſub auribus præſecant, illisque per ſepulcra ſparſis, maritorum arma & conchas ex quibus bibebant ibidem abijciunt, in ſtrenuorum virorum memoriam. His peractis domum redeunt, ſed ad ſecundas nuptias convolare nequeunt, donec capilli renaſcantur tam longi, ut humeros tegere poſſint. Digitorum in manibus & pedibus ungues oblongos creſcere etiam ſinunt, illos per latera ſcalpentes ut præacuti reddantur, ſed viri præſertim: nam ſi quem ex hoſtibus apprehendere poſſunt, unguibus in ejus frontem valide infixis, cutem detrahunt, eum cæcum & lacerum relinquentes.

MORBOS iſta ratione curare ſolent. Oblonga latáque, ut in hac icone conſpici poteſt, fabricant ſcamna, quibus ægros pronos vel ſupinos imponunt, pro morbi quo correpti ſunt natura: deinde conchula præacuta frontis cutim penetrantes, ſanguinem ore exſugunt, & in vas aliquod fictile, vel lagenas è cucurbita conſtantes reijciunt. Feminæ parvulos maſculos lactantes, vel alioqui gravidæ, hunc ſanguinem, præſertim robuſti alicujus adoleſcentis, potatum veniunt, ut earum lac præſtantius reddatur, & pueri eo educati audaciores & ſtrenuiores evadant. Alijs in ventrem incumbentibus ſuffumigia fiunt, conjectis ſupra prunas aliquot granis: nam fumus per os & nares receptus per univerſum corpus diſtribuitur, & vomitum ciet, aut pellit & profligat morbi cauſam. Quandam etiam plantam habent cujus nomen excidit, Braſiliani Petum, Hiſpani Tabaco appellant: hujus folia probè ſiccata laxiori tubuli parti imponunt, eorum incenſorum fumum anguſtiore tubuli parte ori admota attrahunt tam validè, ut per os & nares illis egrediatur, & eadem opera abundè humores eliciat. Præterea lui venereæ ſunt admodum obnoxij, ad quam curandam ſua etiam habent remedia, quæ natura illis ſuppeditavit.

DILIGENTER colunt terram Indi, eam ob cauſam ligones è piſcium oſsibus parare norunt viri, quibus manubria lignea aptantes, terram fodiunt ſatis facilè, nam mollior eſt: ea deinde probè confracta & æquata, feminæ fabas & milium ſive Mayzum ſerunt, præeuntibus nonnullis quæ defixo in terram baculo foramina faciunt, in quæ fabæ & milij grana inijciantur. Facta ſemente, agros relinquunt: nam eo tempore hiemis fugiendæ cauſa, quæ ſatis frigida eſt, utpote regione inter Occidentem & Septentrionem ſita, & circiter trimeſtre durat, nempe à 24. Decembris ad decimum quintum Martij, ij nudi incedentes in ſylvas ſe abdunt. Tranſacta hieme, domum redeunt, expectantes ſementis maturitatem. Meſſe confecta fructus recondunt in totius anni uſum, nullum mercimonium ex ijs facientes, niſi forte ob vilem aliquem ſupellectilem permutatione facta.

Floridenſes convehendis in publicum horreum XXII. fructibus, diligentes.

SVNT in ea regione plurimæ inſulæ, varij generis fructus abunde producentes, quos bis in anno legunt, & cymbis impoſitos domum vehunt; deinde in laxum ſed humile horreum recondunt è lapidibus & terra extructum; cui tectum è denſis palmarum ramis & molli terra ad eam rem apta conſtans, imponitur. Tale horreum plerumque ſub aliquo monte aut rupe flumini vicina extruitur, quò ſolis radij non penetrant, ut fructus à corruptione facilius conſerventur. Jn illud etiam inferunt alios fructus quos adſervare cupiunt, & reliquam annonam, quam inde petunt cùm opus habent, nullo ab alijs ſe fraudandos iri metu ſolliciti. Optandum ſane eſſet, ut inter Chriſtianos avaritia non magis regnaret, & hominum animos torqueret.

Ferinæ, piſcium, & reliquæ annonæ illatio. XXIII.

CERTO etiam tempore, omnis ferinæ genus, piſces, atque etiam crocodilos coacervant ſingulis annis: corbibus deinde impoſitos, hermophroditorum ſatis promiſſos, criſposque capillos geſtantium, quorum ante memini, humeris imponunt, & in horreum jam dictum inferant: hanc autem annonam non niſi extrema neceſsitate attingunt: atque tum ut omnis diſsidij tollatur occaſio, alter alteri id ſignificat, adeó pacificè inter ſe vivunt. Regi tamen licet, quantum volet, inde auferre.

Piſces, ferinam, reliquam annonam uſtulandi ratio. XXIIII.

HÆC autem animalia ut diutius adſervari poßint, in hũc modum præparare ſolent. Quatuor ligneis & craßis furcis in terram defixis alia ligna imponunt cratis in modum, ſupra quam animalibus & piſcibus explicatis, ignem ſubſtruunt, ut fumo indurari poßint: magnam porro adhibere ſolent curã ad diligenter & exquiſitè indurandum, ut facilius à corruptione ſervari queant, quemadmodũ ex hac pictura videre licet. Hanc verò annonam comparari exiſtimo ad vitam menſibus hibernis, quibus in ſylvis deliteſcunt, traducendam: nam eo tempore numquam ab illis vel minimũ quidpiam impetrare potuimus. Propterea, ut dixi, annonæ horreum ſub rupe vel ſcopulo aliquo, ſecundum flumen, nec procul à magna quapiam ſylva extructum eſt, unde, cùm opus eſt, parvis cymbis eam ferant.

25

INDVSTRIA ad cervos capiendos utuntur Indi, numquam à nobis ante conſpecta: maximorum quos capere potuerunt cervorum pelles ita corpori applicare norunt, caput ſuo capiti accommodantes, ut per oculorum foramina, tamquam per larvam, conſpicere poſſint; ita compti quàm proximè poſſunt, ad cervos nihil metuentes accedunt; prius tempore obſervato, quo cervi ad flumen bibendi cauſa eunt: eos, arcum & ſagittam manu tenentes, facile figere poſſunt, cùm frequentes ſint admodum in ea regione: arboris tamen cortice ſiniſtrum brachium muniunt, ne ab arcus nervo lædantur à natura ita edocti. Pelles verò cervis detractas, non chalybe, ſed conchis adeo accuratè parare norunt, ut mirum ſit, nec quemquam in univerſa Europa inveniri exiſtimo, qui tanta arte eas parare queat.

Floridenſium in inſulas trajectus, ut genio indulgeant. XXVII.

ABVNDAT ea regio amœniſſimis inſulis, ut ex primis picturis videre licet: flumina alta non ſunt, ſed aqua limpida & pura, vix ad pectus pertingit. Indi genio indulgere volentes cum uxoribus & liberis, in has inſulas, flumine trajecto, vel natatu (nam peritiſſimi ſunt natatores) vel gradiendo, qui parvos habent liberos, perveniunt. Matres enim ternos ſimul ferre poſſunt, minimum in humeris, altera manu brachium ejus tenentes, alijs duobus matrem ſub axilla amplectentibus; altera manu caniſtrum fructibus aut epulis ad veſcendum plenum ſublevatum geſtantes. Cùm verò ab hoſtibus ſibi metuant, viri arcum & ſagittas ferre ſolent; quæ ne madeant, pharetram crinibus capitis implicant, altera manu ſublevata arcum tenſum & ſagittam tenentes, ad defenſionem parati, ut ex hac pictura videre licet.

CErto anni tempore, quo convivia inter ſe celebrare ſolent, delectos habent ad id munus coquos: ac primum magnum ac rotundum fictile vas (quod ipſi-met parare & adeo exactè percoquere norunt, ut in eo non minus ac in noſtris lebetibus aqua bullire poßit) ſupra craſſa ligna collocant, ignem ſubijciunt ipſorum aliquo flabellum ad ignem excitandum valde aptum, manu tenente: Præfectus coquorum quæ coquenda ſunt in ollam inijcit, alij aquam in foſſam ad purgandum infundunt, alius aquam vaſe, ſitulæ in modum facto, adfert, alter aromata cibis inſpergenda in plano aliquo lapide atterit; dum mulieres, ſeligendis ijs quæ ad culinam neceſſaria, ſunt occupatæ. Licet verò ſuo more magna agitent convivia, ſobrij tamen ſunt in edendo, inde fit ut longo tempore vivant. Nam ex ijs Regulis unus mihi affirmavit, ſe trecentorum annorum ætatem habere; & patrem, quem mihi oſtendit, quinquaginta annis eum ſuperare: ut verum fatear, cùm illum conſpicerem, oſſa humana pelle duntaxat tecta videre me putabam. Pudorem ſane incutiunt Chriſtianis, qui ſuis compotationibus & convivijs ſine moderamine celebratis, brevitatem vitæ ſibi accelerantes, merito deberent tradi in diſciplinam his barbaris hominibus & animantibus brutis ad ediſcendam ſobrietatem.

Qua ratione Floridenſes de ſeriis rebus deliberant.

REx cum nobilibus certis anni diebus quotidie mane convenire ſolet in publicum locum ad hoc deſtinatum, in quo magna ſcamna quaſi in hemicyclum conſtructa, inter quæ aliud antrorſum paululum prominens novem truncis ligneis rotundis conſtans pro Regis ſede, in qua ſolus reſidet, ut ab aliјs dignoſci queat, eumq́ue iſtic ſinguli ex ordine ſalutatum veniunt, ſenioribus ſalutationem inchoantibus, utraque manu bis ad capitis altitudinem ſublata, atque proferentibus ha, he, ya, ha, ha, reliquis autem reſpondentibus, ha, ha. Ut ſalutationem quiſque abſolvit, in ſcamnis ſeſſum concedit. Si de re aliqua ſeria agendum eſt, Rex Iaüas, hoc eſt, ſuos Sacerdotes accerſit, & ſeniores, à quibus ſingulorum ſententiam exquirit: etenim de nulla re quidquam ſtatuunt, quin primum aliquoties concilium convocent, & optimè deliberant ante quam ſtatuant. Jnterea Rex mulieribus imperat, ut Caſinam, hoc eſt potionem è quarundam ſtirpium folijs confectam, decoquant, quam deinde exprimentes tranſmittunt. Rege igitur & nobilibus in ſuis ſcamnis ſedentibus, quidam coram Rege expanſis decuſſatim manibus ſtans, ipſi & reliquis qui hanc potionem ebibent bene precatur: tum pocillator primum Regi hoc decoctum calidum in capace concha præbet, deinde (ſic imperante Rege) omnibus alijs ex ordine, in illa ipſa concha. Tanti æſtimant hanc potionem, ut nemini in hoc conventu eam bibere liceat, quin prius in bello fortem ſe præſtiterit. Præterea ea facultate prædita eſt hæc potio, ut ſimulatque hauſta fuerit, ſtatim ſudorem moveat. Eam ob cauſam qui continere non poſſunt, ſed reijciunt, ijs nulla res ardua committitur, aut munus aliquod militare creditur, tamquam inutilibus, cùm ſæpenumero tres aut quatuor dies cibo abſtinendum ſit: hac verò decoctione hauſta, viginti quatuor horis famem & ſitim ferre poſſunt, hinc fit ut in bellum profecturis, hermaphroditi nullam aliam annonam ferant, quàm cucurbiteas lagenas aut lignea vaſcula hoc decocto plena: quod licet corpora alat & roborct, caput tamen non tentat, ut à nobis, cùm hujuſmodi convivia celebrarent, obſervatum eſt.

SOLENT Indi hac ratione ſua oppida condere. Delecto aliquo loco ſecundum torrentis alicujus profluentem, eum quantum fieri poteſt complanant; deinde ſulco in orbem ducto, craſſos & rotundos palos duorum hominum altitudinis conjunctim terræ infigunt, circa oppidi ingreſſum circulum nonnihil contrahendo cochleæ in morem, ut aditum anguſtiorem reddant, nec plures quam binos conjunctim admittentem, torrentis etiam alveo ad hunc aditum ducto: ad huius aditus caput ſolet ædicula rotunda extrui, altera item ad eius finem, ſingulæ rimis & foraminibus plenæ, & eleganter pro regionis ratione conſtructæ. In his conſtituuntur vigiles viri illi, qui hoſtium veſtigia è longinquo odorantur: nam ſimulatque aliquorum veſtigia naribus perceperunt, adverſus contendunt, & ijs deprehenſis clamorem attollunt, quo exaudito incolæ ſtatim ad oppidi tutelam convolant, arcubus, ſagittis & clavis armati. Oppidi meditullium occupant Regis ædes nonnihil ſub terram depreſſa ob ſolis æſtum: has cingunt nobiliorum ædes, omnes palmæ ramis leviter tectæ, quia novem menſibus dumtaxat ijs utuntur, tribus alijs menſibus ut diximus in ſylvis degentes. Vnde reduces, domos repetunt: ſin eas ab hoſtibus incendio abſumptas reperiunt, novas ſimili materia exſtruunt, adeo magnifica ſunt Indorum palatia.

Hoſtium oppida noctu incendendi ratio.

XXXI.

HOSTES enim vindictæ cupidi, noctu interdum quam maximo poſſunt ſilentio adveniunt, exploratum an excubiæ ſint ſomno oppreſſæ: ſi ſilere comperiunt, poſteriorem partem oppidi accedentes, & arborum muſco arido & pro eorum more parato ad ſagittarum ſpicula alligato ignem inijciunt, & ſagittas in oppidum emittunt, ut ædium tecta, palmarum ramis conſtantia, & æſtivis caloribus reſiccata comburant. Flagrantia tecta conſpicientes, quam celerrimè fugiunt, ante quam incolæ animadvertant: adeo enim agili ſunt curſu, ut difficulter adſequi eos liceat: præterea incendium ſatis negotij incolis præbet, ut ab eo ſe liberare & expedire queant.

Hæc ſunt bellica Jndorum ſtratagemata ad hoſtium oppida vaſtanda: verum quidem eſt damnum leve eſſe, quandoquidem ſolo novas ædes exſtruendi labore conſtat.

CÆTERVM vigilum negligentia oppido igne abſumpto, ipſi hac ratione puniuntur. Rege in ſcamno ſedente ſolo, reliquis etiam proximæ poſt illum authoritatis aliud magnum ſcamnum hemicycli modo incurvum occupantibus, carnifex criminis reum coram Rege in genua procumbere jubet; deinde ſiniſtro pede in dorſum ejus impreſſo, & utraque manu clavam ex ebeno aut alio aliquo duro ligno factam lateribus in aciem deſinentem, tanta vi illius verticem ferit, ut caput fere dividat. Simili ſupplicio etiam afficiuntur alterius criminis rei, quod capitale apud eos cenſetur: vidimus enim binos ſimili ſupplicio affici.

BELLVM denuntiaturus Rex aliquis alteri ſuo hoſti, nullo fetiali utitur qui bellum indicit; ſed ſagittas quarum ſummis capillorum promiſſorum flocci alligati, ſecundum publicas vias figere jubet: quemadmodum obſervavimus, cùm Regem Outinam *captum per ditionis ejus pagos circumducebamus, annonæ recuperandæ gratia.*

Primogeniti ſolennibus ceremonijs Regi ſacrificantur.

MORIS apud illos eſt primogenitum maſculum Regi victimam offerre. Sacrificij autem die Regi ſignificato, locum adit ad id deſtinatum, ubi ſcamnum in quo ſedeat, & in media area truncus ligneus binos pedes altus, totidem craſſus: ante hunc pueri mater calcaneis inſidens, & manibus faciem tegens filij mortem deplorat. Cognatarum vel amicarum ejus primaria, puerum Regi venerabunda offert; deinde quæ matrem comitatæ ſunt feminæ in orbem conveniunt, & canendo ſaltant lætabundæ, mutuis manibus non apprehenſis: quæ puerum tenet, in medium illarum ſe infert ſaltans, & in Regis laudem quædam accinens. Interea ſex Indi ad id munus delecti ſeparátim in areæ quadam parte ſtant, & inter eos medius ſacrificus cum magnificentia quadam clavam tenens. Peractis ceremonijs, ſacrificus infantem capiens, Regi, coram omnibus, in ligneo illo trunco mactat. Nobis præſentibus ſemel peracta eſt ſimilis victima.

In cerui exuvio Soli conſecrando ſolennes ritus. XXXV.

REGIS Outina ſubditi ſingulis annis paulo ante ipſorum ver, nempe ſub Februarij finem, maximi, quem capere potuerunt, cervi pellem cornua retinentem ſumunt, eam omni ſelectiſsimarum, quæ apud ipſos naſcuntur, ſtirpium genere impletam denuo conſuunt, cornibus, gutturi, & reliquo corpori, ſelectiores fructus in corollas vel longas tænias nexos appendunt. Ea ſic exornata ad fiſtularum & cantionum harmoniam in ampliſsimam & elegantiſsimam planiciem defertur, & altiſsimæ iſtic arbori imponitur, capite & pectore ejus ad Orientem ſolem obverſis, ſubinde precibus ad Solem repetitis, ut in eorum ditione ſimilia quæ illi oblata ſunt bona renaſci faciat: Rex cum ſuo Mago proximus eſt arbori, & verba præit, vulgo, quod longius abeſt, reſpondente. Deinde Rex & reliqui ſalutato Sole, abeunt pelle iſtic relicta in ſequentem annum: ſingulis annis repetuntur ejuſmodi ceremoniæ.

APVD illos curſu adoleſcentes exercentur, conſtituto inter ipſos certo præmio, quod, qui diutius curſuram continuare poteſt, aufert: arcu etiam frequenter exercentur. Deinde pila ludunt in hunc modum: in media area præfigitur arbor octo aut novem orgyias alta, & ſummo faſtigio quadrum quoddam è viminibus contextum ſuſtinens, quod qui pila ſe exercendo tetigerit, præmio decoratur. Delectantur præterea venationibus & piſcationibus.

Qua pompa Regina delecta ad Regem deferatur. XXXVII.

DVCTVRVS uxorem Rex, ex nobiliorum puellarum cœtu, pulcerrimam maximamq́ue deligere jubet: deinde duobus validis longurijs ſede aptata, quæ rarioris alicujus animalis pelle tecta eſt, & poſteriore ejus parte ornata ramis ſupernè nutantibus, ut ſedentis caput tegant, Reginam delectam ſedi imponentes, longurios ſublevant quatuor viri robuſti, & humeris ſuſtinent, ſinguli ligneam furcam manu gerentes, ut longurijs ſubponant quando quieſcendum eſt: duo alij utrinque ad Reginæ latera progrediuntur rotunda umbracula elegantiſsimè confecta in oblongis baculis geſtantes ad Reginam à Solis ardoribus tuendam: præeunt alij tubas ex arboris cortice confectas inflantes ſupernè anguſtas, infernè laxiores, duobusq́ue dumtaxat foraminibus, ſupero & infero, prædita, quibus appenſæ ſunt ovales ſphærulæ aureæ, argenteæ, æreæ ad majorem concentum. Pone ſequuntur puellæ omnium formoſiſsimæ, eleganter ornatæ torquibus & armillis ex margaritis, ſingulæ caniſtrum ſelectioribus fructibus plenum manu ferentes, & ſub umbilicum ſupraq́ue coxendices cinctæ certarum arborum muſco ad obſcœna tegendum. Eas ſequuntur prætoriani.

Qua ſolennitate Regina à Rege exciDiatur. XXXVIII.

HAC pompâ defertur ad Regem Reginâ, in locum ad eam rem deſtinatum, in quo tabulatum extructum è lignis rotundis ſatis amplum, ad ejus autem latera, longum utrimque ſcamnum adpoſitum, in quo proceres ſedeant. Rex igitur in tabulati dextra parte ſedens, Reginæ, quæ in ſiniſtra parte collocatur, adventui gratulatur, & cur eam in primariam uxorem accipiat, exponit: illa verecunda quadam majeſtate flabellum manu tenens, Regi quam honeſtiſſimè, & ut à natura edocta eſt, reſpondet. Tum puellæ in orbem ſe componunt, manibus non connexæ & cultu ab aliјs differentes: nam capillos ſub occipite ligantes, per humeros & dorſum deinde ſpargi ſinunt, ſub umbilico cinctæ lato cingulo, è quo anteriore parte veluti marſupium quoddam propendet ad pudenda tegendum: per reliquum deinde cingulum appenſæ ſunt ovales formulæ ex auro & argento, ad coxendices demiſſæ, ut ſtrepitum in ſaltu excitent dum laudes Regis & Reginæ canunt: in hoc ſaltu, una manum attollente, reliquæ ſublevant; demittente, etiam demittunt. Omnes autem viri & feminæ extimis auriculis perforatis oblongiuſculas piſcium veſiculas imponunt, quæ inflatæ unionum inſtar ſplendent, rubro colore tinctæ, dilutioribus carbunculis ſunt ſimiles. Mirum homines adeo barbaros tam venuſtis inventis præditos.

Regis & Reginæ prodeambulatio recreandi animi gratia. XXXIX.

PRODIT interdum Rex ſub veſperam deambulatum in proximam ſylvam ſolus cum primaria conjuge, tectus cervina pelle tam eleganter parata, & varijs coloribus picta, ut nihil elegantius depictum conſpici queat. Bini adoleſcentes latera ejus claudentes, flabella ad ventulum faciendum geſtant, tertius globulis aureis & argenteis è cingulo propendentibus ornatus, pone ſequitur, pellem ne terram verrat, ſuſtinens. Regina & ejus pediſſequæ ornatæ ſunt ex humeris propendente vel eas cingente muſci quodam genere in nonnullis arboribus naſcente, tenuibus ſtaminibus invicem cohærentibus catenularum modo prædito, viridis in cæruleum tendentis coloris, adeo venuſti, ut ſericea ſtamina videantur. Iucundum præbent ſpectaculum hoc muſco oneratæ arbores: nam è ſummis nonnumquam ramis etiam præaltæ arboris ad terram uſque demittitur. Jn venationem aliquando profectus cum aliquot commilitonibus in ſylvas habitationi Regis Saturioua vicinas ipſum cum Regina ita comptos reperi.

Porrò monendus lector, omnes iſtos Regulos, eorumque uxores, corporis cutem puncturis quibuſdam varias picturas imitantibus ornare (ut ex ſequentibus iconibus videre licet) ſic ut interdum in ægritudinem ſeptem vel octo dierum incidant: puncta tamen loca, herba quadam fricant, quæ tincturam addit indelebilem. Ornatus etiam & magnificentiæ gratia, digitorum in manibus & pedibus ungues creſcere ſinunt, quorum latera ſcabentes concha aliqua, acutiſſimos reddunt: oris etiam circumferentiam cæruleo colore pingere ſoliti.

Ceremoniæ in Regis & Sacerdotum funere obſervatæ.

DEFUNCTO aliquo Rege ejus Provinciæ, magna ſolennitate ſepelitur, & eius tumulo crater, è quo bibere ſolebat, imponitur, defixis circa ipſum tumulum multis ſagittis. Illius ſubditi toto triduo, tribuſque noctibus in continuo ſunt luctu, & cibo abſtinent. Omnes Reges illi amici ſimiliter lugent, & in amoris quo illum proſequebantur teſtimonium, plus quam dimidiatam comam reſecant cùm viri tum feminæ. Sex præterea lunis ſubſequentibus, delectæ quædam mulieres ſingulis diebus magno ululatu Regis mortem ter lugent, diluculo, meridie, & ſub noctis crepuſculum. Tota Regis ſupellectile in ipſius domum illata, ignis injicitur, & ſic omnia incendio abſumuntur.

Similiter eorum Sacerdotes defuncti in ſuis ædibus defodiuntur, ædesque cum tota ſupellectile, igne injecto, conflagrant.

Auri legendi ratio in rivis è montibus Apalatcy decurrentibus. XLI.

*P*ROCVL *ab eo loco, in quo noſtra arx extructa fuit, magni ſunt montes, Indorum lingua,* Apalatcy *cognominati, è quibus, ut ex topographica charta videre licet, oriuntur tres magni rivi, provolventes arenam, cui multum auri, argenti & æris admixtum eſt. Eam ob cauſam illius regionis incolæ foſſas in rivis faciunt, ut provoluta ab aqua arena, in eas propter gravitatem cadat: diligenter inde eductã in certum locum deferunt, & aliquanto poſt tempore, denuo foßis arenam quæ incidit exhaurientes, colligunt, & cymbis impoſitam per ingens flumen devehunt, à noſtris* Maii *nomine inſignitum, quod in mare ſeſe exonerat. Opes quæ inde proveniunt, nunc Hiſpani in ſuum uſum convertere norunt.*

PETRI cujuſdam Gambie in Compendio meminimus, qui accepta à Laudonniero poteſtate, ſuas merces per regionem deferendi negotiationis gratia, tam probè negotiatus erat, ut non modò mediocres opes adquiſierit, ſed etiam affinitatem cum illius provinciæ quodam Regulo contraxerit. Ille deſiderio captus in noſtram arcem ad ſuos redeundi, tantum apud affinem egit, ut poteſtatem faceret in arcem proficiſcendi, ea tamen conditione, ut intra tot lunas ad ipſum rediret: cymba inſuper data, & duo Indi additi qui deducerent. Tranſlatis autem in cymbam quas adquiſiverat opibus, Indi comites eum in itinere mactant, dum ſe inclinat ad ignem excitandum, partim vindictæ cauſa (nam alter illorum fuſtibus ab eo regia negotia per Regis abſentiam adminiſtrante) cæſus fuerat, partim avaritia victi, earum opum quas miles in cymba habebat: quibus direptis fugerunt, quæ res multo tempore celata.

Hæc pictura, ne præcedentium ſeriem perturbaret, in poſtremum locum eſt rejecta: nec expreſſa fuiſſet, niſi Compendij auctor illius meminiſſet.

LIBELLVS ſiue EPISTOLA

SVPPLICATORIA, REGI GALLIARVM CAROLO IX. EIVSDEM NOMINIS OBLATA,

per viduas, orphanos, cognatos, affines, & ipſi Franciæ Occidentalis Regi ſubditos, quorum conſanguinei per Hiſpanos in ea Galliæ antarcticæ parte, quæ vulgò FLORIDÆ nomen inuenit, crudeliter trucidati perierunt;

Annò 1565.

REx Chriſtianiſſime, Patriæque Pater potentiſſime, nos miſerandæ, & ærumnoſæ ſortis perſonæ, rerum omnium inopes, animasque deſpondentes, viduæ, orphani, filij, filiolæque, parentibus orbati, iuuenes ſenesque pariter, humillimè nos cum fletibus ac lachrymis profuſiſſimis ad pedes Regiæ M. V. proijcimus, & protectionem eius confugimus, ærumnas & tribulationes noſtras, coram Clementiſſima M. V. & parentum noſtrorum, maritorum, liberorum fratrum, nepotum, conſanguineorum, coniunctorum & affinium (ô horrendum ſpectaculum) lanienam tam miſerabilem deplorantes ex animo, eorumque fatum lachrimabile M^{ti} V. declaratum venimus.

Ceciderunt enim ex illorum numero, in prouincia FLORIDA, plures quàm noningenti, tàm viri, quàm fœminæ, cum infantibus ſimul innocentibus immerentibusq;, qui omnes à Petro Melendeſio & militibus eius Hiſpanis crudeliter, & more plane barbaro trucidati ſunt.

Cùm itaque factum hoc truculentum, non auditu tantùm efferum, immane atque execrandum: verum etiam M^{tis} V. ſubditorum cruor innocuus turpiter ac nullo merito profuſus atque immolatus ſit: DEI fidem iuſtitiamq; teſtamur, ac à M^{te} V. ſuppetias opemque imploramus, contra feroces hoſce & deteſtabiles latrones, ne innocentia, ſanguinisq; noſtri profuſione, nunc inulta manente, DEVM aliquando atque homines vltores ſibi expoſcitura ſit.

A M^{te} igitur V. officii ratio exigit, non ſolùm ditionis & poteſtatis ſuæ ſubditos, æquitate & iuſtitia, legumque vinculis ſibi aſtrictos habere; verum

etiam eoſdem ſub Maieſtatis V. protectione defenſos, ſaluos, tutos, quietosque præſtare.

Id verò maxime afflictis nobis miſeris & oppreſſis nunc à Maieſtate V. expetendum, qui diuino auxilio præfato, ad V. Maieſtatis opem omni ſpe atque fiducia, tanquam ad ſacram anchoram confugimus, & huic ſoli nos ſubiectos offerimus. Obſecrantes M^tem^ V. vt nos auxilio, defenſione & protectione liberatos ſaluatosque factos velit, dum factum vulnusq; adhuc recens eſt, dum Gallorũ animis dolor ingraueſcit. Sic enim patremfamiliâs ſe nobis benigniſſimum, & Dominum exhibebit clementiſſimum; qui famulorum, imò filiorum ſuorum gemitus & ærumnas, animo exaudiat æquiſſimo, quique in tribulationis articulo eoſdem erectos ſuſtineat.

Hæc enim ægritudo & animi noſtri afflictio, æque ſane flebilis & commiſeratione in æternum digna exiſtit; atque Petri iſtius Melendeſij Hiſpanorum militum Præfecti tyrannis & crudelitas, tam contra morem bellicum, quàm diuinas pariter & humanas leges omnes ſuſcepta & confecta, atque adeò ad omnem poſteritatem propaganda in æternum ſuperuictura ſit.

Proinde quò M. V. regia totius rei ſeriem pleniùs & explicatiùs percipiat, qua poſſumus humilitate obſecramus, vt M. V. non grauate pro innata ſua Clementia ſupplices nos audire dignetur.

Non fugit Maieſtatem V. quod ea edicto publico claſſem inſtrui præceperit, quæ in Florideſium Regionem mitteretur; ipſa etiam præſens ſibi in hoc negotio ſubſtituerit Ioannem Ribaldum, tanquam Generalem totius claſſis Præfectum Regium.

Huius mandati publicatio ſane permultis in cauſa fuit, vt ſub tutela M^tis^ V. nauigationem hanc ſuſciperent; qui poſtquam DEO ventisq; ſecundis, ad arcem quæ à Maieſtatis V. auſpicio & nomine Carolina in ea prouincia vocitata eſt, appulerunt, ecce improuisò atque inſperatò, quinq; nauigia ex Hiſpanijs ſuperuenerũt, quorum maximum circiter octingentorum doliorum erat, reliqua mediocria.

Hoſtiliter ergo Maieſtatis V. claſſem inuadentes, totis eam viribus, vnoq; quaſi impetu delere anniſi ſunt; ſed ſuo conatu fruſtrati, neque claſſi noſtræ ſuperiores facti, continentem rectâ petierunt, & plures ſexcentis armati ſeſe terræ firmæ commiſerunt, qui cum incolis clam de ſaluo cõductu quamprimùm tranſegerunt; quorum indicio poſtea per cuniculos & compendia ad Caſtellum ſumptibus Maieſtatis V. extructum ab eademque denominatum nullo labore peruenerunt. Vbi illud extemplò multa nocte & cælo pluuio occupantes quoſuis obuios tam viros qnam feminas, miſere nulloque diſcrimine dilaniarunt, quin ab immerentibus infantibus etiam non abſtinuerunt, ſed transfixorum corpora lanceis præfigentes miſeris parentibus obiecerunt ſpectaculum inauditum & crudeliſſimum.

His exactis plures octingentis Gallicorum militum, qui ſub ſignis ſeu vexillis Ribaldi Ducis militantes ex naufragio euaſerant gallinarum inſtar perfidiſſime iugularunt: Melendes enim illis fidem fecerat, ſi vltrò ſe dederent, ſeſe

omnes

omnes ſimul illæſos, & naualibus victualibuſq; inſtructos, in Galliam dimiſſurum incolumes. Sed nimium credulis illis nudis & inermibus miſeris (naufragio enim omnia arma amiſerāt) manus poſt terga reuinctæ ſunt, & binis nexu iunctis, brutorum more ad Caſtellum deducti: cui cum appropinquarent, vexillum integrum militum armatorum, ipſis ex arce procedit obuiam, captiuos miſeros varijs calumnijs, & verbis ignominioſiſſimis inceſſens, vociferanſque Gallos eſſe infames, facinoroſos, abominandos, exeſos Elephantia, & ex Gallica lue ſeu venerea contagioſos, tùm verò prædicatores & Sodomitas: ſimulque in vinctos irruens omnes intra mediæ horæ ſpacium, inq; conſpectu ducis Ribaldi turpi internecione delet.

Ribaldus cernens infandam hanc ſuorum lanienam, totus contremiſcit, ſimulq; ad Petrum Melendeſium contendens, vt ad huius protectionem tanquam ad aram confugiens ſaluus abiret, faſtu inſolenti illuſus repellitur: Interea dum de ſalute ſua anxius magis magiſq; veniam deprecaretur, crudelis quidam Hiſpanus à tergo accurrens pugione confoſſum ad terram proſtrauit: qui cum ex hoc vulnere animo linqueretur, tandem à latrone inſtante pluribus vulneribus transfixus, expirauit.

Quibus omnibus Hiſpanorum crudelitas nedum quidem exaturata fuit, ſed in exangue inſuper cadauer (quod vel apud barbaros deteſtabile habetur) rabiem ſuam furibundi exercuerunt, & varijs ijsq; ignominioſiſſimis ſcommatibus proſciſſum truncarunt. Barbam mento deraſerunt, & obſignatis literis incluſam, tanquam trophæum quoddam Hiſpalim verſus in Hiſpanias deferri curarunt: Caput tandem quadrifide ſecarũt, & partes ſingulas haſtis præfixas, in media arcis area, vbi reliqua occiſorum cadauera congeſta erant, tanquam in æternam rei tam ſtrenue geſtæ memoriam erexerunt.

Corpora interemptorum vtriuſque ſexus diffamata dehoneſtataque ex caſtello protracta cremarunt.

Quibus omnibus quàm fœdiſſimè peractis, haud obſcure ſignificarunt, quanti M. V. facerent, quove loco eam haberent, patrantes facinus hoc tam atrox in ipſos Maieſtatis V. ſubditos, vt nec exemplum ſimile in media barbarie perpetratũ fuerit vnquam. Quis enim adduci poſſit, vt credat eſſe aliquem ex Principum, Regum, aut Monarcharum Chriſtianorũ numero, ſiue ex barbarorum etiam & infideliũ turba, vel ipſum adeò Turcam animi tam inſigniter immanis, tamq; truculenti, qui factum hoc atrociſſimum probare velit, aut vllis rationibus adductis excuſare præſumat.

Illud grauiſſimum eſt, quòd in media pace in Maieſtatis V. ſubditos latrocinium hoc exercuerint, quo quidem tempore M. V. neque cum Hiſpano, neque cum quoquam exterorum vlla interceſſit inimicitia. Quòd verò Hiſpanorum & non noſtra culpa hæc laniena euenerit, teſtantur cædes parentum, liberorum, fratrum, & conſanguineorum noſtrorum; noſtri etiam gemitus & lachrimæ, quibus Maieſtati V. ſecundum DEVM miſerandi ſupplicamus.

Adhæc eo in loco facinus hoc perpetratũ, & in eos ſæuitum eſt, qui præter M. V. regiam, neq; ſubiecti fuerunt alteri vnquã, neq; imperiũ agnouerũt aliud vllum.

Sed forſan Petrum Melendeſium, hæc iuris ſui regula tutabitur; vt qui plus poſſit, eidem etiam quocunq; in loco, quo iure, quáve iniuria, plus licere æquũ ſit. Patrocinabitur forſan & illud: omnibus prædonibus exteris integrũ eſſe in M. V. regna & ditiones graſſari liberè, bona & facultates ſubditorum & ſalutem eorum violenter & armata manu inuadere, & quiduis in ipſos pro libitu ſtatuere.

Nos nihilominus quotquot ſumus ex DEI nutu atq; prouidentia M.V. ſubditi ſumus, & obedientiæ vinculo arctiſſimo ita aſtricti, animosq; in ipſam tam promptos tamque paratos gerimus, vt mille mali, lethique genera potius perpeti, quàm alterius cuiuſquam ditioni ſubijci nobis fixum atque conſtitutum ſit.

Quod ſi Hiſpaniarum Rex atrox hoc Petri iſtius Melendeſij factum forſan nõdum cognôrit penitius, hoc ſaltem ipſi incumbit tamen, vt iniuriam M. V. illatam in ipſo animaduertat grauiter, vel ipſum in Maieſtatis V. manus offerat, quo pari menſura, qua ſubditis veſtris ipſe menſus eſt, mercedem auferat: Adhæc vt Rex Hiſpaniæ poſſeſſionem & omne ius Prouinciæ Floridæ Maieſtati V. cedat, reſtituatq; liberum, quietum & ſecurum; quandoquidem ea Regio nuper admodum cum maximis M. V. ſumptibus, & tum ipſius ſubditorũ ſalutis diſcrimine reperta, & finibus ditionis veſtræ adiecta ſit.

Nec enim tanquam exules, aut profugi, extorrésve ad extremas orbis iſtius oras transfugerunt M. V. ſubditi, tum cùm Prouinciam hanc variis periculis ſummaq; fortitudine occuparent, quò fines regni veſtri producerent, ſed ex mandato M. V. publico aggreſſi opus hoc perfecerunt; alacri promptoque animo M. V. obtemperantes, maximè autem cùm viderent virum bellicæ rei peritiſſimum Ioannem Ribaldum, Regia autoritate atque immunitate fultũ, claſſi Ducem præfici, qui M. V. vices in hac expeditione obiret.

Accedit & hoc, quod ipſum Hiſpanorum impunitatem hanc abominandam in animis noſtris acerbiorem facit indies, videlicet hoc tam indignum facinus; vnius alicuius hominis opera atque inſolentia perpetratum eſſe. Namque ſi hoc impune tulerit iſte, & perfidis iſtis periuris & flagitioſis prædonibus indultum fuerit, ita vt illi præda hac ex M. V. noſtrisq; priuatis facultatibus parta, ſine vllo incommodo vel detrimento fruantur, iam malum hoc in omnes redundabit, & quæ nunc nobis infeſta fuit fortuna mox M. V. exiſtimationem atq; gloriam contaminatura ſit; Si hoc, inquam, in exemplum deductum, ſeria animaduerſione non corrigatur.

Nec enim quemadmodũ aliâs horum improbitas impunitate confirmata & aucta fuit, ſic etiã nunc fore ſuſpicabimur. Sed fiducia & ſpe bona erigimur, M^tem^ V. ſubditis ſuis illatam iniuriam, abſq; mora vindicaturam. Quemadmodum M. V. ſalutem in hoc ſimul periclitari manifeſtum eſt.

Nec tantum de noſtra deq; M^tis^ V. ſalute hoc agitur, ſi pœnas hi ex merito luant, ſed totius politicæ adminiſtrationis, & humanæ ſocietatis vinculum in hoc laborat, quod Petrus ille Melendeſius, cum improbitatis ſuæ ſociis violare, & quantum in ipſo fuit, diſſoluere non eſt veritus.

Aphricani,

Aphricani, quorũ præcipui erant Carthaginenſes olim quacunq; leuiſſima oblata occaſione, in pactis erant perfidiſſimi, quod ipſis tandem extremo fuit exitio, & in hodiernum vſq; diem hæc ipſis infamiæ nota aſſcribitur.

Romani contrà, gens fidei tenaciſſima, tantę erant conſtantiæ, vt perfidiæ crimen quouis cane peius & angue odio haberent, atq; execrarentur, & datam fidem atq; fœdera etiam cum hoſtibus crudeliſſimis inita ſanctiſſimè colerent, nec vnquam de diſſoluendis iis in animum inducerent. (vtinam ô Petre Melendeſi tüa hæc laus foret, tuorumq; propria, qui tàm perfidè eam fefelleris, vt & ſacroſanctum DEI nomen deſuper inuocaueris, DEVM ipſum ſceleris tui crudeliſſimi tanquam teſtem & conſortem faciens.)

Nulli equidem noſtrum obſcurum eſt, DEVM ſceleratis ſæpe laxare fræna, & ipſorum opere tanquam inſtrumentis ſuæ prouidentiæ vti, ſiue vt nos de delictis noſtris commonefaciat, ſiue vt iſti iuſtam ſcelerum ſuorum metam promptiùs contingant, & pœnas ſibi ipſis accelerent atq; accumulent. Verùm hoc in eum fit potiſſimum finem, ne videlicet ſecuri de iuſtitia, deq; extremi & tremendi iudicii die, per peccata noſtra paternas admonitiones negligamus, & in æternum lugendi pereamus.

Eſt & illud eiuſdem argumẽti; quòd tam ſcelera hominum, quàm iuſtum DEI iudicium æquis ſimul paſſibus ſibi procedant obviam, ita vt DEVS vindictæ & vltionis tarditatem, tandem grauitati pœnarum ſeuere compenſet.

Vnum reſtat Rex Chriſtianiſſime, nimirum vt M. V. tot viduarum atque orphanorum orbitatem, & noſtras has ærumnoſas lachrymas, gemitus, & anguſtias grauiſſimas animo condolente commiſeranteq; percipere non dedignetur; eos quoq; altius pectori infixos, oculisq; obuerſantes ſedulò contueatur, quorum parẽtes, filii, fratres & conſanguinei, ipſius M. V. ſubditi, per hoc immane Petri Melendeſij facinus miſerè interierunt.

Tametſi verò hoc noſtrum infortunium caſusque miſerabilis ad Regiam M. V. in ſpecie nõ ita pertingat, & hæc iniuria quæ ſolùm ad priuatas quaſdam perſonas pertinet, facilè obliterari poſſit; quicunq; tamen cordatus fuerit rectè iudicabit, eandem hanc etiam ad M. V. exiſtimationem & gloriam non minùs attinere, quam ad ſalutem facultatesq; noſtras priuatas.

Quid quæſo M. V. animo conciperet, quid intenderet, ſi decus & Maieſtatem tanti ſui nominis contaminari, aliorumque calumniis & ſannis exponi, iuſſa & mandata Maieſtatis ſuæ negligi & reſpui videret? Quid ſi molimina ſua & conatus, à quoquam iniurioſè & violenter impedirentur, aut penitus etiam inuerterentur? Quid denique, ſi promiſſa fides & iuſiurandum non tantum turpiter labefactarentur, ſed & ipſi Legati & Commiſſarii Maieſtatis V. contra ius gentium, quibusuis iniuriis afficerentur, adeoque è medio prorſus tollerentur? Equidem exiſtimamus M. V. arma intrepidè capturam, & DEI omniumque opem imploraturam, maximè ſi iuuentutem ſuam ſpectatam & intactam ſimul cum anteſignanis & præfectis; contra ius belli & æquitatem omnem, imò contra fidem pactam atque iuſiurandum datum interimi & mactari coràm aſpiceret.

Hoc equidem illud ipſum eſt, quod ab Hiſpanis Maieſtati V. hac tempeſtate illatum ac intentatum conquerimur, dum Maieſtatis V. exiſtimationi detrahendo illuſerunt, dum Maieſtatis V. mandatis rebelles ſe oppoſuerunt, duces autem & legatos veſtros prorſus ſuſtulerunt.

Quouſq; ergò M. V. improbitatem & tyrannidem hanc latronũ iſtorum in ſubditos ſuos latura? quóve ſilentio ſtragem horũ præteritura? aut quouſq; illorum incurſationes & inſultus toleratura eſt? ſcilicet vt pro tot tantisque flagitiis præter licentiæ impunitatem, premia etiam nunc preciumque iſti ſceleratiſſimi reportent.

Nos verò de M. V. longè aliter ſentientes & ſperantes optimè, votis ardentiſſimis DEO ſupplicamus, vt Maieſtatem V. regat, tueatur & confirmet, atque fortitudinis ſpiritum in ea exuſcitet, vt hanc iniuriam ab Hiſpanis acceptam vindice gladio aſſerere atque rependere valeat.

Confortetur itaque Maieſtas V. ſpiritu maſculo, & dono fortitudinis exultet, dignum M. ſua atque maioribus factura, ſi labem hãc glorioſiſſimo Gallorum nomini aſperſam eluere actutum accingetur, ſtatuẽs in parricidas hoſce exemplum talibus auſis condignum.

Aderit DEVS propoſito, tam piè tamq; honeſtè ſuſcepto, & Maieſtati V. protectione ſua auxilioq; aſſiſtet.

Proinde M. V. preces ſubditorum ſuorum ſupplices ſuſcipiat, & quantum animi promptitudine, quantumq; fide ipſis debita valuerit, defenſos eos, promotosq; velit. Hac quidem via per totum orbis Chriſtiani ambitum Magnanimitatem ſuam in defendenda ſubditorum ſalute, tutandaq; eorum innocentia teſtatam faciet.

Poſtquam ergò M. V. regia aures precibus noſtris iam apertas præſtiterit, placidéq; eas admiſerit, nullum profectò aliud maius ſacrificium, ô REX Clementiſſime & Chriſtianiſſime pro innocenter profuſo tuorum ſanguine, próq; vindicta tam iuſtis rationibus ſuſcepta DEO vnquam obtuleris, atque has ipſas quas immitibus latronibus iſtis pœnas irrogaueris, vt ſontes ex merito plectantur, & ex numero viuentium ſublati pereant radicitùs.

Hoc ipſo etiam facto M. V. non ſolùm peremptorum cognatos & liberos, precesque has exaudierit, & ægritudines eorum delinierit, verùm etiam exhibebit ſe Regem verè dignum tantis ſuis titulis, & plebis ſuæ Patriæque patrem fideliſſimum.

Precamur autem ex imis animi noſtri penetralibus, vt DEVS opt. max. Maieſtatem V. in multos annos ſaluam faxit & incolumem, & regna ſua placidè beatéq; moderantem clementiſſimè conſeruet. Gubernet etiam Maieſtatem V. ſapientiæ ſpiritu, vt omnia conſilia veſtra in ſalutem Regni Gallici, & ſubditorum eius, atq; adeò ipſius M. V. honorem atque gloriam vergant & dirigantur perpetuò.

FINIS.

DE QVARTA
GALLORVM IN FLORIDAM NAVIGATIONE SVB GOVRGVESIO, ANNO 1567.

GOVRGVESIVS Capitaneus ac nobilis Burdelagenſis, iniuriæ atque ignominiæ genti ſuæ ab Hiſpanis illatæ vlciſcendæ cupiditate impulſus, pecuniam ab amicis ſuis mutuò ſumit, ac partem bonorum ſuorum vendit, vnde tres naues mediocres ſibi comparat, rebusque omnibus neceſſariis communit, quibus 150. milites cum octoginta nautis ſub capitaneo Caſenouo legato ſuo, ac Franciſco Burdegalenſi nautarum magiſtro imponit. Deinde cùm vigeſimo ſecundo die Auguſti, anno 1567. portu ſoluiſſet, atque aliquandiu cum ventis ac tempeſtatibus aduerſis certaſſet, tandem ad inſulam Cubæ appulit: Inde ad promontorium S. Antonij in extremo illius inſulæ peruenit, quod abeſt a Florida circiter ducentas leucas: vbi præfectus conſilium ſuum, quod hactenus ſuos celauerat, illis aperit, rogans atque adhortans eos, ne ſe hoſtibus tam propinquum, ipſi tam bene rebus omnibus muniti, ac in tali occaſione desererent. Quod illi omnes iureiurando polliciti ſunt, tanto cum ardore, vt plenilunium expectare non poſſent ad fretum Bahamiæ tranſeundum. Sic ergo Floridam petiuerunt, quæ paucis poſt diebus ipſis apparuit: Hiſpani autem ex caſtris ſuis eos duobus machinarum bellicarum ictibus ſalutauerunt, arbitrantes eos eſſe ſuæ gentis: Gourgueſius verò Hiſpanos pariter reſalutauit, quò eos in illo errore confirmaret, ac commodius incautos opprimeret: præternauigans tamen aliò ſeſe ire ſimulauit, donec a loci illius conſpectu ſeſe ſubtraxiſſet: Deinde nocte in terram deſcendit quindecim leucis procul à caſtris, è regione fluminis Tacatacouron, quod Galli Sequanam dixerunt, quia illis Sequanæ Galliæ ſimile videretur. Cumq; ripam Barbaris armatis arcubus & ſagittis repletam vidiſſet, præter ſignum pacis quod illis ex nauibus oſtendi iuſſit, tubicinem ſuum ad eos mittit, qui ipſos ſecuros redderet, affirmaretq; ſe non aliam ob cauſam veniſſe, quàm ad amicitiam ſocietatemque antiquam Gallorum cum iis reno-

uandam. Quod tubicen ille tam bene exequutus eſt (habitauerat enim anteà in iſtis regionibus ſub Laudonniero) vt à Rege Satourioua, qui reliquis maior erat & potentior, præter amicitiæ & ſocietatis promiſſa, capream aliosq; cibos ad milites reficiendos & recreãdos reportaret. Illi autem tripudiãtes in ſignum lætitiæ diſceſſerunt, ad Reges omnes Satouriouæ cognatos certiores faciẽdos, vt eò loci poſtridie conuenirent ad amicitiam cum Gallis contrahendam: quorum præfectus interea vadum fluminis contabatur, vt ſuis nauibus proſpiceret, commodiúſque cum iſtis Barbaris negotiaretur. Poſtridie mane Rex magnus Satourioua, Tacadocorou, Halmacanir, Athore, Harpaha, Helmacape, Helycopile, Molona, alijq; illius cognati & affines comparuerunt cum armis ſuis cõſuetis: dein miſerunt oratum Præfectum Gallorum vt ad ſe deſcenderet: quod ille fecit cum gladiis & catapultis, quas tamen vt ſui deponerent, iuſſit: poſtquam Barbari, qui de eo conquerebantur, hortatu Gourgueſij ſua arma pariter depoſuiſſent, ac auferri iuſſiſſent in mutuæ fiduciæ teſtimonium, ita vt Galli ſolos gladios retinerẽt. Quod cùm factum eſſet, Satourioua ad ipſum progreſſus, eum ad dexteram ſuam ſedere fecit, in ſede lentiſcina muſco tecta, ſuæ ſimili: poſteà duo ex ſenioribus ſentes herbaſq; alias, quæ coram ipſis erant, euulſerunt, ac loco benè purgato omnes in vrbem ſupra terram ſederunt. Hîc cùm Gourgueſius loqui vellet, Satourioua præoccupat, enarrans ipſi mala incredibilia, continuasq; iniurias, quas omnes Barbari cum vxoribus & liberis, ab Hiſpanis inde ab eorum aduentu, aliorumq; Gallorum ſtrage perpeſſi eſſent, ſeq; teſtatur perpetuo deſiderio flagrare tam inſignem proditionem non minus ſeuerè vlciſcẽdi quàm proprias offenſas, propter firmam illam amicitiam, quam erga Gallos ſemper geſſerint, ſi modo ſibi auxilium præſtaretur. In quam rem cùm Gourgueſius iureiurando opem & auxilium ſuũ promiſiſſet, ſocietatemque ipſi mutuò inter ſe iuraſſent, Gourgueſius quædã munera illis dedit, nempe pugiones, cultros, ſpecula, ſecures, annulos, tintinnabula, & alia ſimilia nobis quidem ridicula, regibus verò illis valde pretioſa: qui præterea, cùm illis plura offerrentur, petiuerunt quiſque ſibi induſium, quo diebus tantum ſolennibus induerentur, ac cum quo poſt mortem ſepelirentur. Quod cùm impetraſſent, ac viciſſim rex Satourioua duo fila granis argenteis plena, & ſinguli reges pelles aliquas ceruinas, ſuo more paratas & ornatas, Capitaneo Gourgueſio dediſſent, diſceſſerunt illi tripudiantes ac læti valde, poſtquam promiſiſſent ſe omnia occulta habituros, ac in eũdem locum validas copias ex ſuis ſubditis egregie armatis collectas ad vindictã de Hiſpanis ſumendã adducturos. Intereà Gourgueſius cùm diligenter de omnibus interrogaſſet Petrum de Bré Gallum natum ex oppido, quod Haure de grace dicitur, (qui ſuperioribus annis è caſtris aufugerat per ſyluas, dum Hiſpani alios Gallos interficiebant, atque ab eo tempore à Satourioua educatus fuerat, qui eum tunc huic Præfecto dedit) eius relationibus & conſiliis multum vtitur, mittitq; aliquot ex ſuis qui caſtra ſtatumq; hoſtium explorent, quos duci iubet ab Olotocara Satouriouæ nepote, quem hic in eum finem illi dederat, atque vt eſſet obſes in locum Eſtampeſij nobilis Comingenſis & aliorum, quos ad hoſtium ſtatum explorandum mittebat. Præ-

terea

terea dedit etiam ipſi filium ſuum nudum, quales ſunt omnes, atque ex ſuis vxoribus eam quam magis diligebat, natam 18 annos, muſco arborũ indutam: qui ſimul per tres dies in nauibus aſſeruati fuerunt, donec illi ab exploratione rediiſſent, ac Reges quæ polliciti erant, impleuiſſent.

Cum tempus proficiſcendi conſtitutum eſſet, locusque vbi omnes præſto eſſe deberent Barbaris aſſignatus vltra flumen Salinacani, quod a noſtris *Somme* vocatur, biberunt omnes magna cum ſolemnitate potionem illam (quæ *Caßiné* dicitur, fitque ex quarumdam herbarum ſucco) quam conſuerunt bibere quotieſcumque in aliquem locum periculoſum ſe conferunt: talique virtute prædita eſt, vt illis famem & ſitim per viginti quatuor horas tollat, fuitque Gourgueſio neceſſe ſimulare ſe de illa quoque bibere: poſteà manus ſuſtulerunt, iuraruntque omnes ſe ipſum numquam deſerturos. Sequutus eſt ipſum Olotocara haſtam manu tenens, omnesque præſto fuerunt ad flumen * Saranala, nõ ſine maximo labore, propter pluuias, & loca aquoſa per quę trãſire neceſſe fuit: quæ impedimenta iter ipſorum remorantia, famem augebant, quod nihil reperirent in via quod ederent, nec adhuc deſcenderat ſcapha cum commeatu, qui ex nauibus aduehebatur, ad quarum cuſtodiam & refectionem relictus erat Burdegalenſis cum reliquis nautis. Intellexerat autem præfectus Hiſpanos eſſe quadringentos, diſtributos in tria caſtra, quæ erecta & munita, ac egregie inſtructa erant ſupra Maii flumen, ac præſertim maiora caſtra prius a Gallis extrui cœpta, deinde ab Hiſpanis perfecta: ad quorum primarium ac periculoſiorem acceſſum duabus leucis inferius ac propius fluminis oſtium alia duo minora caſtra conſtruxerant, quæ flumine interiecto propugnabantur a 120 militibus, aliquot tormentis bellicis, & aliis munitionibus quas in ea contulerant. Inde a Saracary vsq; ad minora illa caſtra duarum leucarum erat iter, quod valde incommodum & moleſtum illis fuit propter pluuias continuas. Dehinc a flumine Catacouru proficiſcitur Gourgueſius cum decem ſclopetariis ad exploranda prima caſtra, eaq; poſtridie ſummo mane aggredienda: quod tamen perficere propter cæli iniuriam & noctis obſcuritatem non potuit. Rex Helicopile cũ videret eum ægre ferre quod voto fruſtratus eſſet, promittit certo ſe eum per facilius & commodius, quamuis longius iter, ducturum: ac eum per ſyluas ductans, in proſpectu caſtrorum collocat, vnde animaduerti locum quendam in quo quædam tantum foſſarum initia apparebant. Quare poſtquam riuum qui illac præterfluit contari iuſſiſſet, exſpectat donec æſtus maris, qui tum aſcendebat, defluxiſſet, ac milites ſuos traducit circiter horam decimam matutinam in locum vbi conſpexerat ſyluulam quandam inter riuum & caſtra (ne ab Hiſpanis conſpiceretur dum milites traduceret ac in ordinem cogeret) iubens *furnimenta*, quæ vocant Galli, ad galeas alligari, ac enſes & catapultas manu ſublatas ferri, ne aqua quæ ad cingulum vsque pertingebat madefierent; in qua ingentem multitudinem oſtreorum magnorum repererunt, quorum teſtæ tam acutæ erant vt plurimi iis læſi fuerint, alii calceos ſuos amiſerint. Verumtamen ſimul ac tranſiſſent, ardore Gallico parant ſe ad pugnam, pridie diei qui Quaſimodo dicitur, menſe Aprili anno 1568. Gourgueſius igitur

* *al. Sarabahi*

cum hunc animi feruorem elangueſcere ſinendum non iudicaret, Legato ſuo Cagenouo viginti ſclopetarios dat, & decem nautas cum poculis & vaſis ad ignem iniiciendum paratis, quibus portam incenderent. ipſe ex altera partè caſtra aggreditur, habita prius breui oratione, qua ſuos monebat de inaudita proditione, qua Hiſpani erga eorum ſocios vſu fuerant. Sed cū adhuc abeſſent ducentis paſſibus a caſtris, conſpicerenturque cum impetu ruere, bombardarius vallo caſtrorum conſcenſo, poſtquam ad arma conclamaſſet, vociferans Gallos eſſe, emittit aduerſus eos duo fulmina colubrinæ arma Gallica geſtātis ac Laudonniero ereptæ. Cum autem tertiò iterare vellet, Olotocara ordinem ſuum ſeruare haud edoctus, ſeu potius ira commotus, vallum conſcendit, ac haſtam per medium corpus iam mortui traiicit. Gourgueſius tum progrediens, cum Cagenouum audiſſet clamantem Hiſpanos, qui tumultu audito armati concurrerāt, fugere, illuc ſe confert, ac eos inter ſe & legatum ita includit, vt ex ſexaginta hominibus ne vnus quidem effugerit; quorum quindecim ſeruati ſunt ad eandem pœnam, qua antea Gallos affecerant. Hiſpani interea qui in oppoſitis caſtris erant, indeſinenter tormentis fulminabant; vnde oppugnantes plurimum incommodi accipiebant, quamuis quatuor machinas in primis caſtris repertas ex aduerſo iam collocaſſent, ac in eos direxiſſent. Quo animaduerſo, Gourgueſius cum 80 ſclopetariis ſe in ſcapham coniicit quæ opportunè tūc ibi occurrit, vt traiiceret in ſyluam caſtris proximam, probe coniiciens obſeſſos beneficio huius ſyluæ in maiora caſtra, quæ vna leuca tantum inde diſtabant, effugere conaturos. Barbari vero reditum ſcaphæ præ impatientia haud exſpectare valentes, in aquam ſe coniiciunt, arcus & ſagittas vna manu èxtra aquam tollentes, & alio brachio natantes. Hiſpani autem vtramque ripam tanta hominū multitudine coopertam animaduertentes, in ſiluam fugere cogitant, ſed a Gallis ſclopis petiti, dein a Barbaris ad quos confugere volebāt, repulſi, vita illis prius tollebatur, quam pro eius conſeruatione orare poſſent. In ſumma, omnes ad vnum conciſi ſunt, exceptis quindecim qui ad publicam & inſignem pœnam ſeruabantur. His peractis Gourgueſius præfectus cum iuſſiſſet omnia quæ in ſecundis caſtris inuenta erant in prima transferri, in quibus ſe continere volebat, ad conſilium capiēdum aduerſus maiora caſtra, quorum ſtatum nondum habebat exploratum: tandem certior fit ab vno ex captiuis, in maioribus illis caſtris milites eſſe circiter trecentos rebus omnibus inſtructos ſub præfecto magnanimo & generoſo, qui obſidionem & impetum ſuſtenturus eſſet, donec illi ſuppetiæ ferrentur. Cum autem ab illo ſitum, altitudinem, munitiones, & aditus cognouiſſet, deinde octo ſcalas firmas paraſſet, ac totam regionem aduerſus Hiſpanum commouiſſet, ne alicunde nunciū vel auxilium aut perfugium haberet, egredi conſtituit. Interea caſtrorū præfectus Hiſpanum quendam Barbari habitu mittit ad ſtatum Gallorum explorandū: qui ab Olotocara detectus omnibus modis perſuadere conabatur, ſe in ſecundis caſtris fuiſſe, inde effugiſſe, ac cū vndiq; Barbaros cerneret, plus miſericordiæ ſperaſſe a Gallis: veniſſe autē in habitu Barbari, ne ab illis Barbaris agnitus trucidaretur. Sed collatus cū ſupra memorato captiuo, ac conuictus quod

ex ma-

ex maioribus caſtris eſſet, ad pœnam cum aliis ſeruatus eſt: cum tamen prius Gourgueſio narraſſet rumorem eſſe in caſtris eum duo millia Gallorum ſecum habere, quorum metu ducenti ſexaginta Hiſpani qui in illis maioribus caſtris erant reliqui, valde percellebantur. Quare Gourgueſius eos in tali conſternatione aggredi conſtituens, ac vexillarium ſuum cum quindecim ſclopetariis ad caſtrorum & fluminis oſtii cuſtodiam relinquens, Barbaros de nocte proficiſci, ac ſeſe vltra citraque flumen in inſidiis collocare iubet; ipſe mane egreditur, ſecum ſupra memoratos captiuos duos ducens, qui illi reipſa oſtendant quæ prius tantum verbis & pictura delineauerant. Cum in itinere eſſent, Olotocara deuotus Barbarus qui Præfectum numquam deſerebat, ſic eum affatur: Se illi ſemper bene inſeruiiſſe, ac quicquid iuſſiſſet præſtitiſſe; ſibi certum eſſe mori in maiorum caſtrorum oppugnatione, a qua tamen nullo modo abeſſe velit: Vnum tantum orare, vt vxori ſuæ daret quod accepturus eſſet ab ipſo ſi euaderet, quo ſimul cum eo ſepeliretur, ac in animarum locum lætius reciperetur. Cui præfectus Gourgueſius poſtquā fidelem eius fortitudinē, amorem coniugalem, ac generoſam honoris immortalis curā laudaſſet, reſpōdit ſe malle eum viuum quam mortuum honore afficere, ac ſperare Deo iuuante ſe eū victorem reducturum. Simul ac caſtra in conſpectu fuere; Hiſpani fulminibus tormentorū non pepercerunt, præſertim duarū duplicium Colubrinarum quæ in edito propugnaculo collocatæ, totū fluminis tractum impetebant, quæ Capitaneū Gourgueſium coegerūt ſtatim mōtem ſyluis obſitum petere: a cuius imo caſtra initium capiebant, ad quorum extremum alterum ſylua ſe protendebat: ita vt ſatis tectus eſſet ad tuto, & ſine damno accedendum. illic autem quietus manere conſtituerat ad matutinū vsq; tempus, quo decreuerat Hiſpanos ſcalis admotis aggredi ab ea montis parte vbi foſſa non ſatis a latere munita ad defenſionē videbatur, & vnde pars ſuorum in obſeſſos qui ad vallū defendendum ſeſe obiicerent eiaculari poſſet, interea dum reliqui conſcenderent. Sed Præfectus Hiſpanus infortunium ſuū accelerans, emiſit e caſtris ſexaginta ſclopetarios, qui clam iuxta foſſam progreſſi, numerum atq; animū Gallorum exploraturi propius accedunt: Galli autem viginti numero ſub Caſenouo inter caſtra & Hiſpanos egreſſos ſeſe collocant ad eos reditu arcendos; interea Gourgueſius reliquis iubet in eos a fronte impetum facere, nec niſi de propinquo loco & certis ictibus ſclopos emittere, vt deinde facilius gladiis peterentur & interficerentur. Illi vero ſubito in fugam verſi, ac a legato Caſenouo in anguſtias redacti, omnes ad vnū perierunt. Quo facto, reliqui obſeſſi ita conſternati fuēre vt nihil ad conſeruandā vitam ſuā conſultius ſibi videretur quā in ſyluas proximas fugere, in quibus nihilominus ſagittis Barbarorum qui eos ibi exſpectabāt petiti (quarū vna ſagitta ſcutum & corpus Hiſpani cuiusdā ita transfixit, vt ſtatim mortuus caderet) quidam faciē obuertere coacti ſunt, Gallorum eos perſequentiū manu occumbere præferentes: haud ignari ſe apud neutrā gentē miſericordiæ locū inventuros, quod vtramq; pari & atroci iniuria affeciſſent. Nec ſane vlli ex illis reliqui facti ſunt præter eos qui in exemplum futurū ſeruabātur. Caſtra capta ſunt rebus omnibus neceſſariis inſtructa, nominatim quinq; du-

plicibus colubrinis,& quatuor mediocribus cũ multis aliis minoribus tormẽtis omnis generis,18 doliis pulueris tormentarii,omnique genere armorum; quæ Gourgueſius ſtatim ſcaphæ imponi iuſſit, non autẽ puluerem aliamq; ſupellectilẽ,quia hæc igne corrupta ſunt imprudentia cuiusdã Barbari, qui piſces coquens, ignem admouit pulueri tormentario ſparſo & abſcondito ab Hiſpanis ad Gallos primo inſultu excipiẽdos: qui puluis igne accenſus,armamentarium reliquasq; ædes,quæ ligneæ erant ſubuertit. Hiſpani qui reliqui facti ſunt cũ ſuperioribus adducti,poſtquam præfectus illis iniuriã inſignẽqua totam gentem Gallicã immerito affeciſſent exprobraſſet,omnesſuſpenſi ſunt e ramis earũdem arborũ,e quibus Galli prius ſuſpenſi ab iis fuerant; quorũ vnus qui quinq; Gallos ſtrangulauerat culpã agnoſcens,iuſtumDei iudiciũ ſibi meritas pœnas irrogantis confitebatur. Sed loco tituli quem Petrus Melendez iis impoſuerat, his verbis Hiſpanice ſcriptis,(Hoc non facio tamquam Gallis, ſed tamquã Lutheranis,) Gourgueſius tabulæ abietinæ ferro candenti inſcribi iuſſit, (Hoc nõ facio tamquã Hiſpanis vel nautis,ſed tamquam proditoribus,homicidis & latronibus.) Poſtea cum videret ſibi nimis paucos homines ſupereſſe ad caſtra illa præſidio munienda,metuens etiam ne vel Hiſpani qui proximas terras obtinebant,ea rurſus occuparent,vel Barbari aduerſus Gallos, ſi quos Rex eo mittere vellet, iis ſeſe munirent, ea ſubuertere decreuit. Proinde cũ reges omnes congregaſſet,iisq; illud perſuaſiſſet,ſtatim iuſſu eorum ſubditi vndiq; tanto cũ animi ardore accurrerunt,vt vno die tria illa caſtra funditus euerſa & ſolo adæquata ſint. Quibus peractis, Gourgueſius cum ad naues redire vellet quas in flumine Sequana, Tacatacourou dicto, quindecim leucis illinc diſtante reliquerat, Cagenouum & tormenta bellica mari præmittit, ipſe cum octoginta ſclopetariis armatis & quadraginta nautis haſtatis, quod parum fideret Barbaris, per terram ſemper acie ordinata incedit, viasque Barbaris plenas inuenit qui eum muneribus & laudibus onerabant,tamquã regionũ omnium vicinarum liberatorem: Inter quos anus quædam dicebat ſibi nõ amplius mori fore moleſtum,quandoquidem Hiſpanis pulſis adhuc ſemel Gallos in Florida conſpexerat. Denique cum ad naues veniſſet, easque inſtructas, & ad nauigationem paratas inueniſſet, Reges hortatur vt in amicitia & fœdere quod cum Rege Galliæ qui eos aduerſus omnes gentes defenſurus eſſet cõtraxerant, perſeuerẽt. Quod omnes illi polliciti ſunt, lachrymas ob eius diſceſſum large profundentes,ac præſertim Olotocara. Quos vt ſolaretur, promiſit ipſis ſe intra 12 Lunas (ſic enim menſes numerant) rediturum, ac Regem ſuũ ipſis exercitum, & cultros & multa alia munera resq; neceſſarias miſſurum. Itaq; iis dimiſſis,ſuis autem congregatis, & gratiis actis Deo de præteritis,precibusq; factis pro reditu proſpero,tertio die Maii *1586*, omnia parata fuere: locus vbi omnes præſto eſſent aſſignatus,anchoræq; ſublatæ ad nauigandum tam opportune, vt intra ſeptemdecim dies vndecies centum leucas confecerint: vnde continuãtes tandem Rupellam appulerũt ſexto die Iunii, qui erat triceſimusquartus ab eorum diſceſſu a flumine Maii: ſine vlla alia iactura quam vnius nauigii & octo hominum qui intus erant, cum quibuſdam nobilibus & aliis qui in oppugnationibus ca-

bus caſtrorum occubuerant. Poſtquam autem a Rupellenſibus læte & laute exceptus fuiſſet, tandẽ Burdegalam nauigat, & inde equis celeribus ad D. Mõlucium contendit, quo eum de ſuperioribus omnibus certiorem faceret. Interea nũciatur illi Hiſpanos certiores factos de rebus Floridẽſibus, ac ſcientes eum Rupellæ eſſe, cũ 18 nauigiis quæ *Patacbes* dicuntur & vna naue *Roberge* dicta ducentorũ doliorum capace, vsq; ad locum qui *Che-de baye* dicitur perueniſſe eodem die quo inde ille profectus erat, ac Blayam vsq; eum perſequutos eſſe, vt ab ipſo nauigationis eius rationem, aliam ab ea qua multos Gallos exhilarauerat, expoſcerent. Sed id fruſtra: Iam enim Burdegalam peruenerat. Ab eo tempore Rex Catholicus certior factus Gourgueſium non potuiſſe capi, ingentem pecuniæ ſummam decernit illi, qui caput eius adferret: præterea Regem Carolum orat vt de tam cruenti facinoris authore ac fœderis inter ſe initi violatore ſupplicium ſumat. Quare cum Lutetiam veniſſet vt ſe Regi offerret, ac eum edoceret non tantũ nauigationis ſuæ proſperum ſucceſſum, ſed & rationes quibus facile poſſet omnes illas regiones eius imperio ſubiicere, ad quam rem ſe vitam ſuã omnesque ſuas facultates libenter impenſurum proteſtabatur: tã varie exceptus eſt, vt tandem occultare ſe diu coactus ſit in aula Rothomagenſi, anno circiter 1570. ac niſi illi a Præſide Marignyo, in cuius ædibus aliquamdiu manſit, & Quæſtore de Vacquieulx qui ſemper illi verus & fidus amicus fuit ſubuentũ foret, in magno diſcrimine verſabatur. Quod Dominicus ille Gourgueſius animo reputãs quam bene meritus eſſet de hoc rege Galliæ & aliis qui eũ proxime præceſſerãt, quamq; indignam mercedẽ referret, grauiſſime tulit. Natus erat ille monte Marſano in Aquitania, ac Regibus Chriſtianiſſimis in omnibus expeditionibus quæ abhinc 25 aut 30 annis factæ fuerant inſeruierat: tandem ad Capitanei munus & dignitatem euectus, impetum vnius partis exercitus Hiſpani cum 30 militibus ſuſtinuit quodam in loco iuxta Sienam: quo vi capto, ac reliquis interfectis, ipſe in teſtimonium rari fauoris Hiſpanici, triremi imponitur: quæ cum in Siciliam nauigaret, a Turcis capitur, & Rhodum, ac inde Conſtantinopolim ducitur, paucis poſt diebus a Romeguaſio exercitus Maltenſis duce rurſus capitur. Hac ratione ille domũ reuertitur, nauigationem in Africã inſtituit, inde in Breſiliam, & mare quod *del Su* dicitur, ſe conuertit. Dein cupidus Gallici nominis vindicandi, in Floridam contẽdit eo cũ ſucceſſu quẽ vidimus. Ita vt continuis facinoribus bellicis tũ terreſtribus tum maritimis factus non minus intrepidus Capitaneus quã nauta peritus, Hiſpanis formidabilis euaſerit, Reginæ vero Angliæ ob virtutũ ſuarũ meritũ expetendus. Deniq; anno 1582 a Domino Anthonio eligitur ad ducendam cũ dignitate Thalaſſiarchæ claſſem, quam conſtituerat mittere aduerſus Regẽ Hiſpaniæ, qui anno ſuperiore Portugalliam occupauerat tamquam propinquior atq; aptior ad ſuccedendũ D. Sebaſtiano, regi vltimo qui in pugna aduerſus Regẽ Fegium in Barbaria occubuerat. Sed Lutetia Turonas profectus ad certi aliquid de negocio cõſtituendum, morbo corripitur, ac tandẽ magno cũ dolore omnium quibus erat notus moritur.

FINIS.

INDEX RERVM PRAECIPVE MEMORABILIVM IN HAC HISTORIA CONTENTARVM.

A

Adelano regulus 15.
Admiralius Caſtilioneus 6.
Aduſta rex 18.
America quarta orbis pars 1.
à quo dicta 1.
eius diuiſio 1. 2.
Americus Veſpucius Florentinus 1.
Antillæ inſulæ 2.
Apalatcy Floridæ montes 15. 19.
Arlacius Laudonnieri Signifer 13.
Aſtatlan prouincia 2.

B

Bahama inſula 2.
Biminia inſula Parerg. 1.b: 2.b:
Boriguena inſula Parerg. 1. a: 2. b:
Braſilia 1.

C

Cailius primipili centurio Laudonnieri 11. 13. 20.
eius oratio ad Laudonnierum 11.
Calos rex 16. 17.
Canada prouincia 2.
Cannaveral 17.
Carolina arx 9.
ab Hiſpanis occupatur 25.
Carolus IX. Gall. Rex 6.
Caſſina, è cuius foliis potio 18.
Ceuola prouincia 2.
Chriſtophorus Colonus 1.
Chilili 19.
Choya 19.
Cuba inſula 2.

D

Didacus Columbus parerg. 1.a:
D. Georgii manica 27.
D. Ioan. de portu diuite inſula parerg. 1. a: 2. b:

E

Edelano inſula 19.
Enecaque 19.
Ferdinandus Rex Parerg. 2.a.b.
Ferdinandus Sottus Parerg. 3.a.
Floridæ deſcriptio 1.
fertilitas 2.3.
inventio Parerg. 1.a.b.
ſitus Parerg. 1.b.

F

Francia antarctica 2.
Francia nova 1. 2. 7.
Franciſcus I. Gall. Rex 2.

G

Gallorum in Florida crudelis cædes 25. 29.
Gamas ſinus 2.
Gratianus portus 6.
Grotaut 15. 19.

H

Hable de grace 6.
Hauana portus 18. 19. 30.
Hawquins naucleri Angli humanitas 21.
Henricus VII. Angl. Rex Parerg. 1. b. 2. a. b.

Hionacara

INDEX.

Hionacara regis vidua 18.
Hiſpaniola inſula 2.
I
Iacobus Carterius 2.
Ioannes Pontius parerg. 1.a.b.2.b.3.a.
Ioannes Verrazanus 2.
Iſabella Caſtellæ Regina parerg. 2.a.b.
Iſabella inſula 2.
Iuventutis fons fabuloſus parerg. 1.b.
L
Laudonnierus claſſis Gallicæ præfectus 2.
in eum coniuratio 12.
in vincula coniicitur 13.
in eum coniurantes Cubam deprædantur.
in eum coniurantium capita ſupplicio afficiuntur 21
cum quibusdam è manu Hiſpanorum elabitur 25.
Lucaya inſula 2.
Ludouicus Cancellus parerg. 3.b.
M
Maius fl. 7.9.
Marracon regulus 16.
Martyres ſcopuli formidales 16.
Mathiaca regulus 16.19.
Mexicanus ſinus 2.
N
Norumbega prouincia 2.
O
Oathkaqua regulus 17.
Onachaquara regulus 16.
Onatheaqua regulus 12.
Ottignius Laudonnieri legatus 8.13.
Ouſtaca regulus 12. 19.
Outina regulus 12.14.17.
P
Patchica regulus 19
Peru prouincia 2.
Petrus Gambie 14.
Potanou regulus 12.
Q
Quiuira prouincia 2.
R
Ribaldus claſſis præfectus 7. 8.22.
eius claſſis ad ſcopulos alliditur 24.
Robertvallus 2.
Rocheferrierius 12.14.15.
S
Sarropé lacus 17.
Saturioua regulus 7.9.17.
Sebaſtianus Gabotus Venetus pareg. 2.a.b.
T
Terra Papagalli 1.
Tetlichichimichi prouincia 2.
Themiſtitan 2.
Timogua 14.
Typhones venti 23.
Villagagnonus 2.

PARERGON.

DE AVTORE ET OCCASIONE HVIVS HISTORIÆ.

IACOBVS l' Moyne, aliâs MORGENSIS, natione Gallus, pictor egregius, qui in Hiſtoriæ contextu nomine Jacobi Morgueſii citatur, vnus ex XV. illis, qui cum Laudonniero ex cæde euaſerant, ſpectator & totius actus pars, rem actam Regi Galliarum redux ipſe expoſuit ordine; ab quo vt in tabulas referret admonitus, eam in ſuæ linguæ idiomate optima fide proſecutus eſt: ſed priuatim ſibi ſuisque aſſeruans, hactenus eam in publicum prodire noluit.

Verum paucis ab hinc annis cum LONDINI in ANGLIA verſaretur honeſtus vir THEODORICVS de BRY Leodienſis & ciuis apud FRANCFORTENSES, cum Morgueſio illo non vulgarem familiaritatem contraxit, & ſimul de rebus plurimis ad Hiſtoriam hanc pertinentibus inſtructus eſt, adeo vt de ea publicanda inter ipſos conueniretur.

Morgenſe interim e viuis ſublato, ab eius vidua precio eam redemptam ſibi mãcipauit THEODORICVS prædictus, Anno 1587.

His ita ſe habentibus, omnibus notum eſſe cupimus, nos Hiſtoriam hanc noſtram plane nouam, in lucem proferre, neque ex rumore aliquo, aut quouis fundamento futili, hinc inde eam compilaſſe, ſed omnino noſtri autoris textum ſancte & religioſe, obſeruando exemplar Gallice ab autore ipſo exaratum, Latino ſimul & Germanico ſermone in publicæ vtilitatis gratiam ad verbum expreßiſſe.

Adumbrationes autem & rerum geſtarum effigies atque imagines ad viuum expreſſas, per autorem ipſum horum omnium ſpectatorem conſignatas, & vbiuis cum mente textus congruentes affabre & artificioſe in ære effinximus, & in gratiam ingenioſorum, vt res non narrari tantum, ſed & geri coram luculenter videatur, publice propoſuimus.

Qua in re ſi quid opera atque induſtria aut ſumptibus etiam præſtitum eſt, boni hoc atque æqui conſulentes, viciſsim honeſtum & ingenioſum virum THEODORVM de BRY Leodienſem, & ciuem apud inclytam FRANCFORTENSIVM ad Mœnum rempubl. cuius tum ipſius, tum eiuſdem etiam liberorum in idem artificium aßidue & excellenter incumbentium ope atque opera, quidquid id eſt omne conſtat, amore & beneuolentia veſtra proſequamini, & eum ſtudio ac fauore veſtro dignum, ad maioraq; excitandum omnino exiſtimetis.

PARERGON CONTINENS QVAEDAM QVAE AD PRAECEDENTIS NARRATIONIS ELVCIDATIONEM, NON ERVNT FORSAN INVTILIA.

Superiore narratione ſatis explicatum eſſe arbitror, quid Gallis (repetitis aliquot in FLORIDAM prouinciam nauigationibus) acciderit, vt videlicet altera fuerit illis admodum funeſta.

Exiſtimaui autem non ab re fore, ſi de illius Prouinciæ prima obſeruatione nonnulla ad calcem adderemus: varia enim eſt de illis qui primum illam aperuerint opinio.

De Inuentione FLORIDÆ.

NOn procul ab HISPANIOLA Inſula in ea mundi parte, quæ a recentioribus nouæ Indiæ titulo celebratur, ſita eſt & alia BORIQVENA dicta. Hæc, mutato nomine, noſtra ætate ab Hiſpanis vocatur Inſula D. IOANNIS de Portu diuite.

Eam IOANNES PONTIVS Legionenſis primus omnium perhibetur inueniſſe, & in ea Præfecturam obtinuiſſe. Sed cum hanc ſedem ſibi non ſatis tutam ſtabilitamve exiſtimaret, propter DIDACVM, magni iſtius & celebratiſſimi CHRISTOPHORI COLVMBI filium, Admiralium ſeu Claſſis Præfectum Generalem, & Gubernatorem Regium per nouas Inſulas (cuius potentiam ſuſpectam habens, metuebat ne ex inuidorum machinatione per ipſum aliquando pelleretur ea inſula) tempori ſibi de hoſtibus euitandis, deq; nouis ſedibus inueſtigandis conſulere voluit. Anno 1512.

Anno igitur ſalutis 1512 priuato ſumptu inſtructis duobus celocibus commeatu & militibus, vela in altum dedit, & tamdiu continentis littus ad Septemtrionem ſecutus eſt, donec Inſulam BIMINIAM offenderet, quæ verſus polum Antarcticum, non vſq; adeo a feraciſſima illa & ampliſſima inſula CVBA eſt poſita.

K

Fons Iuuentutis.

Circa hæc ipſa tempora conſtans rumor ſpargebatur de ſcaturigine ſeu fonte aquæ cuiuſdam medicamentoſæ, cuius tanta eſſet virtus & naturæ vis, vt ſi quis eam potaret, quantumuis decrepitus, & plane iam canis obſitus, vi & efficacia eius adeò iuueneſceret, vt adoleſcentis viginti annorum florem & vigorem referre videretur.

Huius famæ celebratione PONTIVS *illectus, multū diuq; circa hanc inſulam vagabundus, inueſtigationi mirādæ huius, ſed fabuloſæ interim ſcaturiginis, cuius tantæ virtutes prædicabantur, miro ardore indulſit, viresque plus detriuit indies, quam eas reparârit: nam vltra ſemeſtre varia circumuectus maria, varias moleſtias errando pertulit.*

Toto itaque iactatus pelago, & ſpes tantas fruſtra proſequens, tandem primus ipſe delatus eſt in nouas, & ante hac plane incognitas Indiæ Occidentalis *oras mediterraneas, ex parte continenti iunctas.*

De nomine Regionis FLORIDÆ.

Ingreſſus itaque Regionem hanc PONTIVS, *eam nomine* FLORIDÆ *inſignit, quod caſu in ipſo* PALMARVM *feſto, quæ feſtiuitas Hiſpanorum cōſuetudine* PASCHA FLORIDVM *dicitur, huc appuliſſet, primusque eam obſeruaſſet.*

De ſitu ſeu poſitu Regionis FLORIDÆ.

Huius Regionis pars prominens ſeu anterior non diſsimilis eſt manicæ, cuius cuſpis longo tractu in mare excurrit.

Longitudo eius circiter centum, latitudo verò quinquaginta miliaria Gallica, ſeu leucas patet. Extremum promontorium viginti quinque gradus ab æquinoctiali linea diſtat; dehinc paulatim ſeſe explicat & expandit verſus Thraciam ventum, ſiue æſtiualem Solis occaſum. Vndoſa ſunt circa eam cuſpidem ſeu promontorium loca plurimæque Inſulæ, Martyres nuncupatæ, quà Orientem ſpectat.

Corollarium de variatione autorum circa Inuentorem.

Autores de Inuentore eius variant. M. VRBANVS CALVETO *in ſpeciali tractatu ſuo Gallico, de Nouo orbe, quem collegit ex* BENZONII *Hiſtoria Italice ſcripta, originem inuentionis eius paulò antiquiorem facit, & eam ab Italis inuentoribus, ſub* REGIS *Britanniæ* HENRICI VII. *auſpicijs deducit; quanquā Hiſpani ſuæ genti fauentes, ſibi eam arrogent. Eius verba ſubijciam: Quantū ad inuentionem* FLORIDÆ *(inquit) eius palmā* FRANCISCVS LOPESIVS *de Gomara, Hiſtoricus Hiſpanus, ſuæ gentis hominibus aſſcribit, & Hiſpano cuidam* IOANNI PONTIO LEGIONENSI *attribuit; & hoc quidem eius rei gratia, vt axioma quod indubitatum eſſe ſibi perſuadet (cum tamen ſit falſum) verū eſſe aſſerat; nempe omnes Indiæ Prouincias ab Hiſpanis inuentas eſſe, exceptis quas* CHRISTOPHORVS COLVMBVS *Genuenſis Italus obſeruarit.*

Hiſtor. general. lib. 2. cap. 1.

Qui

Qui verò hanc FLORIDENSIVM *Regionem primus inueſtigarit, is certo indicio doceri poteſt, fuiſſe nauclerum Venetum, qui eam Anno* 1496. *primus obſeruauit: quam rem ſe ita habere Italus quidam nobili familia natus, Philoſophiæ inſuper, & Mathematicarum ſcientiarum peritiſsimus conſtanter aſſeruit; qui ſe id ex ipſius Naucleri inuentoris ore audiuiſſe affirmabat, & tum cum hæc affirmaret, multos adhuc ſuperſtites eius nauigationis comites, teſtes huius rei commonſtrabat: qui quidem ſi vir hic nobilis falſum aſſeruiſſet, ipſum mendacij arguere potuiſſent.* 1496.

Hæc autem ſunt ipſius viri nobilis Philoſophi verba, quæ magnificis quibuſdam Venetis ſenatoribus dixit, cum de ratione inuehendorum aromatum ageretur. An ignoratis inquit (erat autē ſermo inſtitutus de inueſtiganda orientali India, quâ Thracias ventus flat) quid egerit ciuis quidam veſter, vir rei Nauticæ & Coſmographiæ adeò peritus, vt hodie in tota Hiſpania ſibi parem non habeat; eum autem peritia & induſtria in tantum euexit, vt REX *Hiſpaniæ ipſum præfecerit omnibus naucleris in Occidentalem Indiam nauigationem inſtituentibus, à cuius etiam autoritate res nautica ita pendet, vt nemini, niſi ipſius permiſſu vel eò nauigare vel rem nauticam exercere liceat. Vnde nomen Supremi Naucleri tulit. Hic eſt Dominus ille Sebaſtianus Gabotus, quem ante aliquot annos inuiſi, cum eſſem Hiſpali; ipſumque deprehendi prudentem admodum & perhumanum. Nam honorificentiſsime me excipiens, plurima ſingularia mihi commonſtrauit; inter alia verò egregiam & artificioſiſsimam quandam tabulam Coſmographicam, in qua delineatæ erant omnes peculiares nauigationes Luſitanorum & Hiſpanorum.*

In commentario de Itineribus inuehendorū aromatum cauſa ſuſceptis.

Edocuit etiam me, qua occaſione ad harum rerum cognitionem, & peritiam tam perfectam euectus eſſet, vt videlicet pater eius Venetijs in Angliam negociationis ergô nauigarit, & Londinum vſque peruenerit, ſe admodum iuuene aſſumpto, non tamen adeò ignaro, quin iam humaniores artes & fundamenta Sphærica aſſecutus fuerit; patrem autem circa id tempus iſtic extremum diem obijſſe, quo fama celeberrima percrebuerat, Magnum illum Chriſtophorum Columbum magnanima indagatione ſua aperuiſſe oras Indicas; & hæc fama adeo per Angliam, & in ipſa Regis Henrici ſeptimi, qui tum rerum potiebatur, aula inclaruerat, vt non humana induſtria, ſed plane numine quodam factum crederent, vt iter per occaſum in ortum patere obſeruatum eſſet.

Henricus VII. Angliæ Rex.

Huius igitur famæ gloria adeo inflammatus fui, vt ipſe aliquod opus ſingulare & immortale animo conciperem: cum igitur adiutus mathematum cognitione, ſphærica ratione mihi perſpectum eſſet, nauigatione ad Thraciam ventum, qui medius eſt inter occaſum & ſeptemtrionem, compendium itineris facturum ad Orientales Indias; Regiam Maieſtatem de hoc propoſito meo certiorem facere conſtitui. Rex Henricus ſeptimus inſtitutum meum ſummopere probauit, & naues duas ſuis ſumptibus inſtructas mihi præbuit.

Anno igitur 1496. *in principio veris ex Anglia ſolui, iter inter occaſum & ſeptemtrionem dirigens. Nec animus erat ad vllam regionem appellere, priuſquam ad Catayj oram maritimam perueniſſem; hinc ad Indiam deſcendere proponebam. Sed elapſis aliquot diebus me à ſcopo aberraſſe animaduerti, & ad terram delatum, quæ ad Septemtrionem tendebat; vix dici poteſt quam animo tum cōſternato fuerim. Nihilo-* 1496.

minus propoſitum meum inſtanter vrgens, & oras legens Septemtrionem verſus, ipſum mihi ſcopum ſtatuebam, ſperans ſinum aliquem me reperturum, qui ſe inter occaſum & Septemtrionem conuerteret, donec ad poli noſtri antarctici 56. graduum altitudinem peruenirem.

Huc euectus obſeruaui littus declinare verſus ortum: itaque omnem ſpem abijciens me iſtic fretum aliquod aut tranſitum reperturum, remenſus ſum iter confectum, vt littus ad æquatorem tendens diligentius obſeruarem, ſemper ſperans fretum aliquod inuentum iri, per quod in Indiam penetrarem: atq; tamdiu illud ſecutus ſum, donec ad terram, quæ hodie noſtris Florida dicitur, deferrer. huc profectus ſubſtiti, nec vlterius tetendi, quia commeatus deficiebat, & inde in Angliam redij.

Hic igitur Gabotus fuit, qui Regis Angliæ auſpiciis primus FLORIDAM *obſeruauit, eaque ratione plus iuris in eam habent Angli, quam Hiſpani, ſi ad acquirendam Prouinciæ alicuius iurisdictionem ſufficit primum omnium illam conſpexiſſe. Porro hæc Gaboti profectio tantam illi laudem conciliauit, vt in Angliam rediens, eamque ſeditionibus & bellis ciuilibus turbatam reperiens, in Hiſpaniam conceſſerit, vbi à Catholicis Regibus Ferdinando & Iſabella, humaniſſime exceptus fuit, traditisque illi nauibus ad Braſiliæ regionis oram maritimam luſtrandam miſſus, cum claſſe eo profectus eam perluſtrare non deſtitit, donec ad ingentem illum fluuium vulgo de* PLATA, *hoc eſt, argenteum cognominatum perueniret, quem aduerſum ad ſexcentas leucas ſubijt, exiſtimans fretum quodpiam eſſe, aut meatum marinum, qui ab altera continentis parte ſe in mare exoneraret, & illi iter præberet in Orientalem Indiam.*

Proximus poſt Gabotum, qui ad Floridam prouinciam peruenit (quantum quidem reſciri poteſt) fuit Ioannes Pontius Legionenſis, cuius ante facta mentio.

Pars altera, quomodo adminiſtrata fuerit Florida.

Pontius igitur ea Prouincia duntaxat ſalutata & exoſculata, in Inſulam D. Ioannis de portu diuite reuertitur, ea ſpe vt claſſe iſthic parata ad occupandam FLORIDAM *proficiſceretur. magnas enim opes ſe in ea Prouincia reperturum putabat, & florentem ſtatum ſtabiliturum: itaq; magnis impenſis in paranda Claſſe factis, Hiſpanias petijt, ad obtinendam à Rege Prouinciæ illius occupationem, & occupatæ adminiſtrationem. Eò cum perueniſſet Regiam Maieſtatem de maximis à ſe laboribus & diuturnis periculis in impetuoſo mari exantlatis edocet, ab eademque vt pro tot tantisq; exhauſtis laboribus gubernatione & Præfectura, tùm Inſulæ Biminiæ, tũ Regionis* FLORIDÆ *donaretur anxiè contendit. Sed ægrè id obtinuit & interceſſione magis amicorum, quàm ex proprio merito & officijs à ſe fideliſſime præſtitis voti petitionisq; compos factus eſt. Poſtquam iam Prouinciam hanc à Regia Maieſtate obtinuiſſet, iter in Boriquenam Inſulam, aliàs S. Ioannis de portu diuite, remetitur, & magnis impenſis milites conſcribens claſſem inſtruit, proponens animo ſuo per totam Biminiam Inſulam & Regionem Floridenſium nouas deducere colonias. Sed vbi littus* FLORIDENSE *vix contigiſſet, & ſocios, arma, commeatum, ac naualia expoſuiſſet, iamq; in loco opportuniore oppidum & arcem condere moliretur; barbarorum turba, attonita horum barbatorum hominum & peregrinorum nauigiorum con-*

ſpectu

ſpectu, telis ſuis venenatis inopinato ipſos opprimunt, tantoque impetu in ipſos ea torquent, vt magna ſociorum parte cæſa, reliqui turpi fuga ſibi conſulerent, & nauibus conſcenſis abirent.

Infelix aduentus Pontij in FLORIDAM.

Pontius ipſe in hoc tumultu iaculo infecto lethaliter vulneratus, vnus è fugientibus fuit, & vento Cubam Inſulam delatus ex vulnere iſtic expirauit. Sed nec ſolus Pontius vita exutus occidit, ſiquidem multi Hiſpanorum, quos huius expeditionis ſocios aduexerat ex telorum veneno grauiter ſauciati partim ocyus, partim ſerius grauiſſimis & intolerabilibus cruciatibus prius excarnificati, animas efflarũt. Nec enim vlla medicina huius veneni inflammationi reſtinguendæ ſufficiens excogitari poterat, ita factum eſt vt tunc temporis, intacta & inculta relinqueretur: inuentori ſuo exitioſa quidem, ſed ipſa ex cæde ipſius nobilitate exiſtens.

Ferdinandus Sottus FLORIDAM inuadit, Anno 1534.

Multo tempore deinceps propter Incolarũ ferociam & fortitudinem intacta fuit, nec quiſquã cum barbaris tam pugnacibus congredi auſus fuit, donec multis annis poſt, Ferdinandus Sottus generalis Præfectus militum Hiſpanorum (qui ex præda à Rege Peruano Attabalibe capta, magnis diuitijs auctus erat) animo iam ad maiora inflammato ab Imperatore Romano obtinuiſſet, vt expeditionem in Prouinciam hanc ſuſciperet, & deuictæ dominaretur. Js circiter annum triceſimum quartum ſupra milleſimum & quingenteſimum, quingentorum militum, inter quos multi veterani, copijs inſtructus, vento ſecundo in eas oras delatus eſt: ſed nihil aliud ſomnians, quam auri fodinas, hac illac vagari cœpit: fodinas iſtas requirens, nulla interim ſollicitudine ductus, vrbem aliquam condendi, aut coloniam traducendi; verùm non reperiens eas opes, quas iam animo deuorarat, milites in mediterranea abducens, excurſionibus & impreſsionibus ſubinde factis miſerè incolas diuexabat, & animum ad auri & gemmarum theſauros plane conuertens, paſsim earum fodinas perſcrutabatur. Siquidem perſuaſerat ſibi hanc Regno Peruano fertilitate auri & fodinarum vbertate non fore inferiorem.

Hinc aureos ſibi montes pollicens, & immenſas animo ſuo diuitias concipiens, non tantum de Imperatoriæ Maieſtatis fauore & gratia (ob reditus quos annuos Cameræ Cæſareæ penderet) intime obtinenda: ſed de nominis & famæ etiam apud poſteritatem immortalitate conſequenda, magnam animo ſuo ſpem fidemque fecerat.

Ferdinandus Sottus ſpe ſua deijcitur.

Poſtquam vero integrum quinquennium incolas in fodinis habuiſſet ærumnoſiſsimos, neque quicquam commodi vel lucri inde ad ſe rediret, operamque & oleum, quod dicitur, perdidiſſet, non tantum ſocios ſpe inani lactatos fiducia deiecit, ſed & ipſe ob auaritiæ morbum, & conſiliorum confuſionem langueſcens contabuit:

Videns enim ſe tanta ſpe & molimine cecidiſſe, impenſis fruſtratum, & ſibi cum dedecore ab incepto deſiſtendum, æger ipſe animo, ſeq; excrucians ex mœrore tandem conſumptus vitam finijt. Socij eius plerique omnes à barbaris attriti, & è medio ſublati perierunt.

Hiſpani ſollicitatores repulſam tulerunt.

Exitiale hoc Ferdinandi Sotti fatum, nihilo plus aliorum animos abſterruit, quo minus & ipſi fortunam ſuam in barbaris hiſce experirentur, & ſpe aureorum montium hoc profectionis tædium alleuarent.

1544. *Anno 1544. multi extiterunt, qui hanc Regionem domitam Hiſpanorum imperio adijcere ſibi pollicerentur; Jnter hos maxime claruit Iulianus Samanus & Petrus Ahumada, qui de occupanda & adminiſtranda ea Maieſtatem Regiam ſollicitarent.*

Sed nec Carolus V. Imperator, qui ea tempeſtate in Germania belligerabatur, nec Philippus huius filius, qui Hiſpanias abſente patre imperio regebat, conſentiente etiam his Camera ſeu Conſiſtorio Indiano, cuiquam plenariam poteſtatem huius regni debellandi, aut nauigando exquirendi commiſerunt: quippe ſubolebat ipſis, & vel iudicibus, vel coniectura conſequi poterant, Sottum cum ſocijs ſuis libertate & poteſtate inſolenter abuſos, & ex nimio habendi ardore miſeris incolis in fodinas metallicas detruſis, tàm crudeles tamque intolerabiles extitiſſe; quæ res conſpirationi occaſionem præbuerit, vt Sottus cum ſocijs funditus exſtirparetur, conducibiliusque eſſe duxerunt, Monachos eò mitti, qui concionibus hos feroces homines ad Chriſtianam religionem amplectendam pellicerent, quàm milites, qui vi cogerent.

Dominicani precibus & ſuauiloquentia Barbarorum animos aucupari tentant.

Huc accedebat, quod Monachi quidam ex Occidentali India recèns reuerſi, publice per Hiſpaniam concionarentur, magnam iniuriam miſeris illis fieri, dum milites eò ablegantur, qui ipſos ad ſeruitia pertrahunt, ipſos deprædarentur, atque occiderent, cum ad veram DEI *cognitionem adduci poſſent, ſi qui ipſorum lingua vernacula ipſis concionarentur. Ea de cauſa Monachi delecti, qui in* FLORIDAM *aliasq; prouincias mitterentur, ad Barbaros & feroces iſtos blandimentis potius, & verborum lenocinio demulcendos alliciendosq;, quàm armorũ truculentia, & ſuppliciorum rigore prouocandos, aut in furorem agitandos eſſe; cum inſuper vltrò fidem facerent, ſe autoribus hoc negocium ita confieri poſſe, neque ſe ſolum precibus & ſuauiloquentia, hos Chriſtianæ fidei atque religioni, ſed etiam Romanæ Cæſareæ Maieſtatis imperio lucrifacturos; Huic Monachorum orationi, Imperator & Conſiſtorij Indici aſſeſſores facile perſuaſi aſſenſerunt, & probantes conſilium tàm ſalutare, hanc prouinciam ipſis commiſerunt.*

1549. *Anno itaque 1549. Frater Ludouicus Cancellus de Baluaſtre Ordinis Sancti Dominici, adiunctis ſibi quatuor ex eodem ordine itineris ſui comitibus & negociorum ſocijs, peregrinationem hàc ſumptibus Cæſareæ Maieſtatis publicis ingreditur.*

Vbi

Vbi iam fauſto alite perfeciſſet iter, placidè ad littus adremigant, & loco ouationis, & moris à nauarchis recepti (quo tormentis bellicis magno fragore boantibus inſuetis, & hominibus feris terrorem incutiunt) noſtri hi religioſi, nil præter cruces rubentes in pacis ſignum manibus præferunt.

Frater LVDOVICVS *ſocijs & nautis quibuſdam comitatus, terræ ſeſe exponit inermem, nulloq; telorum præſidio munitum, vt qui pacis Euangelium denunciare, nec armorum vim, aut gladiorum aciem precibus ſuis obtendere præſumat.*

Monachi à Barbaris diſcerpti.

Exorditur Euangelij prædicationem LVDOVICVS, *ſperans barbarorum animos conſolatione Euangelica mitigari poſſe; quod quidem non abs re fuiſſet, niſi animi eorum diuturnis vexationibus adeò exaſperati fuiſſent, vt plane intractabiles redditi fuerint (ſunt enim huius Regionis Incolæ reliquis barbaris paulo manſuetiores, nec vt reliqui humana carne veſcuntur) Ergò vt primum in conſpectum venerunt, illi accelerantes confertim accurrere, & gregatim eos circumfluere, non quidem vt Euangelicæ prædicationi auſcultarent, ſed vt fuſtibus tanquam inſanos eos mulctarent, & proſtratos perderent.* LVDOVICVS *quantum oratione; quantumq; verborum ſuauitate atq; eloquentia valebat, animos eorum demulcere; illi tanquam ſurdo fabula caneretur, obturatis auribus contra tēdere, irruere, vociferari. Hic ergo inani verborum ſtrepitu auras ventosq; laceſſens à tumultuantibus vrgeri, obrui, & vna cum duobus ex ſocijs in conſpectu reliquorum miſere diſcerpi, vitaque breui momento priuari.*

Reliqui conterriti hoc ſpectaculo, & tam tragico ſuorum exitu, fuga ſibi ocyus proſpiciunt, ſatius exiſtimantes inter ordinis ſui confratres pietatis laude conſeneſcere, quam apud hos tam inhumanos, & moribus plane ruſticis præditos, corona martyrii inſigniri, naues conſcendunt, vela ventis implent, & re infecta Hiſpanias repetunt.

Corollarium.

Quidam domeſticorum FERDINANDI SOTTI, *qui à morte Domini ſui in iſtis locis vitam degerat, & in Monachorum nauem fuga euaſerat, pro comperto retulit barbaros* LVDOVICO *comitibusque occiſis cutem integram detraxiſſe, ſuorumq; idolorum in delubris ad æternam rei geſtæ memoriam ſuſpendiſſe.*

Concluſio.

Hæc ergo ea eſt REGIO FLORIDA, *de qua in noſtro præcedente fuſius actum eſt Compendio; quæ olim ob clades Hiſpanis illatas inter reliquas Indiæ prouincias claruit; noſtra vero ætate ob Gallorum in ea fatum lamentabile, & cum ſumma iniuria eiectionem per Hiſpanos factam, longe clarior euaſit, multoque nobilior.*

FRANCOFVRTI AD MOE-
num, apud Ioannem Wechelum, impenſis
Theodori de Bry.

M D XCI.

MENDÆ QVÆDAM PARTIM EXEMPLARIS vitio, partim operarum typographicarum feſtinatione commiſſæ, ſic corrigendæ.

Epiſt. dedic. pag. 2. fac. b. verſ. 24. 20. Feb.

PAG. 1, *verſ.* 31. *Francia* p. 5. v. 10, *cui e. c. expoſita ſunt, ar* p. 8, v. 25, *iuſſit Laudon* v. 29. *Ei reſp.* v. 41, *inſtruendo* p. 10, v. 11, *vero de* p. 12, v. 19, *valuit ind.* v. 29, *Ouſtaca* v. 37, *conſtituunt*, v. 38, *deligunt*, p. 13, v. 20. *quæ in flu.* v. 27, *Seignore* v. 40, *nomine* v. 41, *Fourneauxi-* p. 16, v. 1, *tanto huius* p. 17, v. 11, *freto naufr.* p. 18, v. 27, *collecto* p. 19. v. 20, *Ouſtaca* v. 24, *Ouſtaca* v. 32, *Thraciam*, p. 20. v. 25. *Croixius*, *N.* p. 21, v. 14, *fames* v. 16, *verbera* v. 34, *Havvquins* p. 22, v. 6, *Ribaud* v. 18, *bolide* v. 39, *eſſet: nocte* v. 40, *acta, poſt* p. 23, v. 12, *deſcenſionem* v. 32, *hærentes vbi deſcenderunt:* p. 24, v. 21, *Tribunum*, p. 25, v. 1, *militaria figunt*, p. 26, v. 13, *eum conciderunt*,

Figura 1, verſ. 1. 9, *ibi cum cor* IIII. 4, *conſpectis, mi* V. 14, *animaduerſis, illico fugæ* VII. 2, *fluuiolum*, 16, *aduenerant, a. ſ. redierunt.* VIII. 15, *ſeſquipede* XII. 3, *icto, mut* XIIII. 5, *colore* XX. 3, *cutim aperientes, ſang* XXI. 10, *aliquam ſupel* XXIII. 2, *hermaphroditorum* 4, *ferunt: hanc* XXV. 7, *lædantur, à* XXVI. 1, *inferunt:* 9, *ſquamas* XXX. 11, *depreſſa ob* XXXIX. 13, (*vt ex iconibus v. l.*)

Parergo 3. *a* v. 12, *nobilitata* 12, *Attabaliba* b. v. 17, *Indicibus* 30, *excitandum.* *litera I* 2, *f. b, lege in titulo*, de quarta Gall.

BREVIS NARRATIO

EORVM QVÆ IN FLORIDA AMERICÆ PROVĨCIA Gallis acciderunt, ſecunda in illam Navigatione, duce Renato de Laudõniere claſſis Præfecto:

Anno M D LXIIII.

QVAE EST SECVNDA PARS AMERICAE.

Additæ figuræ & Incolarum eicones ibidem ad vivũ expreſſæ: brevis item Declaratio Religionis, rituum, vivendique ratione ipſorum.

Auctore

Iacobo le Moyne, cui cognomen de Morgues, Laudõnierum in ea Navigatione ſequuto.

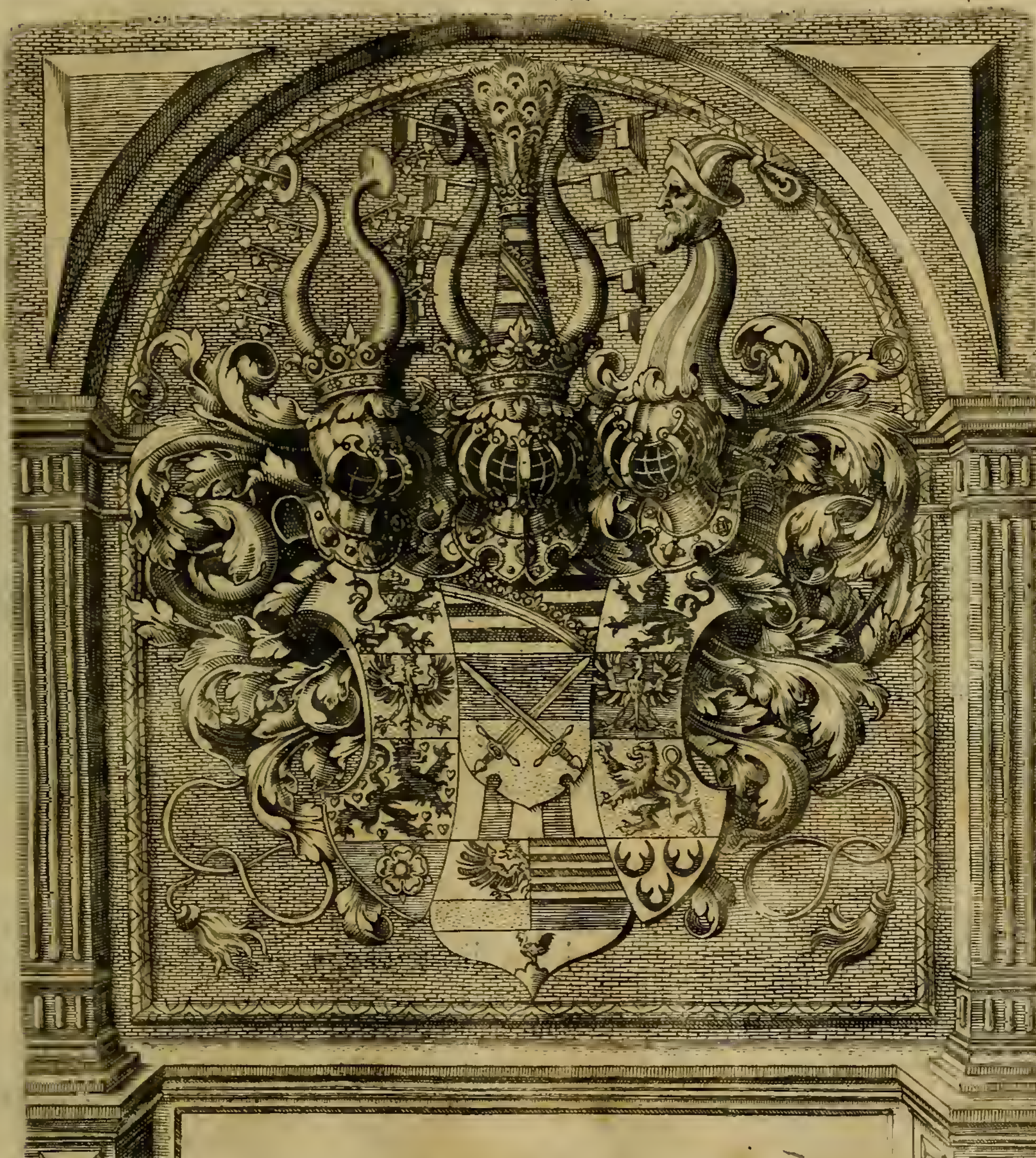
Nunc primùm Gallico ſermone à Theodoro de Bry Leodienſe in lucem edita: latio verò donata a C.C.A.

Cum gratia & priuil. Cæſ. Maieſt. ad quadriennium.

FRANCOFORTI AD MOENVM
Typis Ioãnis Wecheli, Sumtibus vero Theodori de Bry ANNO M D XCI.
Venales reperiũtur in officina Sigismundi Feirabẽdii

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO

DN. CHRISTIANO, DVCI SAXONIÆ, LANDGRAVIO THVRINGIÆ, MARCHIONI MISNIÆ, Burggravio Magdeburgenſi, Sac. Rom. Imperii Archimarſchalco & Electori, &c. Domino ſuo Clementiſſimo.

M*VLTIS placuit Ill^me Princeps ac Domine Clementiſsime*, Virginiæ *hiſtoria, quam Ill^mæ V. C. nomini dicavi. Nūc in lucē emitto* Floridæ *hiſtoriam, perbrevem quidem illam, ſed quæ multa ſcitu digna contineat paucis adhuc cognita: & cum pluribus elegantioribusque iconibus & picturis ſit exornata quam ſuperior, addita etiam Chorographia dili-*

gantiſsimè expreſſa, quæ magnam venuſtatem illi conciliat (ſcio enim nullam illius regionis deſcriptionem hactenus fuiſſe publicatam quæ huic comparari poſsit) magis adhuc placituram ſpero. Nam illa breviter explicat quid Gallis duce Laudonniero in eam Provinciam profectis acciderit anno MDLXV. *& quam crudeliter contra iuſiurandum & datam fidem ab Hiſpanis ſint trucidati: deinde Incolarũ mores, ritus, ceremonias, victus rationem, & ornatum luculenter admodum exprimit. His ingenium vafrum, acre, ad bellum pronum, vindictæ cupidum, contra Virginienſibus mite & placidum.*

Licet autem nullis ſumtibus (qui ſane non fuerunt leves) aut laboribus pepercerim, ut hæc Hiſtoria ornatior, plenior & abſolutior in lucem prodiret: non defuturos tamen ſuſpicor (ut tetricum, & alienos conatus carpendi prurigine laborans eſt quorundam ingenium) qui cavillentur.

Eam ob cauſam, ut Virginiæ *patronum ante delegi Ill^mam^ V. C. ſub cuius præſidio tuta eſſe poſſet ab iſtorum vitilitigatorum & maleferiatorum hominũ Theonino dente: ſic eiuſdem Ill^mæ^ V. C. tutelæ commendandam putavi hanc ipſius ſororem* Floridam.

Illam igitur eadem animi benignitate excipere & fovere dignabitur Illma V. C. cum ſorore longe venuſtior ſit, & me cum utraque commendatum habere.

DEUS OPT. MAX. Ill^mam^ V. C. omni felicitatis genere, pro divina ſua clementia proſequi velit. Datum Francofurti ad Mœnum 30. Februarij, Anno reparatæ ſalutis humanæ CIↃ IↃ XCI.

Ill^mæ^ V.C.

humillimus cliens

Theodoricus de Bry
Leodienſis, & civis
Francofurtenſis.

BENEVOLO LECTORI.

NOLI exiſtimare, benevole Lector, *Virginiæ*, quã ante aliquot menſes publicam fecimus, & hanc *Floridæ*, quam tibi nunc proponimus, Hiſtorias nobis dumtaxat eſſe conceſſas, ut voluptatem ex earum lectione & intuitu caperemus; tametſi, ut verum fateamur, ea res magnoperè animos etiam afficiat: ſed potius, ut obſervatis immenſis & admirandis Dei operibus, illi gratias agamus pro accepto beneficio, quòd ſe nobis patefacere, & ſalutis viam nos docere dignatus ſit, cùm animadvertimus miſeros iſtos Floridæ & vicinarum Provinciarum incolas (qui tamen ab uno ex Noë liberis haud dubiè originem duxerunt, à *Cham* verò potius, ut credibile eſt, quàm ab ullo ex reliquis) cognitionis Dei adeo eſſe ignaros. Alioqui ſane eleganti corporis ſymmetria donati ſunt, magni, robuſti, audaces, agiles: ſummi tamen diſſimulatores & infidi. Luridum & ſordidum colorem habent, quem corporis inunctione oleo quodam, & Solis ardoribus contrahunt: nam recens nati ſatis ſunt albi.

Ad lectorem Præfatio.

Vt verò in Virginiæ hiſtoria ſignificavi à quo illius icones acceperam: ſic etiam tibi ſignificandum duxi, hanc hiſtoriam & ejus icones in Anglia accepiſſe à vidua Iacobi le Moyne, cui alias cognomen de Morgues inditum erat, pictoris, qui Laudonnierum in eam Provinciam ſecunda navigatione comitatus eſt, iſticque icones expreſſit, deinde rei geſtæ hiſtoriam conſcripſit, quam dum viveret aliquoties mihi oſtendit.

Gaudio igitur perfuſus me eam eſſe nactum, nullis ſumptibus peperci, ut illam prælo committerem, egoque & mei liberi diligentem operam impendimus incidendis in æreas tabulas iconibus, ut nitidiores eſſent, licet parum durabiles, quia delicatior illa ſculptura facilè atteritur. Mea tamen diligentia nihil effeciſſem, omnia enim in varias ſchedas diſperſa acceperam, niſi Nobilis viri mei amici benevola opera in rebus ordine diſtribuendis adjutus fuiſſem: quin & Gallicum Hiſtoriæ ſermonem ille expolivit, & eam deinde Latinam fecit, quemadmodum antea Virginiæ Hiſtoriam.

Provinciæ ergô Chorographiam, Incolarum icones, vivendi rationem & ritus ad vivum expreſſos, tibique oblatos, ut non minus commodè, quàm ſi in ipſa Provincia verſareris, contemplari poſſis, eo animo accipe, quo tibi offeruntur: ſpero etiam futurum, Deo annuente, ut aliquid adhuc aliud hujus farinæ accipias.

EXEMPLAR CAESA-
rei Privilegij.

RVDOLPHVS II. Divina favente clementia electus Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, &c. Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, Wirtembergæ, &c. Comes Tyrolis, &c. Recognoſcimus & notum facimus tenore præſentium univerſis, nobis & Imperio dilectum Theodoricum de Bry civem Francofurti ad Mœnum, humiliter nobis exponendum curaſſe, quod magna cura & magnis ſumptibus Incolarum Americæ habitus, ritus & mores in æneas tabulas inciderit, quod opus libenter in lucem emittere cuperet, demiſſe etiam ſupplicaſſe (quandoquidem nemini id adverſum, ſed multis gratum futurum ſit, magniq; in eam rem ſumptus ſint ipſi faciendi) ut Cæſareo noſtro privilegio eum munire clementer dignemur, ne cuiquam alteri, qui ſuum commodum cum ipſius ſummo detrimento quærit, æneas iſtas tabulas aut icones vel hoc opus imitari aut exprimere liceat. Nos illius humilibus precibus annuentes, ex certa noſtræ Cæſareæ Maieſtatis ſcientia & authoritate hanc gratiam & privilegium prædicto Theodorico de Bry concedimus, ut prædictos typos & icones in lucem edat, & ne intra quadriennium ab huius privilegii conceſsione ſupputandum, quiſpiam, quicumque tandem ille ſit, iſtas icones ad imitationem excudat, aut ſic impreſſas invehat, importet, aut vendat. Quapropter inhibemus ſingulis noſtris & ſacri Imperii ſubditis & fidelibus, cuiuſcunque dignitatis, ſtatus & conditionis ſint, præſertim autem omnibus Typographis, bibliopolis, aliiſque librariam negociationem exercentibus, niſi noſtram indignationem & gravem pœnam incurrere velint; & vetamus, ne quis eorum, aut alius eorum nomine, prædictas æreas tabulas & icones quas ſæpe memoratus Theodoricus de Bry excudet, intra dictum quadriennium ad imitationem imprimat, aut ſic impreſſas circumvehat, venales proponat aut quoquo modo diſtribuat, aliosve id facere permittat, ſub pœna noſtræ indignationis & amiſsionis ſingulorum exemplarium dictæ impreſsionis, quæ ſæpedictus Theodorus de Bry, ubicumque locorum nactus fuerit, per ſe, vel ſuos, propria authoritate & ſine impedimento ſibi vendicare, atque illis pro ſuo arbitrio uti poterit, libere, & ſine detrimento.

Debebit tamen ſæpe præfatus Theodoricus de Bry, niſi hac noſtra gratia & privilegio privari velit, tria præfatæ impreſsionis exemplaria propriis impēſis ad noſtram Imperialem Cancellariam tranſmittere. Harum teſtimonio literarum manu noſtra ſubſcriptarum & ſigilli noſtri impreſsione munitarum, Datum in noſtra Regia arce Pragæ, vigeſima quarta Martii, Anno Domini Milleſimo quingenteſimo & nonageſimo, Regnorum noſtrorum Romani decimoquinto, Hungarici decimooctavo, & Bohemici etiam decimoquinto.

Rudolphus.

Ad mandatum ſacræ Cæs^{a}
Ma^{tis} proprium

Iacob Kurz von
Senfftenau.

A. Erſtenberger.

FLORIDAE AMERICAE PROVINCIAE
Recens & exactiſſima deſcriptio
Auctore Iacobo le Moyne cui ſco
gnomen de Morgues, Qui Laudō
nierum, Altera Gallorum in eam
Prouinciam Nauigatione comitat⁹
eſt, Atque adhibitis aliquot militibus
Ob pericula, Regionis illius interi
ora & Maritima diligentiſſimè
Luſtrauit, & Exactiſſimè dimenſus
eſt, Obſeruata etiam ſingulorum
Fluminum inter ſe diſtantia, ut ipſe
met redux Carolo IX. Galliarum
Regi, demonſtrauit.
FLORIDA PROVINCIA
AB INDIGENIS DICTA IAQVAZA
Montes Apalatci, in quibus aurum argentum et æs inueniuntur
Apalatci
Mexicani Sinus pars
Hæc maris pars plena eſt Inſulis, ſcopulis, breuibus et puluinis valde inſidioſis.
Cuba inſula.
Hauana
Pars Maris Antillarum.
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
Scala Leucarum.
Marinarum.
Terreſtrium.
Prom: Cannaueral.
Charlesfort
Stalame.
Chicola
Zagareo.
Bimini
Calos
Gathlaequa
Scopuli dicti Martyres
Iſabella
Portus Patris
Cubanacan
Albayhamo
Cuſpis Maiaci.
Mons Chriſti.
Cuſpis S. Antonij
Guanagnarico
Marracou
Eloquale
Caſica
Mathiaca
Mayarca
Onachaquara
Mocoſſou
Aquatio
Sinus Ioannis Ponce.
F. Canotes
F. Pacis
Sequana
Charenta
Garumna
Gironda
Ligeris
Sarrauahi
S. Michael
Terra plana
Littus rectum
Prom: S. Roman
Ehiamana
Anouala
Hicaranaou
Potanou
Onatheaqua
Ouſtaca
Patica
Helicopile
Sinus Magnus
F. Guate

GALLORVM IN FLORIDAM AMERICAE PROVINCIAM ALTERA NAVIGATIO, DVCE LAVDONNIERO, ANNO M D LXIV.

ANTE quàm hujus Hiſtoriolæ Narrationem exordiar, operæpretium eſſe duxi Provinciæ Floridæ brevem Deſcriptionem prius dare, & de Indigenarum natura & moribus aliquid præfari, ut Lectores facilius quæ in ea continentur, intelligere poſſint.

ORBIS Quarta pars, quam hodie Americam, ſive Occidentalem Indiam appellamus, Veteribus incognita fuit, propter nimiam diſtantiam: quinimo omnes Occidentis Inſulæ, & eæ quæ Fortunatæ dicuntur, ſolummodo à recentioribus fuerunt inventæ: licet nonnulli affirmare voluerint Cæſaris Augusti ætate cognitas fuiſſe, atque Virgilium id innuere Æneidos VI. his verbis:

--- jacet extra ſidera tellus,
Extra anni, Solisque vias, ubi cælifer Atlas
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.

Facile tamen judicari poteſt, de hac orbis parte non intellexiſſe, cùm nemo ejus ætate de ea ſcripſerit; neque etiam mille poſt eum annis.

Chriſtophorus Colonus primus omnium in hanc terram appulit anno Salutis humanæ quadringenteſimo nonageſimo ſecundo ſupra milleſimum; & quinto poſt anno Americus, ex Regis Caſtellæ mandato eò profectus, ex ſuo nomine Americam nuncupavit, quod nomen poſtea retinuit. Feliciter verſatus is erat in Aſtronomia, & navigationis peritus: itaque multas provincias veteribus Geographis incognitas obſervavit. Vocatur à nonnullis *Braſilia*, & *Terra Papagalli*: patet auctore Poſtello à polo ad polum, exceptò Freto Magellanico, ubi deſinit, quinquaginta duobus gradibus ultra Æquatorem.

Eam porrò facilioris intelligentiæ cauſa in tres primarias partes dividam. Quæ ad polum Arcticum ſive Septentrionem vergit *Nova Francica* appella-

tur, quia anno milleſimo quingenteſimo vigeſimo quarto, *Ioannes Verrazanus Florentinus* miſſus à Rege *Franciſco I.* & Matre ipſius Regno Præfectæ, in novum orbem, totum littus illud marinum obſervavit, quod à Tropico Cancri fere, ſcilicet à vigeſimo octavo gradu uſque ad quinquageſimum protenditur, atque etiam ulterius verſus Septentrionem: & Regis inſignia fixit: ſic ut Hiſpani ipſi, qui poſtea eò appulerunt, illam Americæ partem, Terram Franciscam nominarint. Latitudo autem ejus eſt à vigeſimo quinto gradu, ad quinquageſimum quartum ad Septentrionem: longitudo verò, à ducenteſimo octuageſimo ad trecenteſimum trigeſimum. Orientalis ejus pars à recentioribus *Norumbega* dicitur, ad ſinum uſque *Gamas* extenſa, quo à *Canada* (ad quam *Robertvallus* & *Iacobus Carterius* pervenerunt anno milleſimo quingenteſimo triceſimo quinto) diſcreta eſt. Circa hanc multæ ſunt inſulæ, & inter eas Terra *de Labrador* nuncupata ad *Gronelandiam* tendens. Occidentalis pars multas Provincias jam cognitas continet, quales ſunt *Quivira*, *Cevola*, *Aſtatlan*, & *Tetlichichimichi*. Meridionalis, *Florida* appellatur, quia Palmarum die, quem Galli *Floridum Paſcha* vocant, fuit obſervata. Borealis pars plane eſt incognita.

Americæ pars altera *Hiſpania nova* nuncupatur: incipit à Tropico Cancri, videlicet viceſimoquinto gradu ad nonum. In ea ſita eſt *Themiſtitan*, multaſque continet Provincias, & inſulas adjacentes, ut quas nominant *Antillas*, quarum primariæ & magis celebres *Hiſpaniola* & *Iſabella*, & aliæ innumeræ. Totius hujus partis longitudo, comprehenſis etiam Mexicano ſinu & omnibus ſupradictis inſulis, eſt ſeptuaginta duntaxat graduum, à ducenteſimo videlicet & quadrageſimo quinto, uſque ad trecenteſimum & decimum quintum: longa igitur & arcta eſt *Italiæ* modo.

Tertia *Americæ* pars *Peru* dicitur: ampla eſt admodum, ejuſque altitudo eſt à decimo gradu cis Æquatorem ad quinquageſimum ſecundum trans Æquatorem; nempe ad fretum uſque Magellanicum. Forma ejus ovalis, undique admodum cognita: qua magis in latitudinem patet ſexaginta gradus continet, inde ad utrumque extremum paulatim gracileſcit. In quadam ejus parte, videlicet ſub Tropico Capricorni, habitavit *Villagagnonus*, & eam *Franciam Antarcticam* appellavit, quoniam ad polum Antarcticum tendit, ut Europæa ad Arcticum.

Nova Francia ejuſdem fere amplitudinis cum noſtra *Europa*: ejus tamen pars magis cognita & culta, eſt *Florida*; ad quam multi Galli variis navigationibus pervenerunt: cultiſſima igitur eſt totius Nouæ Franciæ Provincia. Ejus Promontorium centum leucis in mare protenditur, atque ad Septentrionem vergit. Ex adverſo habet vigintiquinque leucis diſtantem inſulam *Cubam*, quæ alio nomine *Iſabella* dicitur: ad Orientem *Bahamam*, & *Lucaiam*: ad Occidentem Mexicanum ſinum. Plana eſt regio, multis fluminibus ſecta, eam ob cauſam humidior & arenoſa in maritimis. Iſtic naſcitur magna Pinorum quantitas, quorum ſtrobili nucleis carent. Naſcuntur quercus, Iuglandes, ſylveſtria ceraſa, Mora, Lentiſci, Caſtaneæ, Gallicis tamen magis ſylveſtres, frequentes cedri,

cedri, cupreſſi, lauri, palmæ, aquifoliæ, & vites ſylveſtres, vicinas arbores ſcandentes, & edulas uvas proferentes. Meſpilorum item genus, quorum fructus Gallicis præſtantior & craſſior eſt; ſunt etiam iſtic pruna fructu eleganti, ſed non admodum grati ſaporis: Rubus item Idæus, & exigui quidam fructus palato valde grati, quos Galli *Bleves* (Germanorum Heydelbeer forte) appellant. Creſcunt etiam radices eorum lingua *Hatle* dictæ, è quarum farina in annonæ penuria fit panis.

Quadrupedes iſtic vulgatiores ſunt Cervi, Cervæ, Hinnuli, Damæ, Vrſi, Leopardi, Lupicervarii, Lynces, Luporum varia genera, ſylveſtres canes, Lepores, Cuniculi; Aves, Gallo-pavones, Perdices, Pſittaci, Columbæ, Palumbes, Turtures, Merulæ, Cornices, Accipitres, Falcones, Æſalones, Ardeæ, Grues, Ciconiæ, Anſeres ſylveſtres, Anates, Corvi aquatici, Ardeolæ albæ, rubræ, nigræ, & cinereæ, & aquaticæ aliæ quamplurimæ. Tanta eſt Crocodilorum frequentia, ut homines natantes ſæpenumero ab illis appetantur, ſerpentum varia genera, & animalis quoddam genus non multum ab Africanis leonibus diverſum. Auri & argenti, quibus inter ſe commercia exercent, copia apud eos invenitur, quam, ut ab ipſis intellexi, ex navium quæ ad littora alliduntur naufragio adipiſcũtur: & facile ita ſe rem habere mihi perſuadeo, quia circa Promontorium, ubi maxima ex parte naves pereunt, plus eſt argenti quam in ora Septentrionali. Aſſerunt tamen in montibus *Apalatcy* æris (quod aurum eſſe *Conſule figur. 41.* exiſtimo) venas eſſe. Creſcit iſtic etiam radix Chinæ, ad veneream luem curandam valde accommoda: atque innumera ſemina & herbæ, è quibus colores varii & elegantes ad tingendum & pingendum utiles fieri poſſent. Indigenæ certè iis uti norunt ad pelles variis coloribus inficiendas: luridi & fœdi coloris ſunt, eleganti tamen corporis ſymmetria præditi, magni, & nervoſi, Obſcenas partes tegunt cervina pelle eleganter parata. Maxima illorum pars corpus, bra- *Conſule figur. 11.* chia, femora pingit elegantibus & concinnis figuris, quarum color numquam obliteratur: in ipſa enim cute ſunt impreſſæ notæ ſive puncturæ. Nigros habent capillos, & ad coxendices uſque promiſſos: in nodum tamen ſatis concinnè colligere ſolent. Summi ſunt diſſimulatores & infidi, ſtrenui tamen & pugnaces, nec alia habent, præter arcum & ſagittas, arma. Arcus nervum ex cervino inteſtino aut corio adeo concinnè parare norunt, ut Galli melius non poſſint, & variis coloribus inficiunt; pro mucrone ſagittarum ſunt piſcium dentes & lapides affabrè adaptati. Adoleſcentes curſu, ſagittarum miſſione, & pilæ ludo exercentur, ut in figura 36. expreſſum & declaratum eſt. Venatione *Fig. 36.* & piſcatione magnoperè delectantur. Reges bella inter ſe gerunt aſſidua fere, nullique viro hoſti, quem capere poſſint, parcunt; deinde caput adimunt, ut *Conſule fig. 15. & 16.* cutem cum capillis habeant, qua domum reverſi trophæum ſtatuant, feminis & infantibus parcunt, perpetuoque apud ſe retinent & educant. Domum ex bello reverſi, omnes ſuos ſubditos convocant, & præ gaudio tres cõtinuos dies ac totidem noctes genio indulgent, ſaltant, & canunt. Totius ſui dominii vetulas capillos hoſtium manu tenentes ſaltare compellunt, atque ſaltando laudes Soli accinere, ipſi victoriam, ex hoſtibus relatam, acceptam ferentes. Nul-

lam Dei habent notitiam, neque ullam religionem: quod illis conſpicuum eſt, veluti Sol & Luna, illis Deus eſt. Sacrificos habent quibus valde fidunt: magni enim ſunt magi, arioli, & dæmonum invocatores. Funguntur etiam ii ſacrifici Medicorum & Chirurgorum munere; ejus rei cauſa ſemper circumferunt ſaccum herbis & medicamentis plenum, ad ægros curandos, qui plerumque venerea lue laborant: nam feminarum & virginum, quas Solis filias nuncupant, amoribus ſunt admodum dediti; inter illos tamen etiam nonnulli ſodomitæ. Singuli ſingulas habent uxores, Regibus autem binas aut ternas habere permiſſum: ſolà tamen primùm ducta colitur, & pro Regina agnoſcitur; quin & ſoli hujus primariæ liberi, in paternam hæreditatem atque auctoritatem ſuccedunt. Feminæ omnem rem domeſticam curant: cùm ſunt gravidæ, viri earum conſuetudinem fugiunt, neque ulla re veſcuntur, quam illæ menſtruis laborantes attigerint. Abundat tota ea regio Hermaphroditis, qui omnes pene labores ferre coguntur: imo etiam annonam viris ad bellum proficiſcentibus geſtare ſolent. Faciem illi pingunt, & crines tenuioribus atque delicatioribus avium plumis ſive villis implent, ut eò terribiliores appareant. Annona ſunt panis, mel, farina ex mayzo toſto & uſtulato confecta; ſic enim paratum diutius incorruptum permanet. Interdũ etiam piſces fumo exſiccatos geſtant. In annonæ penuria varias ſordes deglutiunt, etiam carbones & arenam in jam dictæ farinæ pultem ingerentes. Illis ad bellum proficiſcentibus, Rex primum obtinet locum manu baculum tenens, altera arcum, pendente ex humeris pharetra ſagittis plena. Reliqui eum ſequuntur arcu & ſagittis armati. In pugna magnos clamores edunt. Nihil moliũtur, quin prius aliquoties concilium cogant, & de ſingulis egregiè deliberant ante quam quidquam ſtatuant. Singulis diebus mane conveniunt, ut in icone 29. declaratum & expreſſum eſt. Mortuus Rex eadem ratione ſepelitur, quæ deſcribitur & exprimitur figura 40. Bis ſingulis annis Mayzum ſerunt, Martio videlicet & Iunio, atque id eodem loco. Tertio à ſatione menſe, maturum colligitur. Reliquis ſex menſibus tellus inculta manet. Elegantes etiam illas cucurbitas, quæ *citrulli* vulgo appellantur, & optimas fabas colunt. Terram non ſtercorant; ſed ſerere volentes, ignem plantis, per ſex illos menſes, quibus terra quievit, ſpõte enatis, duntaxat injiciunt, easque adurunt. Terram fodiunt ligneo inſtrumento ligonis in modum fabrefacto, quo Gallica vineta coluntur: binaque ſemper mayzi grana ſimul injiciunt. Sementem facere volentibus, Rex alicui è ſuis imperat, omnes ſuos ſubditos ſingulis diebus convocet ad telluris culturam: interea Rex magnam potionis illius, cujus in figura 29. facta eſt mentio, quantitatem parare jubet, quæ operis præbeatur. Collectum mayzum in publicas ædes infertur, ubi in ſingulos, pro eorum dignitate, diſtribuitur. Tantum verò duntaxat ſerunt, idque ſatis parcè, quantum in ſex menſes ſuffecturum exiſtimant; nam ſingulis annis hieme in ſylvas ſecedunt, iſticque tres aut quatuor menſes hærent in tuguriolis ex palmarum ramis paratis, glande interea victitantes; piſcibus quos capiunt, oſtreis, cervorum quos venantur carnibus, Gallopavonibus & aliis animalibus. Omnia eorum edulia ſupra carbones uſtulata ſunt, hoc eſt, fumo

Conſule fig. 37. & 38.

Expreſſi fig. 17.

Fig. 29.

Fig. 40.

Vide fig. 21

Conſule figur. 22.

Fig. 24.

ſumo quodammodo cocta & indurata. Libenter veſcuntur Crocodilorum carne, quæ profecto candida & nitida eſt, eamque ſæpius ediſſemus, niſi moſchum nimium redolere nobis viſa fuiſſet. Invaluit apud eos conſuetudo, ut ſi quis ægritudine corripiatur, venæ ſectionis, apud nos uſitatæ, loco, æger loco ubi dolorem ſentit, ab ipſorum medicis ſugatur, donec ſanguinem eliciant. *Fig.* 10.
Grandes etiam ſunt feminæ, & alacres, ejuſdem cum viris coloris, quemadmodum & viri pictæ: recens tamen natæ, non ſunt adeo luridę, ſed multo candidiores. Nam potiſſimum conciliatur is color olei cujuſdam, magni inter eos uſus, inunctione, ob certos quoſdam ritus, quos intelligere non potui, tum etiam Solis, qui eorum corpora expoſita, ſunt ardoribus. Feminarum tanta eſt agilitas, ut magna etiam flumina natando ſuperare poſſint, licet liberos altero brachio ſuſtineant: imo in altiſſimas totius regionis arbores conſcendendo evadunt.

Cæterum ad Hiſtoriæ contextum nunc veniamus.

NARRATIO.

ADMONITVS ab Admirallio Caſtilionæo CAROLVS IX. Galliarum Rex, nimium procraſtinari auxilia, quæ paucis iis Gallis, in Florida ad obſequium ipſi Regi præſtandum à Ioanne Ribaldo relictis, mitti debebant; Admirallium naves ad eam rem neceſſarias expedire juſſit. Commendat interea Regi Admirallius nobilem virum Renatum de Laudonniere, aulæ ſuæ familiarem, virum ſane multarum rerum peritum, verum nō tam artis militaris ſcientia atque uſu præditum quàm rerum nauticarum: hunc Rex ſui Legati ſive Locum-tenentis titulo inſigniit; atque in eam expeditionem nummorum Francorum centum millia numerari curauit. Admirallius omni virtutum genere præditus, & Chriſtiana pietate inſignis, cupiens Regia negotia fideliter adminiſtrari, Laudonnierum ſui officii admonet, atque ut cùm omni fide munere ſuo fungatur, hortatur; in primis autem viros deligat idoneos, atq; Deum metuentes, ſuæ profectionis comites, quandoquidem eam Religionem profiteretur. Iubet præterea conquirere quotquot poſſit homines in omnibus artibus egregiè verſatos: quod ut facilius conſequatur, datum illi diploma regio ſigillo obſignatum.

Laudonnierus igitur ad Gratianum portum, Gallis *Hable de Grace* dictum, proficiſcitur, naves inſtrui curat, & ſumma diligentia viros rerum peritos (ut ipſi imperatum) per univerſum regnum conquirit, adeo ut ſerio affirmare poſſim, advenîſſe ad illam navigationem ſuſcipiendam, viros in omnibus artibus egregiè verſatos: his ſeſe adjunxerunt plerique nobiles & antiquæ familiæ adoleſcentes, deſiderio quodam ſolummodo ducti exteras regiones luſtrandi, nam nullo ſtipendio, ſed propriis ſumtibus eam navigationem ſuſceperunt. Milites ex veteranis delecti, adeo ut nullus inter eos eſſet, qui ordines ducere non mereretur. Accerſiti ſunt Diepa bini Naucleri noſtræ ætatis nobiliſſimi, Michaël le Vaſſeur, & Tribunus Thomas le Vaſſeur ejus frater, uterque Regis ſtipendiarius in Claſſe Regia: his ut me adjungerem, & ad Laudonnierum proficiſcerer imperatum. Advenientes ille humaniter & cum magnificis pollicitationibus excepit; verùm non ignarus aulicos homines liberaliter promittere ſolere, ipſius mentem intelligere volui, & cujus rei gratia Rex, ut ipſe dicebat, meo obſequio uti vellet. Tum ille polliceri, mihi nullum obſequium niſi liberum imperandum; duntaxat meum munus futurum, cùm in Indiam perveniremus, ut maritimæ oræ delineationem conficerem, urbium ſitum, fluminum altitudinem & curſum obſervarem: præterea portus, Incolarum domicilia, & quidquid ſingulare in ea Provincia eſſet. Quod qua potui fide, præſtiti, uti ab Hiſpanorum inſigni perfidia & atroci crudelitate liber, & in Galliam redux ſuæ Majeſtati demonſtravi.

Viceſima ſecunda porrò Aprilis anno 1564. tres noſtræ naves explicatis velis è Gratiano portu ſolverunt, recta ad Fortunatas inſulas, quas nauticum genus Canarias appellare ſolet, tendentes; deinde Tropico vicini, ad Antillas

inſulas

inſulas pervenimus, in quarum una, Dominica nuncupata, recentem aquam hauſimus, duobus tamen è noſtris deſideratis. Vlterius progreſſi, ad Floridæ, quam *Novam Franciam* appellant, maritimam oram, die Iovis viceſima ſecunda Iunii ſubſequentis appulimus.

Laudonnierus obſervato flumine, cui Ribaldus Maii cognomen dederat, maximè commodo ad naves admittendas, & in quo propugnaculum extrui poſſet, omnem diligentiam adhibuit ut id effectum redderet: atque navium maximam, cui nomen Elizabeth à Honfleur, & Ioannes Lucas præerat, in Galliam remiſit. Interea tota ora maritima obſita erat immenſa virorum & mulierum ignes excitantium frequentia, ut merito nobis ab ipſis cavendum exiſtimaremus: paulatim tamen animadvertimus, eos minimè nobis nocere voluiſſe: quandoquidem multa amicitiæ & favoris indicia demonſtrarunt, rapti quodammodo in admirationem, cùm noſtra corpora à ſuis mollitie & teneritate differre conſpicerent, & veſtes quibus tegebamur inuſitatas: eæ verò merces, quas à novis iſtis negotiatoribus accipiebamus, magna ex parte cōſtabant ex rebus, quæ ab illis maximè æſtimantur, nempe quæcumque ad humani corporis alimentum & conſervationem ſpectant, ut mayzi grana toſta, aut in farinam redacta, aut ejus integras ſpicas; præterea lacertos & ſilveſtria animalia uſtulata, quæ illis ſunt deliciæ, tum varii generis radices; quarum nonnullæ edules, aliæ ad medicum uſum utiles. Denique cùm animadverterent Gallis magis placere metalla & lapides, nonnulli etiam ea attulerūt. Porrò Laudonnierus agnoſcens noſtrorum cupiditatem, vetuit capitis pœna conſtituta, ne quod commercium cum Indis aut commutatio fieret auri, argenti, aut lapillorum, quin omne in communem uſum conferretur.

Interea plerique Reguli noſtrum Præfectum adierunt, & ſignificarunt, ſe potentis cujuſdam Regis, cui nomen *Saturioua*, ſubditos eſſe, in cujus ditione eſſemus, cujuſque domicilium nobis eſſet vicinum, qui in bellum ad aliquot hominum millia educere poſſet; ea de cauſa noſtri propugnaculi fabricam accelerandam duximus. Iſque adeo Rex *Saturioua*, ut providus, ſingulis diebus exploratores mittebat obſervatum quid ageremus; atque ab illis intelligens terram, ad quorundam funiculorum in triangulum extenſorum normam, effodi, ipſemet ſpectatum venire voluit: binis tamen ante ſuum adventum horis legatum præmiſit, cùm centum & viginti viris robuſtis, arcus, ſagittas, clavas & jacula geſtantibus, & onuſtis more Indico, ſuis divitiis, ut varii generis pennis, torquibus ex ſelecto concharum genere, armillis è piſcium dentibus, cingulis è ſphærulis argenteis oblongæ & rotundæ formæ conſtantibus, atque multis unionibus ad crura alligatis; ſed & plerique è cruribus ſuſpenderant planos orbes cum aureos, tum argenteos & æreos, ut gradiendo ſonitum excitarent inſtar nolularum ad crura appenſarum. Legatus ſuo munere perfunctus, ſecundum colliculum quendam è palmarum, lauri, lentiſci & aliarum odoriferarum arborum ramis tabernacula extrui juſſit, ad Regem ſub tectum recipiendum. Cæterum ex eo colliculo poterat Rex videre quidquid intra noſtrum vallum fieret, & pauca tentoria, militumque impedimenta, quæ ſub tectum nondum

inferri potuerant: quia propugnaculi ſtructuram abſolvere præſtabat, quàm extruendis tuguriis operam dare, quæ majore deinde cum ocio ædificari poterant.

Laudonnierus audita legatione ſuos ita diſponit, ut (ſi pugnandum foret) ſtrenuè rem geſturos confideret, tametſi ſclopetarii nihil haberent quo ſe tegere poſſent. Porrò quia in prima Navigatione, cùm Ribaldus in eundem locum appelleret, Laudonnierus eundem Regem viderat, & quędam vocabula illius idiomatis didicerat, quibusque ceremoniis excipi ſoleant, callebat; ut etiam è numero militum unus vir alacris & acris ingenii, qui Ribaldum in ea navigatione comitatus fuerat; tunc autem Centurio erat Laudonnieri, cenſuit neminem ad Regis tabernacula accedere debere præter ipſum, Dn. d' Ottigny ipſius Legatum, & Centurionem la Caille.

Regem comitabantur ſeptingenti vel octingenti viri venuſti, validi & robuſti, agiles, & ad curſum maxime exercitati, ſua arma geſtantes, ut ad bellum profecturi ſolent; ante ipſum gradiebantur quinquaginta adoleſcentes, manu jaculum aut pilum tenentes: ipſi viciniores erant viginti tibicines, ſilveſtre quidpiam ſine harmonia vel concentu ſonantes, ſed duntaxat qua maximè poterant contentione tibias inflantes; quæ nihil aliud ſunt quàm harundines admodum craſſæ, bina foramina habentes, ſupernum qua inflant, & infernum qua flatus egreditur, ut in organorum tubulis ſive fiſtulis. Dextrum ipſius latus claudebat Necromanticus, ſiniſtrum primarius ejus Conſiliarius: ſine his enim duobus nullam rem aggreditur. Solus locum ingreſſus qui paratus fuerat, conſedit Indico more, hoc eſt ſumma tellure, ſimiæ aut alterius animalis inſtar. Tũ conjectis circumquaq; oculis, & obſervatis noſtris exiguis turmis ordine diſpoſitis, in ſuum tabernaculũ accerſi juſſit. Laudonnierum & Ottignium ejus Legatum, atque ad illos longam orationem habuit, quam niſi ex parte intellexerunt; ſed tandem percontatus eſt, quinam eſſemus, cur potius ipſius dominium ingreſſi, quàm ullius alterius, & quodnam eſſet noſtrum inſtitutum. Et reſpondit Laudonnierus per Centurionem Caillium, quem ſupra diximus utcumque callere ejus regionis idioma, ſe à potentiſſimo quodam Rege miſſum, qui Franciæ Rex appellaretur, ut ipſum ad fœdus cum eo paciſcendum invitaret, quo ipſi & ipſius confœderatis amicus eſſet, ipſius verò hoſtibus hoſtis: quod illi admodum gratum fuit. Tum munera utrinque in amicitiæ & perpetui fœderis pignus data. His rebus ita peractis, Rex propius ad nos acceſſit, noſtraque arma admiratus eſt, præſertim pyxides tormentarias; ad noſtri propugnaculi foſſas uſque progreſſus, illud foris & intus emenſus eſt. è foſſa autem terram exportari & vallum inſtrui cõſpiciens, interrogavit in quem uſum iſta fierent. Reſponſum tulit, ædes extrui quæ nos omnes exciperent, atque in iis multa tuguria ædificanda; quod admiratus, inquit ſe cupere, ut brevi iſtæ ædes abſolverentur. Eam ob cauſam à noſtris rogatus, ut aliquot è ſuis nobis commodaret, qui noſtris inſtruendo auxilio eſſent. annuit, & ilico octoginta robuſtiſſimos & laboribus aſſuetos miſit, quorum opera magnoperè levati ſumus, noſtrumq; propugnaculum citius extructum, & tuguria abſoluta; ille verò à nobis diſceſſit.

Dum

Dum hæc geruntur, nemo ex noſtris non admovebat manum operi, nobiles, milites, opifices, nautæ & alii, ut ſe adverſus hoſtem munirent, & contra aëris injurias tuerentur, ſinguli ſibi pollicentes (facta ex his quæ donata & permutatione adquiſita fuerant æſtimatione) brevi ſe locupletes futuros.

Laudonnierus extructa jam arce, ipſiusque ædibus, & magno illo ædificio, in quod convecta annona, & reliqua ad bellum neceſſaria, abſolutis, ſingulorum in cibo & potu dimenſum contrahere cœpit, ſic ut poſt tres hebdomadas, ſingulis in diem unum vitrum ſicera dimidia ex parte aqua diluta plenum daretur: quod ad cibos attinet, quorum in novo hoc orbe ſpes facta, ne gry quidem, ac niſi incolæ ſingulis diebus nobis ſuos cibos communicaſſent, non dubium eſt quin noſtrum aliqui fame periiſſent; ij præſertim qui in venationibus pyxide tormentaria uti non norant.

Interea Laudonnierus ſuo Fabrorum præfecto *Joanni des Hayes Diepenſi* mandat, ut bina navigiola conficiat, quorum carina, quantum memini, trigintaquinque vel quadraginta pedes longa eſſet, quibus altius flumina ſubire, atque ſecundum maris littus navigare poſſet: hæc ſatis brevi temporis ſpatio propemodum confecta reddidit.

Cæterum Nobiles viri, qui animi ſolum gratia in hunc novum orbem trajecerant ex Gallia, magna cum pompa inſtructi, mirum in modum angebãtur, conſpicientes ſe nihil eorum iſtic invenire, quę ſibi polliciti erant, & animo conceperant, ſic ut multorum cottidie exaudirentur querimoniæ. Altera ex parte Laudonnierus nimium facilis, plane poſſidebatur à tribus aut quatuor gnatonibus, atque milites contemnebat, eos præſertim quos in precio habere debebat: quodque pejus eſt, multum ipſi indignabantur plerique ex his, qui ſecundum puriorem Evangelii doctrinam vivere ſe velle profitebantur, quòd verbi divini Miniſtro deſtituerentur. Verùm ad Regem *Saturioua* revertamur.

Is legatos ad Laudonnierum mittit, non modo ad confirmandum fœdus inter ipſos initum, verum etiam ut pacta fœdera ſervaret, videlicet ut ſe amicorum ipſius amicum & hoſtium hoſtem re ipſa declararet: profectionem enim ſe adverſus ſuos hoſtes inſtituere. Laudonnierus ſatis ambiguum Legatis reſponſum dedit, hac occaſione: compertum enim jam nobis erat ex longa navigatione per majorem fluminis *Maii* alveum, noſtri vicini *Saturioua* hoſtem ipſo longè eſſe potentiorem, imò illius amicitiam nobis eſſe neceſſariam, quia ex noſtra arce ad mõtes *Apalatcy* proficiſci volentibus (hos autem montes invenire cupiebamus, quòd auri atque argenti à nobis redemti maximam partem inde advectam eſſe intelligebamus) itineris potior pars per ejus ditionem erat facienda: huc accedebat ex noſtris aliquos apud eum eſſe, qui ad noſtram arcem magnum auri & argenti pondus jam miſerant, fœdus cum illo pangentes, cùm Laudonniero mandatum eſſet, ut ijſdem conditionibus, quibus ſupra, cum magno Rege *Outina* fœdus iniret.

Rex *Saturioua* accepto adeo frigido reſponſo, ad noſtrum propugnaculum, cui nomen *Carolina* inditum, ipſemet advenit cum mille ducentis aut

quingentis viris, atque admiratus locum adeo eſſe immutatum, ut foſſam amplius tranſilire non poſſet, ſed anguſtum admodum eſſe ad arcem aditum, eò ſe contulit, atque Centurionem invenit Caillium, qui illi Regii Legati nomine denuntiavit, colloquii gratia, arcem non licere ingredi niſi ſuis ablegatis, vel cum viginti duntaxat delectis. Is attonitus illo mandato, diſſimulat, atque cum viginti ex ſuis arcem ingreditur: ingreſſo omnia demonſtrantur. Tympanorum verò & tubarum ſtrepitu, atq; æneorum tormentorum, quæ ipſo præſente exploſa fuerunt, tonitru exterrito admodum, nunciatur omnes ſuos nimio metu diffugiſſe, quod illi credibile fuit: quandoquidem ipſe procul à nobis eſſe voluiſſet. Inde factum, ut noſtrum nomen per vicinas provincias eſſet valde celebre, & majora verò de nobis crederentur. Tandem Laudonnierum admonet fidei datæ, ſuum exercitum jam eſſe paratum ad profectionem, annonam in promptu eſſe, ſubditos Reges etiam adveniſse: ſed cùm nihil obtinere poſset, ſolus cum ſuis in iſtam expeditionem profectus eſt.

Dum hæc geruntur, Laudonnierus alteram navem, cui præerat Petrus Centurio, in Galliam remittit. Nunc Lectorem rogatum volo ut ſecum reputet, quàm multi aſpirarent ad reditum in patriam. Inter reliquos Nobilis adoleſcens Marillac nomine, adeo abitum expetebat, ut Laudonniero polliceretur (ſi ipſi litterarum faſciculum in Galliam deferendum traderet) indicaturum ſe quæ ad ejus vitam & nominis famam maximè pertinerent; ea tamen conditione ne aperiret, ante quam navem conſcenderet, Laudonnierus nimium credulus ipſi pollicetur.

Iam dies aderat quo Navis ſolvere debebat, nobilis quidam cui nomen Dn. de Gievre ex honeſta familia natus, comis, Deum metuens, & omnibus charus, quinq; aut ſex horis ante quam accuſatio traderetur Laudonniero, admonetur ut ſecedat, Marillacum enim aliquid ſiniſtri adverſus ipſum moliri: obſequitur, & in ſilvam ſe abdit, ut Laudonnieri iracundiam effugiat, cui Marillacus infames quoſdam ut aſſerebat libellos Gievræi manu ſcriptos tradiderat in hanc ſententiam. Laudonnierum centum illa Francorum millia ipſi à Rege data malè collocaſſe, quandoquidem nullam annonam in hunc orbem intuliſſet: nullum verbi Dei miniſtrum (ut ab Admirallio illi imperatum) adduxiſſe: nimio favore amplecti blaterones & loquaculos, eos verò qui virtute præditi eſſent, contemnere: & pleraque alia quæ nunc non ſuccurrunt.

Multis bonis viris moleſtum erat Gievræi exilium, omnes tamen muſſitabant: paulatim tamen nonnulli indignè ferebant tam malignè cibum præberi, & ſingulos nimio & difficili labore fatigari: præſertim Nobiles quidam qui ipſorum majorem rationem habendam cenſebànt. Tandem dum alter alteri ſuam moleſtiam exponit, clandeſtina ineunt conſilia quinq; aut ſex initio, quibus deinde alii acceſſerunt ad triceſimum uſq; numerũ antè quàm aliquid molirentur. Inter eos autem qui primi inierunt conſilia, unus erat Laudonniero adprimè familiaris: certiſſimum etiam eſt ſelectiſſimos quoſque milites & Nobiles conſiliorum participes, à quibus reliqui perſuaſi, iis exceptis quos ut minus vafros contempſerunt & ex ſuo cœtu excluſerunt.

Dum

Dum commodum videtur, Centurionem Caillium adeunt, cui nondum ſuum conſilium aperuerant, quòd omnes illum noſſent virum integrum, quique ſummam integritatem à ſingulis in muneris adminiſtratione requireret, eum obteſtantur, ut, quandoquidem ſit primi pili Centurio, omnium cauſam tuendam in ſe recipiat, & eorum querimonias, quas ſcripto comprehenderant, Laudonniero tradere non gravetur. Caillius pro ſuo officio operam pollicetur: & cùm eum ad hanc rem conficiendam delegerint, illam Laudonniero ipſorum nomine declaraturum, licet ille etiam indignè ferre velit, imò adjunctum etiam eſſet ipſius vitæ periculum: quia ipſorum petitionem æquam cenſebat. Poſtridie, qui fuit dies Domino ſacer, mane Laudonnieri ædes adit, eumque omnium nomine orat, ut in forum prodire velit: ſe enim quædam habere ipſi communicanda. Omnibus in forum convocatis, Laudonnierus cum ſuo Legato Ottignio advenit: facto autem ſilentio, Centurio Caillius hujuſmodi orationem habuit:

Domine, quotquot huc convenimus, ante omnia proteſtamur nos te agnoſcere Legatum Regis noſtri Domini in hac provincia ſupremi, in qua ipſius nomine limes eſt poſitus, tibique obſequentes futuros in hac tam honeſta expeditione, etiam ſi Majeſtatis ejus gratia, vita nobis ſit in tuo conſpectu profundenda, ut jam periculum facere potuiſti in eorum magna parte qui hic adſunt; inter quos plerique ſunt Nobiles viri, qui neglectis ſuis commoditatibus voluntariè & ſuis ſumtibus te ſequuti ſunt. Primum igitur ea qua decet reverentia admonent, ſingulis, dum adhuc in Gallia eſſent, fidem datam fuiſſe, hîc annonam in integrum annum reperturos, atque nova ſubſidia recentesque copias, antequam ea abſumeretur, accepturos: verùm tantum abeſt, ut alimenta in id tempus ſuffecerint, ut vix ad menſem fuerint ſatis. Deinde Indi ſegnius adferre ea incipiunt; quia animadvertunt maximæ noſtrorum parti merces deficere: neque enim tibi ignotum eſt, barbaros hos homines nihil cōferre, niſi contra aliquid accipiant: tandem cùm intelligent omnibus deeſſe munera, & milites ab illis alimenta verberibus extorquere volent (ut jam nonnulli facere cœperunt magno cum prudentiorum dolore) tum vicina loca deſerent, eaque ratione iis commodis deſtituemur, quibus hactenus uſi ſumus: quæ ſi adveniant, non poſſumus non extremam famem expectare. His igitur difficultatibus ut occurratur, te ſummopere orant, tertiam navem è Gallia huc advectam, atque etiamnum in hoc flumine exiſtentem, reparare & inſtruere cures, cui eos viros quos idoneos judicabis imponas, atque ableges in novam Hiſpaniam, huic provinciæ vicinam, ad annonam pecuniis aut alia ratione cōparandam, non dubitantes quin hac ratione nobis ſuccurri poſſit: ſi tamen cōmodiores rationes proferantur, eas libenter amplexuros. Hæc fuit Orationis ſumma, quæ in eo conventu fuit habita.

Ad hæc paucis reſpondit Laudonnierus. Ab ipſis ſuarum actionum rationes non eſſe petendas: ad annonam quod attinet, ejus ſe rationem habiturum, aliquot adhuc dolia ſibi ſupereſſe mercibus plena, quæ in commune conferet, ut illarum commutatione alimenta ab Indis redimi queant: in Hi-

ſpaniam novam ut mittat, ſe nunquam id effecturum, ſed potius bina navigiola pridem inchoata daturum, ut maris littus legant ad ducenta aut trecẽta miliaria, qua ratione eos annonam comparaturos plus quam opus eſſet. Sic dimiſſa fuit concio.

Laudonnierus interea ablegabat quoſdam qui remotiora loca obſervarent, præſertim ea, quæ magno Regi *Outina* noſtri vicini hoſti proximiora erant, à quo curantibus nonnullis noſtris Gallis, qui apud ipſum verſabantur, multum auri & argenti in noſtram arcem mittebatur, uniones præterea & alia exquiſita: ſed non cuilibet concedebatur hæc prouincia: quam ob cauſam in invidia erant apud pleroſque, qui illos brevi diteſcere æſtimabant. Et licet Laudonnierus polliceretur omnia in commune diſtribuenda, multi tamen iniquo ferebant animo. Nam quidam nomine *La Roche-ferriere*, qui verboſus cum eſſet, jactabat ſe omnium rerum ſcientiam habere, tali pollebat auctoritate apud Laudonnierum, ut ejus conſilium pro oraculo haberet: negare ſane non velim quin dotibus ingenii præditus eſſet, pręſertim induſtrius erat in nova iſta conquiſitione, & diu verſatus cum Rege *Outina*, negotiabaturque ea quæ in arcem mittebantur, unde illi ſubinde remittebantur quinque aut ſex ſclopetarii, qui permutabantur pro occaſione, aut neceſſitate quam illorum haberent ipſe aut *Outina*. Vt brevibus abſolvam, tantum voluit induſtria, ut amicitiam contraheret cum hoſtibus *Outina*, montibus vicinis; eaque de cauſa Laudonniero ſcripſit, ut ſibi ſucceſſorem mitteret, ſe enim ſeria quædam habere ipſi communicanda, ad Regis obſequium, omniumque honorem & utilitatem pertinentia.

His auditis Laudonnierus Roche-ferrierio ſucceſſorem ſtatim mittit, & ille ad arcem rediit, iſtic refert certo ſe reſciviſſe, omne aurum & argentũ in arcem miſſum, ex certis quibuſdam montibus Apalatcy cognominatis provenire, Indos enim à quibus ipſe accepiſſet, non aliunde habuiſſe: nam quidquid hactenus poſſederant, id omne in bello adverſus tres Reges *Potanou*, *Onatheaqua* & *Oultaca* adquiſiviſſe, qui potentem iſtum Regem *Outinam* impediebant, quominus montes illos ſubjugare poſſet. Attulit præterea Roche-ferrerius illorum montium fodinæ fragmentum continens ſatis multum auri & æris. Petit igitur à Laudonniero facultatem diſcedendi, periculum enim facturũ tam longinquæ profectionis, ut ſperet ad tres iſtos reges pervenire poſſe, & illorum aulam obſervare, atque impetrata à Laudonniero licentia diſceſſit.

Profecto Roche-ferrierio, triginta illi, qui Demonſtrationis ſive ſupplicis libelli ſupra memorati auctores fuerant, omnia turbant in arce, quam occupare conſtiuunt, ut rebus aliter provideant: atque ut commodiore ordine omnia procedant, duces ſibi diligunt Dominum de Fourneaux inſignem hypocritam, & impensè avarum, Stephanum Genuenſem Italum, & tertium nomine La Croix, militum autem Centurionem, Vaſconem quendam appellatum Seignore. Porrò illi in ſuam ſententiam pertraxerant omnes qui munere fungebantur in exercitu, tribus exceptis, Ottignio Legato, Domino d' Arlac nobile Helvetio, noſtro ſignifero, & Centurione Caillio. Reliqui milites

adeo

adeo ab illis corrupti ut ſex & ſexaginta iique ſeleɛtiſſimi & veterani ſubſcriberent. Me etiam corrumpere tentarunt per meos quoſdam intimos familiares, exhibito eorum catalogo qui nomina dederant, dira etiam minitantes his qui tantundem non facerent. Verùm illos rogavi ne mihi moleſti eſſent: profiteri enim me, illis adverſum fore in hoc negotio. Laudonnierus quidem intellexerat aliquam conſpirationem fieri, ſed auctores ignorabat: Ottignio etiam quædam fuerant indicata, ſed ſubobſcurè. Veſpere præcedente noctem qua conjurati ſua conſilia exequi ſtatuerant, admoneor à nobili Nortmanno, cui cognomen de Pompierre, ſequente nocte Conjuratos Cailliū Centurionem, cum quo commune habebam hoſpitium, jugulare decreviſſe, itaque ſi vita mihi cara eſſet, alio me conferrem: cùm verò propter temporis anguſtiam mihi non eſſet integrum alio proficiſci, domum redeo, & Caillio ſignifico quæ intellexeram. Ille illico per poſticum ſe proripit & in ſilvam ſe it abditum: ego, Dei protectioni me commendans, rei eventum expectandum cenſeo.

Sub mediam noctem Fourneauxius Conjuratorum dux, thorace ferreo indutus & pyxidem tormentariam manu tenens, cum viginti pyxidariis ad Laudonnieri ædes proficiſcitur, quas aperiri jubet, rectà ad ipſius lectum profectus, pyxidem illius gutturi admovet, & fœdiſſimis conviciis illum proſcindens, claves armamentarii & annonæ petit, omnia illi arma adimit, & catena pedibus injecta captivum in navim quę illi flumine ante arcem erat abduci jubet, additis duobus militibus qui ipſum obſervarent. Eadem hora alter Croixius armatus decem & quinq; pyxidariis ipſum comitantibus ad Ottignii Legati ædes proficiſcitur, quē nulla alia re offenderunt, niſi quod arma ipſi ademerint, & conſtituta capitis pœna vetuerint ante lucem domo egredi, quod pollicitus eſt. Tantundem factum eſt à Stephano Genuenſi in ædibus Arlacii noſtri Anteſignani, qui idem juramentum præſtare coactus eſt. Eodē tempore Centurio Seignoire ſtipatus reliqua militum qui nomina dederant multitudine, ad Caillium proficiſcitur ea mente ut eum neci traderet, quia apertè ipſorum conatibus ſe oppoſuerat, dum ei conſilia ſua aperirent: ſed ubiq; quæſitus, neque ipſe, neque ejus germani fratres ſunt reperti: omnia autem eorum arma auferuntur cum meis, mandato etiam facto ut captivus in ſtationem militum ducerer: ſed proborum quorundam virorum nobilium opera, qui hujus conjurationis minimè conſcii, ab aliis ſubornati fuerant, mihi reſtituta ſunt arma, ea tamen conditione ne ante lucem ædibus excederem, quod ſum pollicitus. Deinde reliquorum militum, qui nomina non dederant, domos adiens omnibus arma adimit, atque ea ratione rerum potiuntur.

Conjecto in vincula, ut diximus Laudonniero, Ottignio Legato & ſignifero Arlacio inermibus & domi concluſis, Centurione Caillio per ſilvas vago & cum feris verſante, & reliquis probis ſpoliatis armis, conjurati omnium rerum ordinem pervertunt, Laudonnieri etiam nomina & auctoritate abutentes: atque quo facilius ad ſuæ deliberationis ſcopū pervenirēt, Fourneaxius Conjuratorum dux diploma ſive licentiam in membranis deſcribi curaverat Laudonnieri nomine, qua ipſe ut Regis Galliæ Legatus, poteſtatem con-

cedit maximæ ſuorum parti (quandoquidem annonæ penuria cum ſuis laboraret.) in novam Hiſpaniam proficiſcendi, alimentorum conquirendorũ cauſa, omnes præfectos, centuriones,& reliquos munere aliquo publico fungentes ſub auſpiciis Regis Hiſpaniæ orans, ut eis in hac re auxilio eſſe velint. Hoc diploma ab ipſis conſcriptum Laudonnierus ſubſignare cogitur: bina illa deinde navigiola majora quorum ante memini, ex armamentario regio omnib. neceſſariis rebus & annona inſtruunt; deligunt naucleros & nautas ad profectionem in Novam Hiſpaniam ſuſcipiendam. Vni navi præficiunt ſene Nauclerum Michaelem Vaſorium Diepenſem, alteri alium Nauclerũ Trenchant appellatum: atque ſic inſtructi à Carolina ſolverunt VIII. Decembris, timidos & tirones nos nuncupantes, & minitantes, niſi cùm omnes opulenti ex Hiſpania nova redirēt, illos in arcē recipere vellemus, pedibus nos protrituros.

Cæterùm dum hi latrociniis opes quærunt, de Roche-ferrierio agemus, qui ad montes profectus ſua prudentia & diligentia effecit, ut familiarem ſe redderet tribus ſupra nominatis Regibus, Regis *Outina* (cum quo diu verſatus erat) infenſiſſimis hoſtibus. Ille attonitus conſpectu ordinis & opulentiæ ipſorum, miſit in arcem Laudonniero multa munera ab iſtis Regibus illi donata: inter quæ fuerunt plani orbes aurei & argentei amplitudine mediocris lancis, quibus pectus & dorſum tegere ſolent in bellum profecturi, multum auri infecti cui admixtum æs, & argenti non bene excocti: miſit præterea pharetras ſelectiſſimis pellibus tectas, & omnes earum ſagittas cuſpide aurea armatas, plurima aulęa ex pennis confecta, & ſcirpis diverſo colore infectis ſumma arte cõtexta: lapides item virides & cæruleos, quos nonnulli ſmaragdos & ſaphiros eſſe cenſebant, cunei modo efformatos, ſecuris vicem ad ligna cædenda illis præbētes. Laudonnierus contra miſit quæ potuit, veluti craſſiores pannos criſpatos, ſecures & ſerras aliquot, aliasq; viles Lutetianas merces, quibus abunde ſibi ſatisfactum putarunt.

His commerciis magnam ſibi invidiam conciliavit Roche-ferrierius apud Regem *Outina*, præſertim verò apud omnes ejus ſubditos, qui tale in ipſum odium conceperunt, ut ne nominis quidem ipſius appellationem audire ſuſtinerent, ſed illum *Timogua*, hoc eſt, hoſtem vocarent. Verùm Roche ferrierius, aliorum Regum amicitiam retinens, alia via in noſtram arcem redire poterat; quia multi rivi in majorem fluminis Maii alveum ſe exonerant quindecim vel ſedecim infra *Outina* Regis habitationem miliaribus. Non abs re porro me facturum arbitror ſi militis cujuſdam meminero qui Roche-ferrierii exemplo motus, etiam à Laudonniero facultatem poſtulavit commercia agendi alio loco: impetrat quidem, ſed etiam admonetur, ut quid moliretur probè antea conſideret: nam fieri poſſe ut cum vitæ ipſius diſpendio ſuſceptum negotium proſequatur, quod eventu comprobatum eſt. Impetrata igitur poteſtate, adoleſcens hic miles robuſtus & agilis, ab ineunte ætate in Admirallii Caſtilionei aula educatus, cui nomen Petro Gambie, ſolus ſine miniſtro ab arce noſtra diſcedit onuſtus vilibus quibuſdam mercibus, & ſua pyxide tormentaria, per provinciam negotiari cœpit. Is adeò fortunatus fuit in ſua negotiatione, ut etiam

in Inco-

in incolas imperiũ quodammodo exerceret, quos ſubinde cogebat ad nos ſua mandata perferre: tandem ad Regulum quendam *Adelano*, cujus domicilium in parva fluviali inſula, profectus, tantam cum illo familiaritatem contraxit, ut ipſi fieret cariſſimus, atque adeò filiã illi donaret. Tanto honore affectus, accumulandis opibus ſtudebat tamen: imo Rege abſente cùm ille omnia gubernaret, ipſius Regis ſubditos adeo tyrannicè habebat, ut eos quærere cogeret, quæ invenire nõ poterant, & tandem omnibus inviſus redderetur: quia verò Regi erat charus, nemo mutire audebat. Accidit ut ille à Rege licentiam poſtularet ad noſtram arcem proficiſcendi, jam enim duodecim lunis amicos ſibi non eſſe conſpectos. Facultatem impetrat ea conditione, ut intra paucos dies redeat: collectis quas adquiſierat opibus, & in canoam ſive lintrem qui illi traditus fuerat, impoſitis, & binis Indis additis qui eum veherent, Regi valedicit. In itinere, alter comitum memoria repetens ſe aliquando fuſtibus fuiſſe ab hoc milite caſtigatum, & invitante illum præda, talem occaſionem cùm vindictæ tùm prædæ minimè negligendam eſſe judicat: quapropter dum miles ſecurus ſe inclinat, arrepta quæ propter militem jacebat ſecuri, caput illi confringit, & ſublatis ejus opibus, comite alio Indo fugit, ut in poſtrema figura poſtea videre licebit.

Nunc redeundum ad Laudonnieri liberationem & narrationem eorum quæ acciderunt poſt noſtrorum abitum, qui etiam abſtulerant quædam doliola generoſi vini Hiſpanici, quod aſſerente Laudonniero & ejus famula, in ægrorum uſum adſervabatur. Centurio Caillius per ſyluas errans, per juniorem fratrem quo adminiſtro mittebantur illi quæ poterant, intelligens eorum abitum qui mortem ipſi machinati erant, in arcem ſubito rediit, & reliquis animũ addens, adhortatus eſt ad arma denuo ſumenda, (nam qui abierant illorũ non fuerant indigi) & Laudonnierus è naui accerſitus, Ottignius Legatus & Arlacius Signifer, ex ſuis ædibus cum omni ſecuritate dimiſſi. Delectus fit, & novo ſacramento omnes adſtringuntur, cum ad Regis obſequium, tum ad hoſtibus, in quorum numero habiti ſunt qui adeo ſceleſtè nos contempſerant, reſiſtendum. Inſtituti quatuor præfecti qui totum cœtum in quatuor manipulos diſtribuerent, & ita ſinguli ad ſuum munus redierunt.

Dum hæc geruntur venit in noſtram arcem adoleſcens nobilis Pictavienſis, dictus Dn. *Groutaut* à Roche-ferrierio miſſus, cui ſemper comes fuerat etiam in profectione ad tres Reges vicinos montibus *Apalatcy*. Is Laudonniero retulit tertium ex his Regibus magno amore proſequi Chriſtianos, eum eſſe potentem & opulentum, habereque ſemper parata ad bellum quatuor hominum millia, petiiſſe à Roche-ferrierio, ut ſe ad Laudonnierum mitteret ſignificatum, perpetuum fœdus (ſi volet) inter utrumque futurum, cumque intelligat eos aurum expetere, quibusvis conditionibus aſtricturum ſuam fidem, ut ſi centum pyxidarios ab eo accipiat, ſe certo ſcire eos redditurum victores & dominos montium *Apalatcy*. Hos illi curaturum pollicitus erat Roche-ferrierius, ignarus turbarum quæ in arce fuerant excitatæ: nec dubitandũ eſt quin (niſi tam turpiter deſerti fuiſſemus à potiore noſtrorum parte)

periculum ejus rei feciſſemus, cognito tandem hujus Regis erga nos affectu. Sed Laudonnierus apud ſe reputans, ſi centum ex noſtris ablegaret, neminem reliquum fore qui arcem tueri poſſet; eam expeditionem diſtulit, donec nova è Gallia advenirent auxilia: licet non admodum fideret Indis, præſertim ab eo tempore quo ab Hiſpanis fuit admonitus: de quibus nõ abs re videor mentionem hic facturus, ut ex Floridæ Hiſtoria à Laudonniero conſcripta & evulgata, colligere licuit.

Dum, inquit, Indi me inviſunt, & ſemper aliqua munera adferunt, veluti piſces, cervos, galli-pavos, leopardos, urſorum catellos, atque alia pro regionis quam incolebant natura: illos contra remunerabar ſecuriculis, cultris, vitreis globulis precariis, pectinibus & ſpeculis. Bini Indi quodã die ſalutatum me adveniũt ſui Regis *Marracou* appellati nomine, qui habitabat circiter quadraginta miliaria à noſtra arce, Meridiem verſus, mihique ſignificarunt, in Regis *Onachaquara* familia quendam verſari cui nomen *Barbatus*; & apud Regem *Mathiaca* alium eſſe, cujus nomen ignorabant, utrumque exterum: in mentem mihi ſubiit, forſitan Chriſtianos eſſe, ea de cauſa omnes vicinos Reges rogatum miſi, ut ſi quem Chriſtianum in ſuis dominiis haberent, ad me perducerent, me duplum repenſurum. Illi cùm muneribus capiantur, tam diligentem nauarunt operam, vt bini illi, quorum facta mentio, ad me in arcem venirent. Nudi erant, capitiſque comam ad poplites uſque propendentem habebãt, Indorum more; Hiſpani quidẽ natione, ad mores tamẽ indigenarũ ejus regionis ita aſſueti, ut initio noſtra conſuetudo illis peregrina videretur. Habito cum illis colloquio, veſtes illis dedi, & comam adimere juſſi, quam negligere noluerunt, ſed ſindone involverunt, dicentes ſe in patriam referre velle, tamquam teſtimonium earum ærumnarum quas in India perpeſſi eſſent. In unius capillis inventum eſt auri pauxillum reconditum, quod circiter viginti quinq; coronatos pendebat, quo me donavit. Sciſcitanti de locis quæ peragraſſent, & qua ratione in eam provinciam perveniſſent, reſponderunt, quindecim jam annos elapſos, quod tres naves, in quarum una ipſi vehebantur, circa *Calos* periiſſent, ad ſcopulos vulgo *Martyres* dictos alliſæ, Regemque *Calos*, maximã divitiarum qua hæ naves onuſtæ erant partem, ad ſe recepiſſe, tali etiam adhibita cura, ut maxima virorum pars ſalva fuerit, atque plurimæ mulieres; è quarum numero tres aut quatuor erant nobiles, connubio junctæ, quæ cum ſuis liberis etiamnum apud eundem Regem *Calos* vivebant. Interrogati quis eſſet hic Rex, reſpõderunt formoſiſſimum & maximum eſſe totius regionis Indum, ſtrenuum admodum, & potentem. Significarunt præterea, magnam auri & argenti vim poſſidere, eamque pago quodam in ſcrobe reconditam habere, humana altitudine non minore, nec minus lata quam dolium: ad quam ſi cũ centum pyxidariis proficiſci poſſem, ſe curaturos ut omnes hę divitiæ in meam poteſtatem venirent, præter eas quas ab indigenis qui opulenti erant, adquirere poſſem. Significarunt præterea, mulieres cum ad ſaltationes conveniunt, è cingulis propendentes habere planas auri maſſas, orbibus non minores; eaſq; tanta quantitate, ut pondere fatigatæ incommodè ſaltare poſſent: viros iti-

dem

dem ſimilibus eſſe onuſtos. Maximam earum divitiarum partem (ex ipſorum opinione) ex Hiſpanicis navibus, quæ ad illud fretum plerumque allidebātur, provenire: reliquam autem ex commercio, quod huic Regi cum aliis vicinis Regibus erat. Ipſum verò apud ſubditos magna in veneratione eſſe, ab eo perſuaſos, ipſius magicis incantationibus fieri, ut tellus affatim neceſſaria produceret: quoque facilius id illis perſuaderet, cùm duobus aut tribus ex fidiſſimis in ædes quaſdam ſecedebat, in quibus ſuas incantationes exercebat, Regiſque mandato ſtatim occidi, quiſquis curioſius, quid agerent, obſervare vellet. Imo addebant, ſingulis annis tempore meſſis barbarum hunc Regem hominem ſacrificare, qui ejus rei cauſa expreſsè adſervabatur, & deligebatur ex Hiſpanorum, qui in hoc freto naufragium patiebantur, numero. Alter illorum etiam retulit, ſe diu apud illum tabellarii munere functum: & ſæpius ab eo ablegatum ad Regem quendam, nomine *Oathkaqua*, quatuor aut quinque dierum itinere à *Calos* diſtantem, qui illi ſemper fidus amicus fuerat. Medio autem itinere inſulam eſſe magno in lacu dulcis aquæ *Sarropé* nuncupato, & quinque miliaria patente ſitam, multis fructuum generibus uberem, dactylis præſertim in palmis naſcentibus, quorum magnum eſt commercium, ſed majus adhuc radicis cujuſdam, ex qua fit farina, ad panem pinſendum adeo idonea, ut præſtantiſſimus panis ex ea conficiatur: quindecimque in circuitu miliaribus totam regionem ab ea educari. Hinc fieri, ut ejus Inſulæ inquilini, à vicinis magnas adquirant opes: nam ab ipſis niſi magno precio non redimitur ea radix. Præterea totius illius regionis maximè ſtrenui exiſtimantur, ut re ipſa declararunt, cùm Rex *Calos* affinitate cum *Oathkaqua* contracta, ejus filia, quæ illi deſponſata erat, ſpoliatus fuit. Rem verò ſic geſtam narrabat.

Oathkaqua magno ſuorum numero ſtipatus unam è ſuis filiabus eximia forma, pro coloris ratione in ea provincia præditam, ad Regem *Calos* deducebat, ut ipſi conjugem daret: hujus Inſulæ incolæ cùm id intellexiſſent, ſtructis inſidiis qua *Oathkaquæ* tranſeundum erat, pugna commiſſa ipſum fundunt fugātque; ſponſa cum toto gynæceo capta, in Inſulam abducitur. Quod apud Indos pro inſigni victoria cenſetur; matrimonio enim ſibi conjungere eas virgines, & perditè amare ſolent. Qui mihi hæc referebat Hiſpanus, addebat, debellato *Oathkaqua*, ad ipſum commigraſſe, atque circiter octennium hæſiſſe, donec ad me veniret.

Calos ad flumen quoddam ſitum eſt quadraginta aut quinquaginta miliaribus ultra Floridæ promontorium qua ad Meridiem vergit, *Oathkaquæ* verò domicilium cis Promontorium eſt, Septentrionem verſus, eo loco qui in Chorographia *Cannaveral* nomine inſignitur, octo & viginti gradibus ab æquatore.

Circiter vigeſimum quintum Ianuarii, meus vicinus *Paracouſi Saturioua* per binos è ſuis aliquot munera miſit, ad mihi perſuadendum, ut conjunctis viribus bellum adverſus *Outinam* mihi amicum gereremus: orans prętereà, meos qui apud *Outina* verſabantur, revocarem, quorum cauſa ſibi ab *Outina* invadendo & ſuperando temperaverat; plurimi etiam reges ipſi confœderati, per

tres hebdomadas aut totū menſem ejus rei cauſa nuncios ad me miſerunt. Sed eorum votis acquieſcere nolui; imo omnem operam adhibui, ut eos amicè conjungerem: quod annuerunt, ita ut exiſtimarē jam pro rato habituros quidquid ſtatuerem. Tum uterque Hiſpanus qui jam diuturno uſu perſpectum habebant Indorum ingenium, me admonere, ne ullo modo eis fiderem: cùm enim maximè blandiuntur, tum proditoriè aliquid moliuntur; natura ipſos eſſe ſummos proditores & diſſimulatores. Sed ego etiam minime illis fidem habebam: experientia enim & ex Hiſtoriarum recentiorum lectione mille eorum artes & fraudes cognoveram.

Duabus cymbis jam paratis, Navarcho *Vaſſeur* mandatum dedi ut littus marinum ad Septentrionem vergens obſervaret, & ad flumen uſq; navigaret, cujus Rex *Aduſta* erat, ejus loci dominus, è quo Galli anno milleſimo quingēteſimo ſexageſimo ſecundo annonā convexerant. Binas differentes veſtes illi mittebam, aliquot ſecures, cultros, & alias viles merces, ut facilius me in ipſius amicitiam inſinuarem. Atque ut ipſum facilius demereri poſſem, *Vaſſorio* adjunxi militem Aimon dictum, qui in prima navigatione fuerat, ſperans à Rege *Aduſta* cognitum iri. Sed ante quàm cymbam conſcenderent, diligenter perquirere juſſi, quid altero milite *Rouſſi* vocato, qui ſolus in illa regione remanſerat, cùm *Nicolaus Mallon* tribunus, & reliqui in priore illa navigatione, naves conſcenderunt, ut in Galliam redirent, actum eſſet. Eo pervenientes intellexerunt, militem quadam cymba, iſtac iter faciente, exceptum, & aliò traductum; poſtea autem didici Hiſpanos illud littus legentes eum excepiſſe & *Hauanam* duxiſſe. Rex *Aduſta* cymbam mayzo & fabis plenam mihi remiſit; addidit præterea binos cervos, & binas pelles ſecundum ipſorum conſuetudinem pictas, & aliquot uniones vilis precii, quoniam aduſtæ erant; mihi etiam ſignificari iuſſit, latas poſſeſſiones daturum ſi ſedes apud ipſum figere vellem, & collato mayzo quantum vellem communicaturum. Interea tanto numero palumbes advolarunt ſeptem hebdomadum ſpatio, ut ſingulis diebus plus quam ducentas tormentaria pyxide in ſylvis noſtrum propugnaculum ambientibus occideremus. Reverſo Tribuno *Vaſſorio*, denuo binas cymbas milite & nautis armari juſſi, & munus meo nomine miſi viduæ defuncti Regis *Hiouacara*, quæ à noſtra arce circiter duodecim miliaria habitabat ad Septentrionem: illa humaniter exceptis meis utramq; cymbam mayzo & glande onuſtam remiſit: addidit etiam aliquot corbes *Caßinæ* foliis plenos, è quibus potionem conficere ſolent: hujus viduę habitatio mayzi omnium elegantiſſimi feraciſſima eſſe perhibetur, præ reliquis maritimis regionibus. Fertur etiā hęc Regina omnium Indicarum formoſiſſima, & ſumma eſſe in exiſtimatione: imo eam ſubditi adeo reverenter habent, vt ferè perpetuo humeris ferant, nec pedes ire ſinant. Aliquot diebus poſt remiſſas meas cymbas, ſuum *Hiatiqui*, hoc eſt, interpretem ad me miſit.

Tantum porro annonæ me habere exiſtimans, quæ ſufficeret donec naves è Gallia advenirent, binas meas cymbas (ne mei otioſi eſſent) miſi obſeruatum adverſo flumine, quæ eo uſque progreſſæ ſunt, ut triginta miliaribus

ſupra

ſuprà *Mathiaca* pervenirent, & iſtic lacum obſervarent, cujus adverſa ripa (referentibus Indis) conſpici non poſſet; licet enim celſiſſimas totius illius regionis arbores conſcendiſſent, nunquam tamen terram ex adverſo conſpicere potuiſſent. Ea de cauſa mei ulterius non ſunt progreſſi, ſed regredientes per *Chilili*, inſulam *Edelano* medio in flumine ſitam obſervarunt, omnium ſane amœniſſimam. Nam cùm circiter tria duntaxat miliaria in longitudinem & latitudinem pateat, feraciſſima tamen eſt hominum & fructuum. Pagum *Edelano* egreſſis, & ad fluminis portum tendentibus, tranſeundum fuit per deambulacrum trecentis paſſibus longum, quindecim latum, utrinque vaſtis arboribus conſitum, quarum rami ſeſe tam eleganter in fornices implicant, ut pergula quædam videatur arte facta, non natura, cui ſimilem forte Chriſtianus orbis non habeat. Egreſſi inde noſtri, ad *Enecaque* navigarunt, poſtea ad *Patchica*, denique ad *Choya*; iſtic relictis in ejus fluminis exiguo ramo cymbis, & aliquot ad earum cuſtodiam viris, *Outina* inviſerunt, qui humaniſſimè illos excipiẽs, ipſos inde diſcedentes adeo importunis precibus urſit, ut ſex è meis apud ipſum hærerent, è quorum numero nobilis quidam nomine *Grotaut* fuit. Is poſtquam bimeſtre apud eum hæſiſſet, & diligẽter regionem obſervaſſet cum alio, quem diu ante iſtic ejus rei cauſa reliqueram, ad me in arcem rediit, ſignificatum, ſe amœniorem regionem numquam conſpexiſſe. Inter reliqua referebat ſe locum quendam *Oultaca* appellatum conſpexiſſe, cujus Rex adeo potens erat, ut tria aut quatuor Indorum milia in aciem producere poſſet, cui ſi me adjungere vellem, facile reliquos in noſtram poteſtatem redacturos: deinde huic Regi itinera, quæ ad montes *Apalatcy* ducunt, cognita erant, ad quos pervenire Galli adeo deſiderabant, & in quibus *Oultaca* hoſtis ſuam habitationem habebat, quem facile debellare poſſent, modo conjunctis viribus in ipſum impetum facerent. Miſit ille Rex ad me laminam ex ære è montibus illis eruto, è quorum radicibus torrens emanat auri, ſive, ut Indi putant, æris dives: nam in eo torrente harundinaceo calamo concavo, arenam hauriunt, donec plenus ſit, deinde eo quaſſato & ſuccuſſo, cùm arena mixta inveniunt æris & argenti grana: unde conjecturam faciunt aliquam ejus metalli venam eſſe in illis montibus. Cùm verò quinque aut ſex duntaxat dierum itinere à noſtra arce abeſſent, ad *Thraciam* conſtitueram, ſimulatque ſubſidia è Gallia advenisſent, habitationem noſtram traducere ad flumen aliquod, ad Septentrionem magis obverſum, ut eò viciniores montibus eſſemus.

Redeundum nunc ad noſtros nobiles & milites, qui conquirendorum alimentorum gratia, in novam Hiſpaniam profecti erant. Illi ad inſulam Cubam appellentes, aliquot naves capiunt, quaſdam etiam ſine magna difficultate, omnis generis annona plenas, ut Caſſavi, oleo olivarum, vino Hiſpanico. has naves in ſuum uſum applicant, relictis ſuis navigiolis. Ea præda non contenti, in aliquot inſulæ loca excendunt, & deprædantur, ſic ut ex ea præda bis mille coronati in ſingula capita redire crederentur. Deinde actuariam navem opibus plenam, in qua ejus inſulæ portus cujuſdam appellati *la Havana* præfectus, non ſine pugna capiunt. Præfectus pro ſua & duorum liberorum redem-

ptione magnam pecuniæ ſummam offert: de precio conveniunt, ſed ut huic etiam accedant quatuor aut ſex ſimiolæ Saguins dictæ, elegantiſſimæ, & totidem pſittaci qui in inſula reperirentur ſelectiſſimi, manente captivo interea in nave Præfecto, donec redemptionis precium perſolutum eſſet. Annuit præfectus, & quo maturius iſta confici poſſint, rogat, ut ipſi liceat alterum ex liberis ad uxorem cum epiſtola mittere continente redemptionis conditiones. Scriptam epiſtolam legunt, probant noſtri Galli, nihil in ea quod culpari poſſit reperientes, mittitur ea Havanam cum lembo actuariæ navis: ipſi tamen licet aſtuti & circumſpecti ſibi viderentur, verba non intellexerunt quæ Præfectus filio in aurem dixit; ne videlicet uxor quidquam eorum ageret quæ in epiſtola erant ſcripta, ſed per diſpoſitos equos juberet per omnes ejus inſulæ portus ſignificari, ut auxilia ipſi mitterentur. Vxor mariti mandata tanta diligentia exequuta eſt, ut diluculo feroces noſtri Galli à duabus magnis navibus magna tormentorum æneorum quantitate ex utroque latere diſpoſita inſtructiſſimis, & ingente roſtrata nave cingerentur. Illi ſe concluſos conſpicientes ob oſtii portus anguſtiam, admodum attoniti fuere, pars tamen militum ſex & viginti ſcilicet in parvam navem ſpeculatoriam, quæ in portu erat, ſe conjiciunt, quo facilius & minore cum damno tormẽtorum perrumpere poſſent, ac reciſo anchoræ fune, pugnando per medios hoſtes evadunt: ſed reliqui milites, (qui in actuaria navi erant, cum Præfecto Hiſpano) capti & in cõtinentem abducti (exceptis quinq; aut ſex qui in cõgreſſu cæſi) fuerunt, & in vincula conjecti, partim venditi & in alia loca deportati, etiam in Hiſpaniam & Luſitaniam uſque.

Inter eos qui evaſerant, tres fuere conjurationis principes, Fourneauxius, Stephanus Genuenſis, & Groixius: Nauclerus Trinchant qui vi ab ipſis abductus fuerat etiã inter illos erat cum quinq; aut ſex nautis, qui animadvertentes navem ſpeculatoriam carere alimentis, neque ullam affulgere ſpem ea conquirendi, inter ſe ſtatuunt redeundum eſſe in Floridam interea dum alii dormirent, quod ſane fecerunt. Milites excitati admodum indignati ſunt, nam Laudonnierum metuebant: tandem ſtatuunt adeundum eſſe fluminis Maii oſtium ad alimenta quærenda: ſibi enim multos Indos eſſe cognitos à quibus annonam accipere poſſent, deinde altum rurſus petendum ac fortunam periclitandam clam his qui in arce erant. Ad fluminis igitur oſtium pervenientes, anchoras jaciunt, & alimenta quærere incipiunt: quod Indus quidam illico ſignificatum venit Laudonniero. Hac re cognita, Laudonnierus voluit ad eos mandata perferri, ut navim ante arcem adducerent, & ipſi eum convenirent: ſed Caillius centurio eum obſecrat ut rem altius perpendat, fieri enim poſſe ut ejus mandatis non obſequantur, ſed potius fugiant: ſicq; fruſtratum iri occaſione exemplar in eos ſtatuendi. Ad hæc Laudonnierus, quid igitur agendũ ſtatuis? cui Caillius, concede mihi obſecro viginti quinq; milites pyxidarios, quos noſtro navigiolo impoſitos tegam ejuſdem velo, & ſub auroram navem ſpeculatoriam propius accedam: nam è longinquo nos binos ſolummodo aut ternos conſpicientes cum binis nautis navigioli rectoribus, nõ magnopere curabunt etiam ſi propius eos accedamus, navi autem ipſorum proximi, mei

milites exurgent & illorum navem ingredientur. Hoc probato conſilio, navigiolum conſcendunt milites, quod poſtridie ante ſolis ortum vigiles, qui in navi erant, conſpicati, totam catervam excitant; hi videntes noſtrum navigiolum, ex longinquo Caillium cum binis aliis militibus agnoverunt, & eos propius accedere permiſerunt nullis armis ſumptis, ſed poſtquam noſtrum navigiolum latus illorum navi conjunxit, ſubito noſtri milites exilientes ipſorum navim conſcendunt: illi autem attoniti, ignem excitari jubent, & ad arma concurrunt, ſed ſero nimium: nam ſtatim adempta fuerunt, & illis ſignificatum ut ad Regis Legatum venirent, quo adeo ſunt conſternati, vt ipſorum vitam in ſummo diſcrimine eſſe agnoſcerent. His in arcem perductis, juridicè cum tribus conjurationis principibus actum eſt, & de condemnatis ſupplicium ſumptum, reliquæ multitudini, primùm tamen exauctoratæ, venia data: nulla deinde ſeditio ſubſequuta.

His rebus compoſitis ingens fama ſequuta eſt, quia viciniores & remotiores Indi à nobis ſeceſſerunt multas ob cauſas: primùm quod pro alimentis nihil illis conferebatur, deinde quod plerumque verba à noſtris acciperent, ad alimenta conquirendum: imo adeo vecordes fuerunt ne dicam perverſi aliqui ut incenderent illorum ædes, exiſtimantes ea ratione ab ipſis facilius alimenta ſe impetraturos. Sed malum indies ſic creſcebat, ut tria aut quatuor miliaria eſſent conficienda, prius quàm aliquis Indus reperiri poſſet. Huc accedebat bellum adverſus potentem Regem *Outina* geſtum, quod cum ſit à Laudonniero deſcriptum in eo quem de ſua peregrinatione confecit libro, illius mentionem non faciã: vt ſummatim dicam, res eſſet miſeratione digna, ſi quis ſigillatim deſcribere vellet, in quam egeſtatem redacti fuimus, meum enim inſtitutum duntaxat eſt, ut quam breuiſſimè ſcribam quæ acciderunt.

Quibuſdam ergo fame extinctis, & reliquis adeo macie confectis, ut cutis oſſibus hæreret, Laudonniero etiam deſperante de auxilio è Gallia accipiendo, jam enim decem & octo menſibus iſtic hæſeramus: communi omnium conſilio deliberatum eſt rationes meditari quibus in Galliam redire poſſemus: tandem decretum, ut tertia navis è Gallia adducta, quàm commode fieri poſſet reficeretur, & ejus ſumma tabulis augerentur, atque fabris in eo opere occupatis, milites ſecundum maris littus alimenta quærerent.

Cæterùm dum ad opus accingimur, appulit ex longinqua quadam navigatione, Præfectus quidam Anglus nomine Hawquiens, qui lembo in noſtrã arcem venit; is nos in tam miſero ſtatu conſpiciens, nobis obtulit ſuam operam quacumque in re nobis commodo eſſe poſſet, eamque etiam præſtitit. Nam Laudonniero vendidit unam ex ſuis nauibus æquo admodum precio, & dolia aliquot farinæ, è qua panes biſcocti confecti in noſtrum uſum, & donatis etiam nonnullis doliis fabarum & piſorum, aliquot tormenta ænea arrhabonis loco accepit, ac diſceſſit.

Læti admodum nactos nos eſſe navem præter eam quam fabri refecerant, atque annonam in noſtrum reditum ſufficientem, deliberatum eſt eſt arcem ante noſtrũ diſceſſum duabus de cauſis eſſe diruendam; primùm ne

Hiſpanis, quos intellexreamus eo venire velle,poſt noſtrũ diſceſſum uſui eſſet adverſus Gallos, ſi denuo eò redirent; deinde ne *Saturioua* eam vacuam occuparet: à nobis igitur fuit diruta.

Verum nobis ad iter accinctis, & ventum ſecundum per tres ſeptimanas expectantibus ad ſolvendum ex ea provincia, præter ſpem advenit ſeptem navium claſſis Præfecto Ioanne de Rebaud viro celebri,& multis virtutibus prædito,qui Laudonniero mittebatur ſucceſſor,ad ea peragenda quæ Rex jam inceperat: qua de cauſa omnibus inſignem lætitiam attulerunt non ſperata ea auxilia. Iactis anchoris Ribaldus excendit,cũ aliquot Centurionibus, multisq; nobilibus viris & aliis,qui gratias agebant Deo, quod nos vivos reperiſſent,ut neceſſaria ſubminiſtraret,ſignificatũ enim illis fuiſſe nos omnes extinctos: itaque pro longa afflictione quam perpeſſi eramus, Deus nobis gaudium immiſit. Nam ſinguli liberales erant in communicandis alimentis & aliis bonis quę abundè attulerant, & omnes quacumque in re poſſent gratificari ſtudebant ſuis amicis,aut conſanguineis,aut popularibus, ſic ut omnia perſtreperent lætitia;ſed brevi admodum, ut poſtea intelligemus. Ribaldus in continentem exponere cupiens merces, annonam & alia ad bellum neceſſaria,oſtii fluminis altitudinem valide tentari iuſſit: ſed minus aquæ reperiens, quàm ut majores naves ſubire poſſent,tres minores duntaxat flumen ingredi iuſſit,quarum majori,Vnio nuncupatæ præerat filius ipſius Iacobus Ribaldus, cui additus erat Legatus Tribunus Vallard Diepenſis: alterius Præfectus erat Tribunus Maillard etiam Diepenſis:tertiæ imperabat nobilis quidam Machon-ville:quatuor majores in anchoris ſteterunt uno à continente miliari: quia in ea plaga mare admodum erat planum,& exonerabantur lintribus & ſcaphis.

Septem porrò aut octo diebus à Ribaldi advẽtu,omnibus nobilibus, militibus, & nautis (exceptis paucis qui ad quatuor majorum navium cuſtodiam relicti erant)in terram expoſitis, & inter ſe agentibus de ædificiis ſtruendis & arce reſtauranda,ſub quartam pomeridianam conſpectę ſunt ab aliquot militibus, qui ad littus marinum exſpatiatum iverant, ſex naves ad quatuor noſtras quæ in anchoris ſtabant accedere: id milites ſtatim ſignificari jubent Ribaldo,cui ſerius advenienti denuntiant ſex magnas naves anchoras apud noſtras naves fixiſſe, quæ illico præciſis anchorariis funibus, & omnibus velis expanſis fugerunt; ſex autem illas naves anchoris ſublatis ſubſequutas eſſe (tempore autem advenit Ribaldus ut hanc perſequutionem videret cum plerisque aliis) melioribus autem velis præditæ noſtræ quatuor aliis ſex, brevi oculorum noſtrorum aciem effugerunt: ante quadrantem horæ diſparuerunt etiam aliæ ſex, quæ res admodum anxios tota ea nocte nos reddidit, in qua Ribaldus omnes lintres & naviculas inſtrui jubet, quingentos etiam aut ſexcentos pyxidarios in littore ſiſtit, paratos naves conſcendere, ſi opus eſſet nocte ſic tranſacta poſtridie ſub meridiem, maxima è quatuor navibus Trinitatis ſymbolum habens,apparere cœpit, recta ad nos tendens; conſpeximus deinde ſecundam cui præerat Coſſette Tribunus, tandem tertiam, & paulo poſt quartam, quæ ſigno dato nos ad ſe evocabant. Ribaldus verò metuens ne hoſtes aliqui, no-

ſtris

ſtris navibus occupatis,id agerent ad nos pelliciendos,periculo noluit exponere ſuos milites, qui tamen libentiſſimè naves conſcendiſſent. Navibus propius ad littus,adverſis ventis,accedere nequeũtibus, Tribunus Coſſetius epiſtolam ad Ribaldum ſcribit,quam nauta acceptam recondidit,& in mare deſiliit magno vitæ periculo: poſtquam diu nataſſet, á noſtris conſpectus fuit, & ſubito miſſus lembus qui illum exciperet,& ad Ribaldum adduceret. Epiſtola autẽ ſic erat ſcripta: Domine Ribalde, heri ſub horam quartam à meridie claſſis Hiſpanica octo navium in conſpectum noſtrum venit, quarum ſex apud nos anchoras jecerunt. ſed nos animadvertentes Hiſpanos eos eſſe, præciſis funibus anchorariis vela fecimus,ipſi etiam ſtatim velis expanſis tota nocte nos perſequuti ſunt,multaq; tormenta in nos exploſerunt; ſed videntes conſequi nos non poſſe, quinque aut ſex miliaribus infra deſcenſiones fecerunt, educta è navibus magna Æthiopum multitudine palas & ligones geſtantium, ſupra q̃ua re pro tua prudentia conſilium capies.

Perlecta epiſtola, Ribaldus præcipuos ſuorum in cõcilium vocat, in quorum numero triginta prope Centuriones, præter Nobiles, & commiſſarios, alioſque rerum procuratores. Sanior hujus concilii pars, arcem quam primum reſtaurandam & muniendam, magnamque militum partem ducibus Laudónieri militibus quibus itinera erant cognita, ad locum ubi Hiſpani erant, ablegandam eſſe cenſebat; atque ita futurum Deo juvante, ut brevi negotium expediatur: eam enim provinciam non eſſe Hiſpanici juris, cujus limites viciniores trecentis vel quadringentis miliaribus aberant. Ribaldus autem omnes ad hunc ſcopum tendere intelligens, ait, Domini, auditis veſtris ſententiis, meam etiam proferre volo: ſed prius vobis ſignificandum arbitror, me, paulo ante meum ex Gallia diſceſſum, litteras ab Admirallio accepiſſe, ad quarum calcem hæc ſunt verba ipſius manu exarata. Ribalde, admoniti ſumus Hiſpanum adoriri vos velle, vide ne quid illi cedas, & rectè facies. Itaque vobis apertè dico, ſi ſequamur veſtram ſententiam, futurum fortaſſe ut Hiſpani noſtrorum ferociam non expectent, ſed fugiant & naves denuo conſcendant: qua ratione nobis occaſio præriperetur eos perdendi qui nos deſtruere volunt. Sed hæc ſententia mihi potior videtur, ut omnes noſtros milites imponam quatuor iis navibus quas ad anchoras habemus, & rectà eamus occupatum ipſorum naves in anchoris iſtic hærentes: ubi deſcenderunt, quibus captis, cum nõ habebunt quo confugere poſſint, præter aggerem recenter ab Æthiopibus factum, in continentẽ deſcendemus, & tanto cõfidentius cum eis pugnabimus.

Laudonnierus jam probè verſatus in cognitione temperiei aëris ejus regionis, ipſi ſignificat, probè diſpiciendum eſſe primùm, ante quam denuo milites naves conſcendant: nam eo anni tempore exoriri ſubito ventorum turbines ſive typhones, quos nautæ *houraganes* appellant, totam illam plagam mirandum in modum affligentes: ſe ea de cauſa priorem ſententiam probare: ob eaſdem atque alias cauſas etiam reliqui priorem ſententiam amplecti dixerunt. Solus Ribaldus ſpreto aliorum conſilio perſtitit in ſua ſententia, quam Deus haud dubiè ratam eſſe voluit, ut ſuos caſtigaret & improbos perderet.

Nec adhuc contentus ſuo milite, à Laudonniero poſtulavit ipſius Præfectos atque Signiferum, quos commodè illi negare non auſus eſt Laudonnierus: tunc omnes Laudonnieri milites ſuum Anteſignanum abeuntem videntes, ipſum ſequuti ſunt: ego etiam illos proficiſcentes conſpiciens, navem cum aliis conſcedi, licet altero pede claudus, nec dum curatus è vulnere in crure accepto bello adverſus *Outinam* geſto.

Omnibus militibus navibus impoſitis, unius aut duarum horarum dumtaxat ſecundo vento opus erat, ad perveniendum ad hoſtes: ſed cum anchoræ eſſent vellendæ, ventus ſe convertit, & plane adverſus nobis factus eſt, inde flãs quo noſtrum iter erat inſtitutum, ſic ut duobus diebus & totidem noctibus fuerit nobis expectanda commoda aura. Tertio die ut videbatur mutatio venti futura, Ribaldus jubet omnes Præfectos ſuorum militum delectum facere: Ottignius luſtrum faciens militum Laudonnieri, me nondum probè curatum reperit, ea de cauſa cymbæ impoſitum, cum alio milite ſartore, qui ei veſtes in reditum in Galliam concinnaret, in arcem invitum redire coëgit. Cæterum ſublatis anchoris & datis vento velis, ſubito coorta eſt tam horrenda tempeſtas, ut naves pro ſua ſalute in altum mare quantum poſſent tendere cogerentur: ea verò non remittente, venti turbinibus ejectæ ſunt verſus Aquilonem plus quam quinquaginta ab arce miliaribus, & omnes ad ſcopulos alliſæ confractæque; omnibus tamen viris ſalvis præter nobilem ex familia Admirallij Caſtilionei cui nomen *La Grange* Tribunum virum rerum experiẽtia & multis virtutibus præditum qui aquis hauſtus eſt. Hiſpanicæ naves etiã eliſæ naufragio perierunt.

Perſeverante iſta tempeſtate, Hiſpani admoniti Gallos naves conſcendiſſe, & non abs re ſuſpicati naufragio per eam tempeſtatem periiſſe, noſtram arcem facile ſe occupaturos exiſtimarunt: & licet tanti atque continui eſſent imbres, ac ſi denuo peritura diluvio eſſent omnia, tota tamen nocte ad noſtram arcem iter facere non deſtiterunt: eadem nocte continuas excubias egerant pauci illi qui arma tractare norãt: nam ex centum & circiter quinquaginta qui in arce reſtiterant, vix viginti ad reſiſtendum erant apti; quia Ribaldus, ut dictum eſt, omnes ſtrenuos milites abduxerat præter quatuordecim aut quindecim ægros & mutilos vulneratosq; ex prælio adverſus Regem *Outinam* geſto: reliqui erant aut miniſtri aut opifices (qui ne pyxidem quidem unquam explodi audiverant) aut Regii Commiſſarii, ad calamum quam gladium tractandum magis idonei; præterea aliquot mulieres, quarum mariti majore ex parte naves conſcenderant: Laudonnierus verò æger in lectulo decumbebat.

Orta jam luce, cum nemo circum arcem conſpiceretur, Dominus de la Vigne, cui Laudonnierus excubiarum curam commiſerat, miſertus militum madentium, & continua vigilia fatigatorum, eos ad horam quieti ſe tradere jubet: vix armis depoſitis in ſuas habitationes ingreſſi erant, cùm Hiſpani ducè Gallo Franciſco Ioanne, qui ſuos ſodales ſeduxerat, tribus locis accelerato gradu in arcem penetrant nemine reſiſtente, & militum ſtatione occupata ſigna

militaria

figunt, inde per militum domos vagantur, & quotquot reperiunt occidunt, unde clamores & horrendi gemitus exauditi eorum qui jugulabantur: ad me quod attinet, quotieſcunque memoria repeto inſigne miraculum quod Deus (cui nihil certe impoſſibile) in me oſtendit, ſatis mirari nequeo, & quaſi attonitus hæreo: nam ab excubiis rediens, poſita pyxide tormentaria, totus madens in xylinum lectum, quem Braſilianorum more ſuſpenderam, me conijcio aliquantulum dormitare ſperans: ſed exauditis clamoribus, armorum ſtrepitu, & iteratis vulnerum ictibus, illico deſilii, atque egredienti ædes, ut viderem quid rerum gereretur, bini Hiſpani eductos gladios manu tenentes, in ipſa janua obvii facti, nec me allocuti (licet in eos impegiſſem) in habitationē ingrediuntur: ego verò vlterius progreſſus nihil niſi cædes conſpiciens, atque etiam militum ſtationem occupatam ab Hiſpanis, pone eam regredior & rectà proficiſcor ad aggeris foramen (quâ tormenta ænea explodebantur) ex quo facilius me poſſe exilire ſciebam: iſtic quinos vel ſenos è meis commilitonibus reperio necatos, quorum duos agnovi, videlicet la Gaule & Ioannem du den. Tū in foſſam deſilio, qua ſuperata ſolus iter facio paulatim aſcendens, donec ad ſilvam quandam pervenirem: iſtic in æditiore collis loco conſiſtenti, primum mihi à Deo mens reddita: certum enim eſt, quæcunque mihi ab habitatione digreſſo acciderant, tamquam mente capto eveniſſe. Oratione autem ad Deum facta, ut quid in tam extremo periculo agendum eſſet mihi ſuggereret, ejus Spiritus inſtinctu ſylvam, cujus ſemitæ ex frequenti uſu ante probè mihi erant cognitæ, ingreſſus ſum: paululum progreſſus, alios quatuor Gallos reperi magna cū animi lætitia, atq; nos mutuo conſolati, diſquirere cœpimus quid eſſet agendum: nonnullorum erat ſententia, ut iſtic in poſterum diem, quo Hiſpanorum furor mitigari poſſet hæreremus, deinde in ipſorum poteſtatem nos traderemus potius, quàm iſtic manentes ferarū libidini nos exponeremus, aut fame, quam aliâs tam diu perpeſſi eramus, extingueremur: aliis diſplicebat hæc ſentētia, & Indorum habitationes procul quærandas eſſe cenſebant, apud quos viveremus, donec Deus aliam viam nobis demonſtraret: ad quos ego, fratres, neutrorum ſententiam probo, ſed ſi mihi credatis, per ſilvam ad maris littus tendemus, vbi forſitan aliquid intelligemus de binis navigiis minoribus quæ Ribaldi mandato flumen ingreſſæ ſunt ad exonerandam annonam è Gallia advectam: illi meas rationes omnino impoſſibiles judicantes, ad Indos ſe contulerunt, me ſolo relicto. Verùm Deus, meæ afflictionis miſertus, alium comitem procuravit, nempe militem illum, Grand chemin nominatum, quem ab Ottignio in arcem, ad veſtes illi concinnandas, remiſſum ante dixi: huic idem conſilium do quod aliis, nempe littus inveſtigandum, ad minora duo navigia reperiēda; probato meo conſilio, toto illo die facientes iter, tandem ſylvam ſuperavimus: ſed ut quo tendebamus perveniremus, emetienda adhuc erant harundineta, magnis harundinibus conſita (difficile admodum iter) atque tali labore confectos nox oppreſſit continuis imbribus ſupra nos cadentibus, & maris undis intumeſcentibus, aqua ſupra cingulum inter iſta harundineta etiam pertingente, quo in labore prior nox tranſacta eſt. Orta jam die cum verſus mare nihil ſeſe offerret noſtris oculis, indignatus miles mihi dixit, præſtitiſſe

hoſtibus ſe tradere, atque ad eos regrediendum: nam dum intelligent nos opifices, parcituros, ſin minus, an nõ ſatius eſt ab illis occidi, quàm in hoc miſero ſtatu languere? Eum à tali propoſito divertere tentavi, ſed operã luſi: imo jam me relicturus, effecit ut fidem illi darem ad Hiſpanos cum ipſo regreſſurum: immenſo itaque per ſylvam itinere, conſpiciens jam arcem, & ſtrepitum gaudiumq; Hiſpanorum exaudiens, commotus fui: atque militi dixi, Oro te amice & ſodes, ne illuc eamus, ſed aliquantulum adhuc ſubſiſtamus: Deus enim aliquam ſalutis viam nobis demonſtrabit, cùm multas habeat nobis incognitas, & nos ab his moleſtiis liberabit: tum ille me amplexus, ego inquit abeo, & tibi valedico. Editiorẽ paulo locum conſcendens, obſervare volui quid illo fieret. Conſpectus ab Hiſpanis ut è monte deſcendebat, illico adverſus eum caterva militum mittitur, quos ad ſe venientes videns, in genua ſe coniecit, vitam ab illis poſtulans: ſed furore perciti fruſtulatim eum conciderunt, ſummis haſtis & pilis fruſta conciſa præfigentes: In ſylvam interea me abdo, in qua confecto unius miliaris ſpatio, incido in quendam Rotomagenſem, cui nomen La Crete, & Belgam Inſulanum Eliam des Planques cum Laudonneri ancilla, quæ vulnus in pectore acceperat; ad prata igitur marina tendentes, ante quam ſylvam egrederemur, Laudonnierum etiam invenimus & alium nomine Bartholomæum, cui altum vulnus in collo acinace inflictum; tandem accedentibus adhuc aliis, decimum quartum vel decimum quintum numerum expleuimus. Quia verò faber lignarius dictus Le Chaleux, unus è noſtris, breviter deſcripſit eam calamitatem, de iis non plura: illud ſolùm addam, quod tranſactis in aqua ſupra cingulum duobus diebus & totidem noctibus in paludibus & harundinetis, Laudonnierus qui natandi peritus erat, cum adoleſcente Rotomagenſi tria magna flumina natando ſuperavit, ante quam noſtras naves conſpicere poſſet: tertio die nautarum opera ſalvi Dei beneficio ad naves pervenimus.

Supra dictum eſt, Ribaldum aquæ penuria quatuor majores naves in fluminis oſtiũ perducere nõ potuiſſe, ad eas exonerandas, ſed tres minores duntaxat flumen ingreſſas, quarum majori præerat Iacobus Ribaldus ejus filius: is ſuam navem uſque ad arcem perduxerat, & licet iſtic in anchoris ſtaret dum Hiſpani iſtam lanienam exercerent, ne tormentũ quidem ullum (cùm non careret) explodi curavit. Contra volenti ſuam navem ad fluminis oſtium moliri, venti obſiſtebant toto illo die: interea Hiſpanis ipſum ſolicitantibus ut ſe ipſis traderet; æquis enim conditionibus cum eo paciſci velle, nihil reſponſum: nam cum illum obſervarent omni conatu ſuam navem in altum deducere velle, in cymbam, qua in arce utebamur, tubicine cùm proditore illo Franciſco Ioanne (qui Hiſpanos ad arcem perduxerat) impoſito, colloquium petierunt, ipſum ad compoſitionem invitantes. Et licet is proditor adeo confidens fuerit, vt Iacobi Ribaldi navẽ ingredi non dubitarit, adeo tamen ignavus & timidus fuit Ribaldus, ut illum retinere ſit veritus, atq; liberum dimiſerit; tametſi præter nautas plures quam ſexaginta milites haberet. Sed nec Hiſpani licet cymbis & lintribus abundarent, eum aggredi unquam ſunt auſi.

Poſtridie

Poſtridie tandem Iacobus navem ad fluminis oſtium perduxit, ubi alias duas minores invenit, claſſiariis fere vacuas; nam major pars eorumque præſtantiorum Ioannem Ribaldum ſequuta erat. Quod animadvertens Laudonnierus, ex binarum illarũ claſſiariis & apparatu unam inſtruendam, alteram autem deſerendam ſtatuit; deinde cum Iacobo deliberat quid potiſſimum ſit faciendum, rectène facturos ſi ipſius patrem perquirerent: ille reſpondit, ſe in Galliam redire velle: quæ ſententia obtinuit. Porro, quia præter biſcoctum panem in minore navi nulla erat annona, atque aqua deſtituebatur, Laudonnierus aliquot vacua dolia aqua impleri curavit: idem fecit Iacobus, in qua re & reſtaurandis quæ deerant, biduum inſumptum; totoque illo tempore noſtræ naves lateribus conſertæ fuerunt, cùm arbitraremur Hiſpanos aggredi nos velle: nam ſubinde cymbas ingreſſi nos obſervatum veniebãt, propius numquam tamen accedentes, quàm ad pyxidis tormentariæ jactum; & certè cognitis iis, quæ in noſtris perpetrarant, ſtrenuè nos defendere ſtatueramus.

Ante quam ſolveremus petiit à Iacobo Ribaldo Laudonnierus, ut unum ex quatuor quos habebat naucleris ſibi commodaret, quia nullus noſtrum navigationis admodum peritus erat, ſed repulſam tulit; deinde commodum futurum ait, ut deprimerentur naves, quas ad fluminis oſtium habebamus, ne Hiſpani à noſtro diſceſſu eas occuparẽt, iiſque Ioanni Ribaldo reditum in flumen præcludant, ſi illud ingredi cuperet (ignorabamus enim ipſius naufragium) ſed Iacobus nihil iſtorum facere voluit. Laudonnierus hominis pertinacia perſpecta ſuum fabrum miſit, qui naves corrumperet & deprimeret, videlicet quã ex Gallia advexeramus, quamq; à Præfecto Anglo Hawquins emeramus, & minimam earum quas Ribaldus advexerat, atque è *Florida* ſolvimus, nautis & annona male inſtructi; ſed Deus adeo proſperum iter nobis conceſſit (licet multa in navigatione perpeſſis) ut pone Angliã appelleremus in ſinũ, qui vulgo *Divi Georgij manica* appellatur. Hæc ſunt quæ de iis, quæ in noſtra navigatione à me obſervata ſunt, dicenda eſſe exiſtimavi; ex quibus apparet victoriam non ab hominibus, ſed à Deo provenire, qui omnia pro ſua voluntate juſtè facit. Nam humano judicio, quinquaginta Ribaldi milites infimi ordinis, omnes Hiſpanos protriviſſent, qui magna ex parte mendici & fex populi erant: Ribaldus verò plures octingentis pyxidariis veteranis, & ſtrenuis, quorum arma erant deaurata, habebat. Sed quandoquidem Deo ita placuit, noſtrum eſt dicere, ſit benedictum nomen Dei æterni.

Quid porro Ribaldo acciderit ab ejus naufragio, quia non adfui, dicere nihil poſſum, niſi quod à nauta quodam Diepenſi intellexi, qui ex Hiſpanorum manibus elapſus eſt, ut poſtea dicetur. Summatim igitur rem ipſam percurrã. Luſtro, ut diximus, ſuorum facto, & ſolo Centurione *la Grange* deſiderato, amiſſis tamen naufragio omnibus armis, Ribaldus ad ſuos egregiam orationem habuit, illis declarans æquo animo ferẽdam eſſe eam calamitatem, quæ ex Dei voluntate ipſis acciderat; erat enim verè pius & bene dicendi facultate præditus. Peractis deinde ad Deum precibus, ad noſtram arcem (à qua quinquaginta miliaribus aberant) proficiſcendum eſſe ſtatuũt. In hoc itinere multas haud

dubiè perpeſſi ſunt difficultates, & magnos labores ſuſtinuerunt: nam loca per quæ illis iter faciendum, aquis interciſa erant, ab Indis neque habitata neque culta, ſic ut herbis & radicibus veſci cogerentur, unde maxima pars animi admodum anxia: ſuperatis tamen omnibus difficultatibus magno animo, vicini noſtræ arci facti ſunt ad quartum aut quintum miliare, ut Laudonnieri milites ex locorum obſervatione judicare poterant. Tum Ribaldus ulterius progredi non voluit, ſed coacto concilio, quid agendum eſſet, deliberandum cenſuit: tandem in eam ſententiam itum eſt, mittendum eſſe Vaſſorium, virum navigationis admodum peritum, cui noti erant omnes rivi qui in flumen Maiũ decurrebant, cum quinque aut ſex viris, in Indica cymba, ut obſeruaret, & intelligeret quî valerent Galli in arce relicti. Ille in majorem fluminis alveum perueniens & arci vicinus, Hiſpanica ſigna agnovit, quibus conſpectis, ad Ribaldũ rediit, ab Hiſpanis non obſervatus, & quæ vidiſſet retulit. His auditis quantum animo mœrorem conceperit Ribaldus cum ſua caterva facile eſt coniicere, ut quid dicerent, quid agerent plane ignorent. Nam ipſe prævidebat Hiſpanorũ crudelitatem, deinde majorem ſuorum partem fame & egeſtate perituram mediis in ſylvis animadvertebat: ante tamen quam quidpiam ſtatuerent, ad arcem remittendum eſſe aliquem cenſent, qui intelligat quo animo erga ſe ſint affecti Hiſpani, & quid de his actum ſit qui in arce erant. Mittitur ergo Nicolaus Verdier navis unius Navarchus, cui adjungitur Laudonnieri Centurio Caillius, cujus ante memini, in cymba cum quinque aut ſex militibus, qui ſecundum mandata illis data, è longinquo ſe conſpiciendos præbuerunt: Hiſpani his conſpectis, ſcapha ad alteram fluminis ripam aduenerunt, & cum noſtris colloqui cœperunt. Galli percontantur ubinam eſſent quos in arce reliquerant: reſpondent Hiſpani, ſuum præfectum virum humanum & clementem magna navi omnibus rebus egregiè inſtructa ipſos in Galliam remiſiſſe, nec minore humanitate erga ipſum Ribaldum, & ejus milites uſurum: hæc illi referri poſſe. His auditis Galli revertuntur. Ribaldus his intellectis, nimis temerè credidit ſuos in Galliã remiſſos, & coacto denuo concilio; maxima pars militum vociferari cœpit, eamus, eamus, quid dubitamus ad eos proficiſci? Etiam ſi nobis utantur pro ſua voluntate, an non præſtat ſemel occumbere, quã tot clamitates perpeti? nullus eſt noſtrum qui centies mortem in ſinu jam non ſenſerit, dum in iſtis anguſtiis verſamur. Alii prudentiores dicebant ſe Hiſpanis numquam fidem adhibituros: nam licet, inquiebant, nulla alia ſubeſſet cauſa, quàm odium quo nos religionis cauſa proſequuntur, certum eſt eos nobis non parcituros.

Ribaldus autem videns maximam ſuorum partem eius eſſe ſententiæ, ut ſeſe Hiſpanis traderent, ſtatuit mittendum Caillium ad Hiſpanorum Pręfectũ, atque ſi illum ad clementiam propenſum animadverteret, ab ipſo peteret fidẽ Legati regis Gallię nomine, atq; ſignificaret, ſi juſiurandũ pręſtare velit, omniũ vitæ ſe parciturum, paratos eos fore ad ipſius pedes ſe abiicere. Hac ſententia à maxima parte probata, remittitur Caillius, qui ad arcem veniens ad præfectũ perductus eſt, ad cujus pedes ſe abiiciens, ſibi commiſſa refert. Ille Caillii oratione

tione audita, non modo conceptis verbis fidem Caillio dedit, quam repetitis multis crucis ſignis, oſculo ſancitis, confirmavit, ſed etiam juratam corã omni ſuorum caterva, & ſcriptam ſuoq; ſigillo obfirmatam tradere voluit, per quam denuo jurabat, & pollicebatur, ſe ſine fraude, fideliter, & ut virum nobilem atque probum decet Ribaldi atque militum ipſius vitam conſervaturum: datæ ſunt igitur litteræ eleganter ſcriptæ: ſed tantundem præſtitiſſet nuda charta, atque papyracea hęc fides. Refert ergo Caillius bellam illam promiſſionem, quæ nonnullos lætitia affecit, aliqui non multum ſpei ex ea ceperunt.

Ribaldus tamen ſuos egregia oratione, exhortatus, & precibus ad Deum ab omni cœtu fuſis, proficiſci ſtatuit, atque ad fluminis ripam è regione arcis cum ſuis venit. Ab Hiſpanis qui excubias agebant conſpecti, cymbis accerſiti fuerunt. Ribaldo ſolo in arcem perducto cum Ottignio Laudonnieri Legato, reliqui extra arcem circiter teli jactum ablegati fuerunt, & quaterni ſimul per brachia dorſis ad dorſa converſis colligati; qui ex rerum apparatu, de ſua vita jam actum eſſe facilè cognoverunt. Ribaldus identidem Præfecti colloquium petebat, ut promiſſi illum admoneret, ſed ſurdis canebat. Ottignius miſeræ plebis voces exaudiens, juratam fidem requirebat, ſed riſu excipiebatur. Ribaldum in ſua petitione perſeverãtem, tandem adit miles Hiſpanus, Gallicè interrogat an ſit præfectus Ribaldus, annuit: tum ille rurſus, ſi cùm ſuis militibus imperaret, eos dicto audientes non expetebat, annuit denuo: volo etiam, inquit Hiſpanus, mei præfecti mandatis obtemperare. Mihi imperatum eſt ut te occidam, atque hæc dicens pugionem in pectus ejus adegit: Ottignius ſimiliter ab eo occiditur. His peractis, delecti ſunt qui reliquos vinculis conſtrictos, clavis & ſecuribus in tempora adactis mactarent, quod nulla interpoſita mora fecerunt, illos ſubinde appellantes Lutheranos, Dei atque Virginis Mariæ hoſtes. Ea ratione contra religionẽ juriſiurandi crudeliſſimè cæſi fuerunt omnes, præter tympaniſtam quendam Diepenſem Drouet vocatum, tibicinem & fidicinem alium Diepenſem dictum Maſſelin, qui conſervati fuerunt ad choreas illis præcinendum: elapſus eſt etiam nauta, qui hanc hiſtoriã mihi retulit, ſubſequente ratione.

Ex eorum numero qui funibus colligati ad cædem deſtinati erant, cùm eſſet, aliquot cum aliis, plagas accepit, non eas quidem mortiferas, ſed quibus ſenſu privatus duntaxat fuit, tribus ſociis ſupra ipſum cadẽtibus, cum quibus pro mortuo habitus eſt. Hiſpani ingentem pyram exſtruere volebant ad omnes comburendos; ſed cùm dies inclinaret, in alterum diem diſtulerunt. Nocte jacentibus humi ſtratis cadaveribus, nauta, qui ſolum attonitus fuerat, ad ſe rediit, atque memoria repetens ſe cultellum habere in lignea vagina, tantiſper ſe verſavit donec manu cultellum vagina educeret, & funes quibus ligatus erat præſcinderet: deinde exurgens, illinc ſine ſtrepitu ſe ſubduxit, & tota reliqua noctis parte iter fecit; orto jam die, Solis curſu obſervato, quantũ potuit ab arce receſſit (eo enim judicio præditi ſunt nautici homines, ut ex Solis ſitu dignoſcere queant quo tendere velint) atque triduo integro ſine ulla intermiſſione iter faciens ad Indum quendam Regem pervenit, quadraginta miliaribus ab arce diſtantem, apud quem per octimeſtre latuit, ante quam Hiſpanis proderetur.

Circiter octo menſes ab occupata arce, Hiſpanis ſignificatum eſt, Gallos aliquot effugiſſe, & per Provinciam ſparſos eſſe. Præfectus Hiſpanorum metuens, ne Incolis conjuncti, quidpiam contra ipſum molirentur, minitatus vicinis Regibus, Gallos qui apud ipſos latebant repetiit: is apud quem erat hic nauta, ipſi dixit ut ad Hiſpanos neceſſario abiret, alioqui metuere, ne in ſe faciant impetum, atque ſuas poſſeſſiones incendant; ille ad alios Regulos tranſire voluit, ſed ab omnibus reſponſum ſuperiori ſimile tulit. Ignarus igitur quid ageret, ad arcem tendit, à qua cum binis tantum miliaribus abeſſet, ultra progredi non voluit, ſed mœrore, animi anxietate, & fame confectus, & abjecta ſpe ſalutis, mortem expectabat; in quo ſtatu per quatuor aut quinq; dies manſit. Eo tempore tribus Hiſpanis ad venationem egreſſis, ab uno illorum deprehenſus eſt, qui cadaveris potius quam vivi hominis ſpeciem ipſum referre videns, miſericordia (quam in mille Hiſpanis vix reperias) motus eſt, nauta ad ejus pedes ſe abijciēte, & orante ut ipſius miſereretur. Interrogatus ab Hiſpano, qua ratione in ipſum incidiſſet, rem illi ut geſta erat narravit: mitigatus ea oratione Hiſpanus, pollicitus eſt ſe in arcem ipſum non ducturum (metuere enim ne ſtatim necaretur) ſed Præfecto ad iram ejus leniendam loquuturum, & ſe quæcumque poſſet in ipſius gratiam facturum; & cognita Præfecti voluntate, ad ſe reverſurum. Eo igitur iſtic relicto, abit in arcem miles, tantumq; peregit apud Præfectum, ut polliceretur non moriturum: & militis perſuaſione condemnatus eſt ad mancipii ſervitia. Poſtridie miles Hiſpanus ad miſerum nautam Gallum redit, & illum in arcem ducit, ubi tamquam mancipium annum ſervivit; deinde in Cubæ inſulæ, *portum Havana* dictum miſſus, & compedibus vinctus cum altero Gallo viro Nobili nuncupato Domino de Pompierre, qui una cum aliis Laudonnieri militibus in *portu Havana* captus fuit, cùm invitus eam navigationem ſuſcepiſſet, ut in hoc brevi totius navigationis diſcurſu ſupra declaravi. Tandem Pompierrus cum nauta venundati, & navi impoſiti, ut in Luſitaniam aveherentur: ſed ea nave in Gallicam incidente, cujus præfectus erat Bontemps dictus, ex Galliæ portu adveniens, pugnatum eſt utrimque aliquanto tempore, ſed victoria penes Gallos fuit, qui binos iſtos vinctos reperientes, eos reddita libertate in Galliam reduxerunt. Sic Dominus pro ſua voluntate rationes invenit, quibus miſeros liberet præter ipſorum ſpem.

Hæc ſunt quæ à nauta intellexi de interitu Ribaldi & ſuorum: noſtrum porro eſt, noſmet-ipſos & noſtra peccata accuſare de hoc eventu, non Hiſpanos, quibus Dominus tamquam virgis uſus eſt, ad nos ſecundum noſtra merita caſtigandum. Soli autem Deo omnipotenti, & filio ejus Ieſu Chriſto Domino noſtro, atque Sancto Spiritui, ſit honor & gloria in ſempiternum. Amen.

INDEX

INDEX CAPITVM.

1 Floridæ Promontorium ad quod Galli appellunt, *Gallicum* dicitur.
2 Gallorum ad Maii flumen navigatio.
3 Galli Maio relicto, duos alios amnes obſervant.
4 Sex alia flumina à Gallis obſervata.
5 Galli ad Portum Regalem perveniunt.
6 Gallorum Præfectus columnam in qua Regis Galliarum inſignia, ſtatuit.
7 Galli in Caroli propugnaculo relicti, annonæ penuria laborant.
8 Columnā à Præfecto prima navigatione locatam venerantur Floridēſes.
9 Galli locum condendæ arci aptum deligunt.
10 Arcis Carolinæ delineatio.
11 Ceremoniæ á Saturioua in expeditionem adverſus hoſtes profecturo, obſervatæ.
12 Outina adverſus hoſtem exercitum ducens, de eventu magum conſulit.
13 Outina Gallorum auxilio Potanou ſuum hoſtem ſuperat.
14 Outinæ in bellum proficiſcentis militaris diſciplina.
15 Outinæ milites ut cæſis hoſtibus utantur.
16 Trophæum & ſolennes ritus devictis hoſtibus.
17 Hermaphroditorum officia.
18 Mulierum quarum mariti vel in bello cæſi, aut morbo ſublati poſtulata a Rege.
19 Mulierum extinctos maritos lugentium ceremoniæ.
20 Ægros curandi ratio.
21 Culturæ & ſationis ratio.
22 Floridenſes convehendis in publicum horreum fructibus diligentes;
23 Ferinæ, piſcium, & reliquæ annonæ illatio.
24 Piſces, ferinam, reliquam annonam uſtulandi ratio.
25 Cervorum venatio.
26 Crocodilos conficiendi ratio.
27 Floridenſium in inſulas trajectus, ut genio indulgeant,
28 Conviviorum apparatus.
29 Qua ratione Floridenſes de ſeriis rebus deliberant.
30 Oppidorum apud Floridenſes ſtructura.
31 Hoſtium oppida noctu incendendi ratio.
32 Excubitorum ſocordia ut punitur.
33 Bellum denunciandi ratio.
34 Primogeniti ſolennibus ceremoniis Regi ſacrificantur.
35 In cervi exuvio Soli conſecrando ſolennes ritus.
36 Iuventutis exercitia.
37 Qua pompa Regina delecta ad Regem deferatur.
38 Qua ſolennitate Regina à Rege excipiatur.
39 Regis & Reginæ prodeambulatio recreandi animi gratia.
40 Ceremoniæ in Regis & Sacerdotum funere obſervatæ.
41 Auri legendi ratio in rivis è montibus Apalatcy decurrentibus.
42 Petri Gambie Galli cædes.

SPECIAL 87-B
FOLIO 17672
G Bound w/
159 87-B
A511 24110
1590